

T.C.
ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DAVUT TOPCİ

ULUPAMİR KIRGIZLARINDA DİNİ HAYAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
PROF. DR. EJDER OKUMUŞ

ANKARA-2021

T.C.
ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DAVUT TOPCI

ULUPAMİR KIRGIZLARINDA DİNİ HAYAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
PROF. DR. EJDER OKUMUŞ

185310005

ANKARA-2021

T.C.
ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

İslami Araştırmalar Enstitü Müdürlüğüne ;
Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden **Davut TOPCİ' nin**
Tez Savunması / /202.. tarihinde yapılmış ve jüri tarafından oyçokluğu / oybirliği ile

- ☐ Aday başarılı bulunmuştur.
- ☐ Aday başarısız bulunmuştur.
- ☐ Düzeltmeler için adaya ek süre tanınmıştır.

.....

(Tez Danışmanı)

.....

(Jüri Üyesi)

.....

(Jüri Üyesi)

ÖNSÖZ

Din, insanlığın tarihi sürecinde bireysel veya toplumsal olarak farklı şekil ve düzeylerde var olagelmış bir fenomendir. Bu açıdan dinin insanlık için vazgeçilmez bir hakikat olduğu tarihi ve sosyolojik bir gerçekliktir. İnsanın bireysel ve toplumsal yaşamında var olan din, farklı hususlarda bireyi ve toplumu etkilediği gibi bu hususlardan da etkilenmektedir.

Dinin insanın yaşamında varlık kazanması sonucu birey için oluşan dini hayat, Din Sosyolojisi disiplininin incelediği önemli bir konudur. Kendisini din-toplum münasebetine hasreden bu disiplin, en nihayetinde bu ilişkiyi anlama gayreti göstermektedir.

Bu çalışma da içerisinde yaşanılan toplumun din ile olan ilişkisini anlamaya yöneliktir. Bu itibarla Van'ın Erciş ilçesinde yaşayan Ulupamir Kırğızlarının dini hayat açısından ortaya konulması çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Şüphesiz bu çalışmanın yazım aşamasında üzerimde emeği olan çok kişi olmuştur. Hepsini burada ifade etmem ise mümkün gözükmemektedir. İlk olarak yüksek lisans eğitimim boyunca bana ışık tutan ve çalışmaya yönelik cesareti kendisinde bulduğum değerli danışman hocam Prof. Dr. Ejder OKUMUŞ' a minnettarım. Ulupamir köyünde yapılan çalışmaları ciddi anlamda kolaylaştıran köy halkına içten teşekkür ediyorum. Ayrıca Nadir BAŞARAN beye ve İslam BAŞARAN beye teşekkürlerimi sunuyorum. Son olarak bu süreçte desteklerini her an yanımda hissettiğim aileme esenlikler, ders döneminde hakkın rahmetine kavuşan babam İsmet TOPCİ'ye rahmet dilerim.

Davut TOPCİ

Ocak-2021

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
KISALTMALAR.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ.....	1
ÇALIŞMANIN KONUSU VE AMACI.....	3
ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ.....	5

1. BÖLÜM DİNİ HAYAT: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. 1. Din Nedir?.....	8
1. 2. Din-Toplum İlişkisi.....	12
1. 3. Kültür ve Din.....	17

2. BÖLÜM ULUPAMİR KIRGIZLARI

2. 1. Etimolojik Kökenler.....	21
2. 2. Kırgız Türklerinin Afganistan Pamir'ine Göç Süreçleri.....	22
2. 3. Pamir Yaylası.....	27
2. 4. Kırgız Türkleri ve İslam Dini.....	29
2. 5. Kırgız Türklerinin Pamir Yaylasından Erciş'e Göçü.....	32
2. 6. Ulupamir Köyü.....	39
2. 7. Kırgız Kültürü ve Din.....	44

2. 8. Ulupamir Kırgızlarının Göç Süreçlerinde Din.....	47
--	----

3. BÖLÜM

ULUPAMİR KIRGIZLARINDA DİNİ HAYATA DAİR BULGULAR

3. 1. ULUPAMİR KÖYÜNDE DİNİ HAYATIN ŞEKİLLENMESİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER.....	51
3. 1. 1. Cami ve Cami Merkezli Faaliyetler.....	53
3. 1. 2. Dini Gruplar ve Faaliyetleri.....	59
3. 2. ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ.....	69
3. 2. 1. CİNSİYETE GÖRE DAĞILIM.....	69
3. 2. 2. YAŞA GÖRE DAĞILIM.....	70
3. 2. 3. MEDENİ DURUMA GÖRE DAĞILIM.....	71
3. 2. 4. EĞİTİM DURUMUNA GÖRE DAĞILIM.....	72
3. 2. 5. MESLEĞE GÖRE DAĞILIM.....	74
3. 2. 6. EKONOMİK DURUMA GÖRE DAĞILIM.....	75
3. 2. 7. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINI KULLANIMA GÖRE DAĞILIM.....	77
3. 2. 8. DİNİ YAYIN İZLEMeye GÖRE DAĞILIM.....	78
3. 3. DİNİN İNANÇ BOYUTUYLA İLGİLİ BULGULAR.....	79
3. 3. 1. ALLAH İNANCI İLE İLGİLİ BULGULAR.....	81
3. 3. 2. PEYGAMBER İNANCIYLA İLGİLİ BULGULAR.....	82
3. 3. 3. MELEK İNANCI İLE İLGİLİ BULGULAR.....	84
3. 3. 4. AHİRET İNANCI İLE İLGİLİ BULGULAR.....	84
3. 3. 5. KİTAPLARA İMAN İLE İLGİLİ BULGULAR.....	85
3.3.5.1. Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Mealini Okumayla İlgili Bulgular.....	85
3.3.5.2. Kur'an-ı Kerim'in Arapçasını Okuma İle İlgili Bulgular.....	86
3. 3. 5. KADERE İMAN İLE İLGİLİ BULGULAR.....	87
3. 4. DİNİN İBADET BOYUTUYLA İLGİLİ BULGULAR.....	88
3. 4. 1. NAMAZ VE ORUÇ İLE İLGİLİ BULGULAR.....	90

3. 4. 2. ZEKÂT İLE İLGİLİ BULGULAR.....	92
3. 4. 3. HAC İLE İLGİLİ BULGULAR.....	92
3. 4. 4. KURBAN İLE İLGİLİ BULGULAR.....	93
3. 4. 5. DUA İLE İLGİLİ BULGULAR.....	94
3. 5. HALK İNANÇLARINA YÖNELİK BULGULAR.....	94
3. 6. DİĞER BAZI BULGULAR.....	96
3. 6. 1. EVLERDE VAR OLAN KİTAPLAR.....	96
3. 6. 2. ORTAOKUL VE LİSELERDEKİ DİN DERSLERİNİN DURUMUNA GÖRE DAĞILIM.....	97
3. 6. 3. DİNİ BİLGİSİ OLANLARDAN YARARLANMA DURUMUNA GÖRE DAĞILIM.....	98
3. 6. 4. DİN-KÜLTÜR İLİŞKİSİNE YÖNELİK BULGULAR.....	99
3. 6. 5. GÖÇ-DİN İLİŞKİSİNE YÖNELİK BULGULAR.....	100
<u>SONUC VE ÖNERİLER.....</u>	102
<u>KAYNAKLAR.....</u>	106
<u>EKLER.....</u>	113
EK-A KAYNAK KİŞİLER.....	113
EK-B ANKET FORMU.....	114
EK-C MÜLAKAT FORMU	124
EK-D FOTOĞRAFLAR	110
<u>ÖZGEÇMİŞ.....</u>	HATA
! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.	

ULUPAMİR KIRGIZLARINDA DİNİ HAYAT

ÖZET

Zorunlu göç toplumu olarak tarif edebileceğimiz Kırgız Türkleri, tarihsel süreçlerinde birçok defa göç etmiş ve son olarak 1982’de Afganistan’dan Van’a devlet tarafından yerleştirilmiş bir toplumdur. Bahse konu olan topluluğun dini hayat açısından ele alınması çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Çalışma Din Sosyolojisi alanında yapılmaktadır. Çalışmada kullanılan yöntem ve teknikler bu alanda yaygın olarak kullanılan yöntem ve tekniklerdir. Ulupamir Kırgızlarının dini hayatlarının daha iyi anlaşılması amacıyla karma yaklaşım kullanılmıştır. Karma yaklaşım çerçevesinde nitel yöntem ve buna bağlı olarak katılımcı gözlem, mülakat teknikleri kullanılmış ayrıca nicel yaklaşıma bağlı olarak da anket tekniği kullanılmıştır. Yöntem ve tekniklerden elde edilen bulgular ise analiz edilip yorumlanmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde dini hayatın kavramsal çerçevesi sunulmuştur. İkinci bölümde çalışmaya konu olan Kırgız Türkleri ve Ulupamir Kırgızları hakkında genel bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde ise çalışmanın asıl konusu olan Ulupamir Kırgızlarının dini hayatlarına yönelik bulgular ortaya konulmuştur.

Sonuç olarak göç toplumu olan ve yerel halktan farklı dil ve kültürel yapıya sahip olduğu tespit edilen Ulupamir Kırgızlarının dini hayatları söz konusu yöntem ve teknikler kullanılarak ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Din, Toplum, Ulupamir Kırgızları, Dini Hayat, Van, Erciş.

THE RELIGIOUS LIFE IN ULUPAMIR KYRGYZ PEOPLE

ABSTRACT

Kyrgyz Turks who can be described as enforced immigration society is a society that immigrated many times in their is historical process and finally was placed by the state from Afghanistan to Van in 1982. The aim of the study is to examine the religious life of the community in subject.

The study is on the sphere of sociology of religion. The methods and techniques that are used in the study are the common method and techniques in this sphere. Mixed method was used in order to better understand the religious life of Ulupamir Kyrgyz. Within the framework of the mixed method, qualitative method and accordingly participant observation and interview techniques were used and the questionnaire technique was used depending on the quantitative method. The findings obtained from the methods and techniques were analyzed and interpreted.

Study is composed three parts. In the first part, notional frame of the religious life is presented. In the second part, general information is given about the Kyrgyz Turks and Ulupamir Kyrgyz who are the subjects of this study. In the third part, the findings about the Ulupamir Kyrgyz who are the principal subject of this study are put forward.

As a result, the religious life of Ulupamir Kyrgyzs that are a immigration society and have different language and cultural structure was presented by using aforementioned methods and technics.

Key Words: Religion, Society, Ulupamir Kyrgyz, Religious Life, Van, Erciş.

KISALTMALAR

a. g. e. : Adı Geçen Eser

a.g. d. : Adı Geçen Dergi

a.g. m. : Adı Geçen Makale

Ank. : Ankara

A.Ü.İ.F.D.: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

A.Ü.T.A.E.D. : Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları
Enstitüsü Dergisi

bs. : Basım/baskı

çev. : Çeviren/Çevirenler

D.A.A.D. :Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi

Ed. : Editör/ Editörler

İ.Ü.E.F. : İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

İ.T.Ü. : İstanbul Teknik Üniversitesi

M.Ü.İ.F.V.yay : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları

s. : Sayfa

yay. : Yayınları

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3. 1. Örneklemin Dini Gruba veya Tarikata Üye Olma Durumuna Göre Dağılımı.....	65
Tablo 3. 2. Örneklemin Cinsiyete Göre Dağılımı.....	69
Tablo 3. 3. Örneklemin Yaşa Göre Dağılımı.....	70
Tablo 3. 4. Örneklemin Medeni Duruma Göre Dağılımı.....	71
Tablo 3. 5. Örneklemin Eğitim Durumuna Göre Katılımı.....	72
Tablo 3. 6. Örneklemin Mesleğe Göre Dağılımı.....	74
Tablo 3. 7. Örneklemin Aylık Ortalama Gelir Durumuna Göre Dağılımı.....	75
Tablo 3. 8. Örneklemin Kitle İletişim Araçlarını Kullanım Durumuna Göre Dağılımı.....	77
Tablo 3. 9. Örneklemin Dini Yayın ve Programları İzleme Durumuna Göre Dağılım.....	78
Tablo 3. 10. Örneklemin Dini İnanç ve Yaşayış Bakımından Durumu.....	80
Tablo 3. 11. Örneklemin Allah İncancının Oluşmasını Etkileyen Faktörlere Göre Dağılımı.....	81
Tablo 3. 12. Örneklemin Peygamber İncancının Oluşumu İle İlgili Tutum ve Dağılımı.....	83
Tablo 3. 13. Örneklemin Meleklerin Varlığına İnanma Durumuna Göre Dağılımı.....	84
Tablo 3. 14. Örneklemin Cennet ve Cehenneme İnanma Durumuna Göre Dağılımı.....	84
Tablo 3. 15. Örneklemin Kur'an-ı Kerim'e İnanç Durumuna Göre Dağılımı.....	85
Tablo 3. 16. Örneklemin Kur'an'ı Kerim'i Türkçe Mealinden Okuma Durumuna Göre Dağılımı.....	85
Tablo 3. 17. Örneklemin Kur'an'ı Kerim'i Okuma Durumuna Göre Dağılımı.....	86
Tablo 3. 20. Örneklemin İçki Kullanıp Kullanmama Durumlarına Göre Dağılımı.....	89
Tablo 3. 21. Örneklemin Namaz İbadetlerini Yerine Getirme Sıklığına Göre Dağılımı.....	90
Tablo 3. 22. Örneklemin Zekât Konusundaki Tutumuna Göre Dağılımı.....	92
Tablo 3. 23. Örneklemin Hac İle ilgili Görüşlerine Göre Dağılımı.....	92
Tablo 3. 24. Örneklemin Kurban Bayramında Kurban Kesme Durumuna Göre Dağılımı.....	93
Tablo 3. 25. Örneklemin Dua İle İlgili Görüşlerine Göre Dağılımı.....	94
Tablo 3. 26. Örneklemin İnanç Tutumlarına Göre Dağılımı.....	94
Tablo 3. 27. Örneklemin Evlerinde Bulunan Dini Kitaplara Göre Dağılımı.....	96

Tablo 3. 28. Örneklemin Dini Derslerin Seçmeli Ders Olarak Okutulmasındaki Görüşlerine Göre Dağılım.....	97
Tablo 3. 29. Örneklemin Dini Konuda Müracaat Ettiği Kişilere Göre Dağılım.....	98
Tablo 3. 30. Örneklemin İslam Dininin Kırgız Kültürünü Destekleme Durumuna Göre Dağılım.....	99
Tablo 3. 31. Örneklemin Göç-Din Tutumuna Göre Dağılımı.....	100

GİRİŞ

Toplumsal bir olgu olarak din¹ (Durkheim, 2018), en eski topluluklarda var olagelmiş ve varlığını bugüne kadar taşımış bir fenomendir. Bu açıdan dinin, insanlığın varoluşuyla yaşıt olduğu söylenebilir (Subaşı 2014, 5). Sosyolojik bir hakikat olarak toplumsal bir varlık olan insan (Swingewood 2014, 20) ile toplumsal zeminde varlık bulan din arasındaki etkileşim, ilk insan topluluklarından itibaren var olmuştur. Bu açıdan bireysel ve toplumsal alanda kendisine yer bulan din ile insan ilişkisi var olagelmıştır.

Freyer'in de dediği gibi “İnsanlığın ne kadar eski tarihine, tarihten önceki dönemlerine inersek inelim, hep din olgusu ile karşılaşılıyor. Birey, nasıl en ilkel kültürlerde bile birtakım toplumsal kümeler içinde yaşamışsa, bir dine de bağlı olarak yaşamıştır; bu dönemlerde de insanüstü bazı varlıkların bulunduğu inanmış, onlarla ilişkiye girebilme yollarını aramış, ölümden sonraki yaşam üzerinde kafa yormuştur” (Freyer 2016, 53).

Din olgusuna ister tamamen toplumun bir ürünü olduğu şeklindeki sosyolojist bir bakışla bakılsın, ister yaratıcının insanın dünya ve ahiret mutluluğunu kazanmaları için göndermiş olduğu emir ve yasaklar şeklinde tarif edilsin, her iki durum da dinin, toplumun bir gerçeği olduğu kabulünü değiştirmez. Başka bir deyişle işlevsel olarak yaklaşılsın ya da Özsel yaklaşımla

¹ Dinin toplumsal bir olgu olması hususunda bkz. Durkheim, Emile. (2018). Dini Hayatın İlkel Biçimleri. (Fuat Aydın, Çev.) Ankara: Eskiye Yayımları.

tanımlansın din fenomeni, bireysel ve toplumsal yaşamın bir gerçeği olmuştur.

Dine toplumsal bir fenomen olarak bakıldığında denilebilir ki din, toplum ile etkileşim halinde gerçeklik kazanır. İnsan için zorunlu bir durumu ifade eden toplum din için, din de toplum için gereklidir (Okumuş 2018, 13). Toplum ve din faaliyetleri üzerinde düşünme eylemi disiplinlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. İnsanların etrafındaki dini eylemleri ve toplum ilişkilerini irdelemeleri daha sonra sistematik bir disiplin olan Din Sosyolojisi ilmini doğurmuştur. Her ne kadar bu disiplinin kuruculuğu 1858-1917 yılları arasında yaşamış Fransız sosyolog Emile Durkheim'e tevdi edilse de (Aydın 2016, 18) sosyoloji öncesi sosyolojiler mevcuttu. Sosyolojik bir bakışla toplumu anlama, toplumsal olgular/olaylar üzerine düşünme eylemi hep var olmuştur (Okumuş 2018, 21).

Sistematik bir disiplin olarak kimlik kazanan Din Sosyolojisi, kendisini din ve toplumun karşılıklı ilişkisini anlamaya adanmıştır. Söz konusu disiplin, herhangi bir dini benimsemiş toplumla o dinin karşılıklı ilişkisini konu alır. Dinin ilgili toplum, toplumun da din üzerindeki etkisini ele alıp irdeler.

Bir toplulukta/toplumda varlık gösteren din, sadece müntesiplerinin içinde yaşayan kişisel bir deneyim olarak kalmaz. Bilakis birey üzerinden davranışa dönüşüp günlük veya toplumsal alanda yer edinir. Başka bir ifadeyle kişisel bir tecrübe olmaktan çıkan din, sosyal hayatta varlık gösteren, bireysel ve toplumsal hayatı kısmen veya tamamen düzenleyen bir sistem hüviyeti kazanır. Objektiflersen din, toplum temelinde varlık kazanan, toplum içerisinde değerler, inançlar ve davranış biçimleriyle hayat bulur (Akyüz, Camcıoğlu 2018, 46). Bu açıdan dinin sosyal bir fonksiyonu olduğu inkâr edilemez. Fakat söz konusu işlevselliğe bakılarak din salt fonksiyonelliğe indirgenemez (Okumuş 2005, 47).

Şu da belirtilmelidir ki dini sadece kişisel bir tecrübeye indirgemek, dinin sosyal fonksiyonunu görmezlikten gelmek, onu toplum dışında var olan müstakil bir alan olarak görmek ve bunu savunmak dinin toplumsal hayatta var olan rolünü ve fonksiyonunu daraltmak demektir. Bu durum da dinin toplumsal gerçekliğini yadsımak demektir. Bir toplumu benimsemiş olduğu dinden bağımsız olarak incelemek mümkün gözükmemektedir. Çünkü din ve toplum diyalektik bir şekilde birbirlerini etkileyen iki fenomendir.

Herhangi bir dini benimsemiş bir kişinin hayatı din ile kısmen veya tamamen çevrenmiştir. Bu açıdan din, inanç ve ibadet üzerinden sosyal hayata taşınmaktadır (Subaşı 2018, 43). Benimsediği din ile iç içe olan bireyin hayatında din önemli bir yer tutar. Din ile hayatın iç içeliği dini hayat, dine dayalı hayat olarak da tarif edilebilir. Bu açıdan bu çalışma Van'ın Erciş ilçesinde Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinin dini yaşayış içerisinde cereyan eden hayatlarını (Öztürk 2008, 16), dini hayatlarını tespit etmeye yöneliktir.

ÇALIŞMANIN KONUSU VE AMACI

Her milletin kendine özgü bir tarihi vardır (Erdem 2005, XV). Tarihi arka plandan yoksun bir topluluk düşünmek mümkün değildir. Her toplumun bir yaşantısı, yaşanmışlığı ve geleceğe söyleyeceği bir sözü vardır.

Kırgız Türleri de tarih itibarıyla kökü çok eskilere dayanan Türk topluluklarından biridir (Erdem 2005, XVI). “Orta Asya'nın en köklü halklarından biri olan Kırgızların, ilk yerleşim yerlerinin Yenişe Nehri, Altay, Sayan, Tayansan, Pamir Dağları'nın yer aldığı bölge gösterilir” (Sağlam 2017, 17). Birçok etkene bağlı olarak ve birçok defa yer değiştirmek zorunda kalan Kırgızlar, uzun süre boyunca göçebe hayatı yaşamışlardır. Farklı topluluk ve devletlerin

baskısı, gidilen yerlerin iklim koşullarının elverişsizliğine bağlı olan bu göçler, Kırgızların farklı bölgelerde yaşamalarına neden olmuştur. Uzun bir göç sürecinden sonra mevcut şartlar elverişsizleşince ve bu duruma bağlı olarak tekrar göç kapısı aralanınca Kırgızlar, Pamir yaylasından Pakistan üzerinden Anadolu topraklarına göç etmişlerdir. 1982’de Anadolu topraklarına gelen Kırgızlar, farklı zamanlarda Malatya ve Van’ın Erciş ilçesindeki bugünkü ismi Ulupamir olan köye yerleştirilmişlerdir.

Kırgızların kültür, tarih ve dil yönüyle diğer Türk boylarından bir farklılığı bulunmamaktadır. Kırgızların tarihsel süreçteki dini serüvenlerine de bakıldığı zaman Türk dini serüveninden farklı olmadığı görülmektedir. “Sırasıyla Gök-Tanrı, Şamanlık ve Atalar Kültü inançlarına sahip olan Kırgızlar (Arıklı 2015, 188), Hokkanda Hanlığı döneminde Özbek mollaların etkisiyle İslamiyet’i kabul etmişlerdir” (Sağlam 2017, 40).

Ehl-i Sünnet ve Hanefi mezhebini takip eden Ulupamir Kırgızları (Erdem 2005, 69), gittikleri her yerde dinlerini ve kültürlerini yaşamaya ve yaşatmaya azami derecede önem göstermişlerdir. Günümüzde Ulupamir köyünde yaşayan Kırgızlarda da bu hassasiyetleri görmek mümkündür.

İnsanın yaşadığı toplumu tanıma, anlama merakı bu çalışmayı vücuda getirmiştir. Bu noktada çalışma yıllardır içe içe olduğumuz Ulupamir Kırgızlarını dini hayat açısından anlama, tanıma gayretidir. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda Ulupamir Kırgızlarının daha çok kültürel açıdan tanıtılmakta, göç ve kültür çerçevesinde ele alındığı görülmüştür. Dini hayat açısından ise çalışma yapılmamıştır. Fakat temel dinamiklerinden birinin din olduğu bir toplumu bu açıdan ele almanın gayet önemli olduğu düşünülmüştür. Çünkü bir toplumu ele alırken ona karakter veren unsurların tümünün ele alınması elzemdir. Bu amaçlara matuf olarak söz konusu çalışma yapılmıştır.

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Çalışma Din Sosyolojisi alanında yapılmaktadır. Çalışma boyunca kullanılacak yöntemler bu alanda yaygın olarak kullanılan yöntemler içinde yer almaktadır. Yöntem çerçevesinde ilk olarak çalışma ile alakalı mevcut literatür taranmıştır. Literatür taraması sonucunda Ulupamir Kırgızları hakkında yapılan çalışmalarda dini hayat konusuna kısmen değinildiği görülmüştür. Bahsedilen kısmiliğin yeterli olmadığı düşünülmüş ve böyle bir çalışma gerekli görülmüştür.

Çalışma karma yöntem çerçevesinde hazırlanmıştır. Karma yöntem, “bir çalışma esnasında nitel ve nicel yöntemlerin sentezlenip beraber kullanıldığı bir araştırma desenidir” (Bütün 2017, 14). Bu yaklaşımın seçimi, çalışma için nicel veya nitel yaklaşımın tek başına kullanılmasının uygun olmadığı kanaatine bağlı olmuştur. Bu yaklaşımın da temel felsefesi olan çoklu yaklaşımların işe koşturulması bu çalışma için daha uygun olduğunu düşünülmüştür. Bu noktada karma desen çerçevesinde nitel ve nicel yaklaşım beraber kullanılmıştır. Nitel yaklaşıma bağlı olarak katılımcı gözlem ve mülakat teknikleri ve nicel yaklaşıma bağlı olarak da anket tekniği kullanılmıştır. Bütün, nitel yaklaşımı şu şekilde tanımlamaktadır: “ Nitel araştırma sosyal ya da beşeri bir probleme bireylerin veya grupların atfettiği anlamları keşfetme ve anlamaya yönelik bir yaklaşımdır. Araştırma süreci; soruların ve işlem basamaklarının geliştirilmesi, genellikle katılımcıların kendi ortamlarından veri toplanması, özel durumlardan genel temalara ulaşılarak tümevarımsal veri analizi yapılması ve araştırmacının verilerin anlamını yorumlama aşamalarını kapsamaktadır. Yazılan son rapor esnek bir yapıya sahiptir. Bu çerçevede araştırma yapan kişiler, tümevarımsa üsluba, bireysel anlama odaklanmaya ve bir

durumun karmaşıklığını yorumlamaya önem veren araştırma tarzını desteklemektedir’’ (Bütün 2017, 4).

Mülakat çalışması 10 kişiyle yapılmıştır. Her biriyle birer defa görüşülmüştür. Köyde kaynak kişilere ulaşmayı sağlayan Nadir BAŞARAN bey olmuştur. Mülakat için iki kişiyle öğleden sonra Yoldaş Gülcü’nün evinde görüşülüp burada mülakat yapılmıştır. Kalan sekiz kişiyle de farklı tarihlerde ikindi namazlarından sonra cami ve cami avlusunda yapılmıştır. Mülakat esnasında katılımcıların iznine bağlı olarak ses kaydı alınmıştır. Katılımcılardan bazıları çalışmada isimlerinin kullanılmasına izin verirken bazıları da izin vermemişlerdir.

Nitel yaklaşımla beraber nicel yaklaşımın tekniklerinden de yararlanılmıştır. Boudon nicel yaklaşımı şu şekilde tanımlamaktadır: “Nicel araştırmalar, bir elemanlar bütününden, bir elemanın diğeriyle karşılaştırılabildiği enformasyonlar toplamayı mümkün kılan araştırmalar olarak tanımlanabilir. Daha sonra sayımlara ve daha genel olarak verilerin kantitatif analizine izin veren, bu enformasyonların karşılaştırılabilirliğidir’’ (Bordon 1991, 32). Nicel yaklaşıma bağlı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Anket çalışmaları için köye 28.05.2020- 24.06.2020 tarihleri arasında farklı zamanlarda sekiz defa gidilmiştir. Yaklaşık 20-30 dakika süren gidişler Erciş merkezden yapılmıştır. Anket çalışması 150 kişiye uygulanmıştır. Anket uygulanması aşamasında bazı katılımcıların evlerine gidilmek suretiyle, bazılarına köylüler için toplanma, sohbet yeri olarak kullanılan cami avlusunda, bir kısmına ise köy içerisinde gezilerek sokakta ve marketlerde uygulanmıştır. Ankete konu olan örneklem grubunun yaş, cinsiyet vb. durumlarının belirlenmesinde köyün genel yapısını temsil etmesi göz önünde bulundurulmuştur. Anket bulgularının analizi için herhangi bir program kullanılmamış olup bulgular klasik yöntem ile analiz edilmiştir. Analizlere yönelik yorumlar köyde yapılan gözlemler ve yapılan görüşmelere bağlı kalınarak yapılmıştır.

Pandemi sürecinin toplumsal alanda birçok şeyi olumsuz etkilediği gibi çalışmanın anket kısmını da olumsuz etkilediği söylenbilir. Katılımın istenilen düzeyde olmaması söz konusu olumsuz etkilerden birini oluşturmaktadır.

1. BÖLÜM

DİNİ HAYAT: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. 1. Din Nedir?

Toplumsal bir varlık olan insan için din, hayati öneme sahip bir fenomendir (Okumuş 2018, 13). İlk topluluklarda var olmuş ve varlığını yüzyıllarca devam ettiren ve günümüzde de var olan bu olgu, toplumsal hayatın bir hakikati olmuştur. Bu açıdan “nerede bir topluluk varsa mutlaka bir dini vardır” gerçeği dinin toplumsal hakikatine gönderme yapmaktadır (Abuzar 2011, 143).

İnsanın doğası gereği din ile arasında sıkı bir ilişki vardır (Okumuş 2017a, 73). M. Eliade “Gerçek ve anlamlı bir dünya bilincinin sıkı sıkıya kutsalın keşfine bağlı olduğunu” ileri sürmüştür (Eliade 2015, 13). Burada kutsalın keşfi, anlamlı bir dünyanın inşasının temeli olarak kabul edilmektedir. İnsanoğlunun sadece iç dünyasıyla kendisini sınırlamayan din, farklı şekillerde kendisini topluma yansıtıp objektifleştirir (Birand 1961, 15-18).

Etkili ve toplumsal bir hakikat olan din, sosyoloji ilminin teşekkülünden itibaren bu disiplin içerisinde önemli bir konuma sahip olmuştur. Kurucu sosyologlar da dini, toplumsal hayatın vazgeçilmez bir unsuru olarak telakki etmişlerdir.

Okumuş dinin önemine dair şunları söylemektedir: “Gerçekte de dinin, insanlık kadar eski bir geçmişe sahip etkili bir kurum olduğu, tarihsel süreç içinde temel etken olarak varlık gösteren bir olgu olduğu söylenebilir. Günümüzde de din fenomeni, birey ve toplumlar üzerinde etkisini sürdürmekte, bireyleri grup veya topluluklar halinde bir arada tutan bir güç olarak ortada durmakta, din uğruna olaylar, tartışmalar, anlaşma ve anlaşmazlıklar, barış ve savaşlar olabilmektedir. Denilebilir ki din, günümüz toplumlarının hayatında vazgeçilmez bir fenomen olarak yerini almaktadır” (Okumuş 2018, 30). Din, tarihsel bir geçmişe sahip olan, kolektif edici, uğruna uzlaşmanın-çatışmanın olduğu, bireysel ve toplumsal alanda önemli yeri haiz bir fenomendir.

Bunun yanında din, tarih içerisinde insanoğlunun hayatına düzen vermiş, hareketlerinde ve eşya ile ilişkisine etkide bulunmuştur (Topçu 2018, 112). Bu güç ile insanlar dinden referansla hayatlarını düzenlemişlerdir. Denilebilir ki din, hayatlarının merkezi olmuş ve hayatlarının her alanına renk veren belirleyici bir unsur olmuştur.

Dinin öneminin yanında onun ne olduğu konusunda da fikirler ortaya konulmuştur. Bu açıdan insandan bağımsız olarak düşünülemeyen, insanoğlunun bireysel ve toplumsal hayatında var olmuş ve var olan, insanı ve insani bir eylem olan toplumu etkileyen ve bugüne kadar üzerinde hep konuşulup tartışılan dinin tanımlanması meselesi gündeme gelmektedir. Bu konuda farklı görüş ve tartışmaların olduğu söylenebilir.

Yaparel’e göre “dini tanımlama faaliyeti hep baş ağrıtan bir eylem olmuştur” (Yaparel, 403). Dinin ne olduğu konusu zor bir alan teşkil etmektedir. İnsanlık tarihi açısından merkezi bir konum

teşkil eden din hakkında sınırları belli olan kesin bir tarif yapılamamıştır (Keskin 2004, 9). Max Weber'in Din Sosyolojisi adlı çalışmasının hemen başında dinin tarifinin mümkün olmadığı, bir tarif yapılabilecekse en azından bunu çalışmanın sonunda yapabileceği düşüncesi bu zorluğa gönderme yapmaktadır (Weber, 2016, 83). Denilebilir ki nevi-i şahsına münhasır bir din tanımı yapmak meşakkatli bir iştir. Üzerinde mutabık bir din tanımının yapılamaması farklı etkenlere bağlanmaktadır.

Kurt'a göre “din hakkında yapılan tanımların kuşatıcı olmaması, dinin tümel olarak değil tikel olarak ele alınması problemin kaynağını teşkil etmektedir” (Kurt 2014, 29).

Dinin tarifini zorlaştıran diğer etkenlere bakıldığında şunlar sıralanabilir: “a) Dinin mahiyeti, b) Tarif edenin kendi kişiliği, c) Tarifin yapıldığı dönemin genel havası” (Yaparel, 405).

Her ne kadar dinin tarifini zorlaştıran etkenler varsa da özellikle sosyal bilimlerde iki farklı ana akım din tarifi yapılmıştır. Söz konusu ana akım tarifler özselsel ve işlevselsel tariflerdir (Okumuş 2012, 56). Özselsel tanımlar dinin özüne yönelik, dinin ne olduğu ile ilgilenen tanımlardır. Bunlar dinin kutsallık ve tecrübi yönüne atıf yapan, dinin ilahi ve metafizik anlamına yönelik tanımlardır. Özselsel tanımlar dinin tecrübi yönüne yönelik tanımlardır. Alman din bilimci Rudolf Otto'nun “din kutsalın tecrübesidir” tanımlaması özselsel tanımlara örnek teşkil etmektedir.

İşlevselsel tanımlar ise dinin işlevine yönelik tanımlardır. Fonksiyonel tanımlar olarak da bilinen bu tanımlar, dinin birey ve toplum için yerine getirmiş olduğu işleve bağlı olarak yapılan tanımlardır. İşlevselsel tanımlar dinin fonksiyonuna odaklanmaktadır. Bu tanımda din, toplum için düzeni, birliği ve bütünlüğü sağladığı için önemlidir. İşlevselsel din tanımının tarihinin Fransız Devrimi sonrası ile başlaması önemlidir. Nitekim söz konusu devrim ile birlikte oluşan toplumsal parçalanmayı düzeltme girişimleri işlevselselcilik kuramını doğurmuştur. Bu düzensizliği gideren

araçlardan biri olan dine önem verilmiştir. Nitekim “‘çağdaş işlevselciliğin en önemli önderi” olan Durkheim, çalışmalarında bütünleşmeye önem vermiş, dine bütünleşmeyi sağlayan önemli bir fenomen olarak yaklaşmıştır (Wallace, Wolf 2018, 46).

Marshall işlevsellik hakkında şunları söylemektedir: “İşlevsel açıklama, bir fenomenin varlığını ya da bir eylemin yapılmasını, sonuçlarına (istikrarlı bir toplumsal bütünün korunmasına katkısı) göre ortaya koyar. Örneğin, suçun varlığının işlevsel açıklaması, toplumsal bakımdan kabul edilebilir olan davranışların sınırlarının çizilmesi ve (cezalandırma aracılığıyla) perçinlenmesine hizmet edecek, böylece suç toplumsal yaşamın normal bir özelliği haline gelecektir. Benzer biçimde, dinsel kurumlar da toplumsal dayanışmayı besleyip korumaya hizmet ederler” (Marshall 2005, 363-364).

Dine, yerine getirdiği işlev açısından bakmak işlevsel din tanımlarının temelini oluşturmuştur. İşlevsel din tanımının temsilcilerinden biri olan Durkheim’ın din tanımlamasına bakıldığında da bu yaklaşım görülmektedir. Durkheim’a göre din, kutsalla, yani diğerlerinden ayrılmış ve yasaklanmış şeyle ilgili inançlar ve amellerden oluşan tutarlı bir sistemdir. “Bu inançlar ve ameller, kendilerine inanan bütün insanları kilise/cemaat diye isimlendirilen tek manevi bir toplum halinde bir araya getirir der ve bu ikinci unsur, benim tanımımda birinci unsurdan daha az önemsiz değildir; Din fikrinin bir Kilise/Cemaat düşüncesinden ayrı düşünölemeyeceğini gösterdiğimizde, bununla dinin fazlasıyla ortak bir şey olduğunu da ifade etmiş oluruz” diye de ekler (Durkheim 2018, 50).

Bu tanımlamayla Durkheim, toplumu kilise etrafında bir birlik içerisinde tutması açısından dini, işlevsel açıdan tanımlamıştır.

Din ister ötsel anlamıyla alınsın, ister işlevsel açıdan ele alınsın bu durum, dinin insan tarafından inanılan, yaşantıya

aktarılan bir olgu olduğu gerçeğini değiştirmez. Din, insanı kuşatan, insanın bireysel ve toplumsal yaşamının ayrılmaz bir unsurunu oluşturur. Bu duruma bağlı olarak inanılan din, yaşantıda yer edinmiş, bireyin yaşamına dine dayalı bir renk katmıştır. Dini hayat olarak tarif edilecek bu durum, din ile toplumun sıkı münasebetine, söz konusu ikilinin ayrılmaz ilişkisine gönderme yapmaktadır. Bireyi sıkı bir şekilde saran din, bir yaşam tarzına dđnüşmektedir. Yaşantıya aktarılan din, inanç ibadet ve sembollerle kişinin davranışında yer edinir.

1. 2. Din-Toplum İlişkisi

“Toplum (society), belli bir toprak parçası üzerinde birlikte yaşayan, temel toplumsal gereksinimlerini karşılamak için çeşitli gruplar şeklinde bir araya gelerek işbirliği yapan, ortak bir kùltüre bağlı, ayrı bir kimliği ve sürekliliği olan insanların oluşturduğu bütün; cemiyet” (Kirman 2016, 313).

Topluma yönelik yapılan tanımlara bakıldığında, belli bir toprak parçası üzerinde yaşama, birlikteliğe dayalı ve devamlı olma kavramlarının ön plana çıktığı gör÷lmektedir. İnsanların birlikte yaşamaları sosyolojik bir gerçeklik olarak, insanın sosyal bir varlık olmasına gönderme yapar. Başka bir ifadeyle insanın sosyal bir varlık olması toplum denen mefhumu var kılmıştır.

Din ve toplumu birbirinden bağımsız olarak düşünmek mümkün göz÷kmemektedir. Söz gelimi, ne din toplumdan yalıtılarak incelenebilir ne de toplum dinden izole edilip irdelenebilir. Bu açıdan din ile toplum arasındaki ilişkiyi anlamak, dinin toplumsal gerçekliğini anlamayı kolaylaştırmaktadır.

Din ve toplum ilişkisi Din Sosyolojisi ilminin konusunu teşkil eder. Başka bir ifadeyle din sosyolojisi, toplum ve din ilişkisini inceler. Sözelimi herhangi bir dini kabul etmiş bir

toplumun benimsemiş olduğu dinin, toplum üzerindeki etkisini veya toplumun din üzerindeki etkisini inceler. Bu açıdan Din Sosyolojisi, “din ile toplum arasındaki ilişki sonucu ortaya çıkan olay/olguların bilimsel bir çabayla anlama ve açıklamasından doğan bir disiplindir” (Arslantürk 2018, 11).

Günay da Din Sosyolojisinin konusunu şu şekilde ifade etmektedir: “toplumun ortaklaşa dini hayatının, din ve toplum münasebetleri ve bu münasebetlerden doğan etki ve tepkilerin ve dini grupların incelenmesidir” (Günay 2014, 60). Din ve toplum arasındaki ilişkinin karşılıklı olduğu uzun tartışılmalara gerek bırakmayan sosyolojik bir hakikattir (Freyer 2016, 98). Din, toplumu etkilediği gibi toplum da dini etkilemektedir. Dinin ilk insan ve ilk topluluklardan bu yana var olduğu genel kabulü, dinin toplumsallığının tarihsel gerçekliğine gönderme yapar. Farklı şekillerde toplumda varlık bulan din, içinden çıkmış olduğu toplumu etkilemekte ve toplumdaki etkilenmektedir (Okumuş 2017b, 41).

Toplumsal zeminde hayatıyet bulan din, var olduğu toplum içerisinde birçok boyutla kendini var kılmaktadır. Söz gelimi bu boyutlar inanç, ibadet, bilgi, ahlak, hukuk, etki ve tecrübedir. Toplum, söz konusu boyutlardan etkilenmekte ve bu boyutları etkileyebilmektedir. Din, içinden çıktığı toplumu, toplumsal faaliyetleri etkilemekte, kendisine bağlı olarak değiştirip dönüştürmektedir.

“Din içinden çıkmış olduğu toplumu farklı ve birçok açıdan etkilemektedir. Söz konusu zihniyet kazandırma, bütünleştirme, çatışma ve parçalama, organizasyon, sosyalleştirme ve sosyal kontrol, yapılandırma ve düzenleme, kimlik kazandırma, kültürü koruma ve aktarma, değerler hiyerarşisi sağlama, aracı kurumlu, meşrulaştırma, dinin toplum üzerindeki etkileri/işlevleri olarak kabul edilebilir” (Okumuş 2012, 68-86).

Dinin toplum üzerindeki en temel etkilerinden biri topluma zihniyet kazandırmasıdır (Keskin 2004, 11). Din benimsendiği topluma adeta zihinsel kodlar bahşeder. Toplum bu kodlarla çevresindeki eşyayı, olay ve olguları anlamlandırıp yorumlar. Zihniyet kazanan birey, bir bakış açısı ve bir duruş kazanır. Mardin'e göre din, "bir dünyayı anlama ve kendini o dünyada belirli bir yere yerleştirme modeli olarak fonksiyon görmektedir" (Mardin 2018, 30). Bu açıdan din, bireye bir dünya görüşü sunar. Denilebilir ki aynı dine inanmayan bireylerin zihniyet yapıları da farklı olmaktadır. Bu açıdan farklı din, farklı zihniyet demektir. Dinin kazandırmış olduğu zihin yapısı, bireyin günlük ve toplumsal yaşamının inşasında belirleyici olmaktadır. Başka bir ifadeyle birey yaşamını, dinin kazandırmış olduğu zihniyetle oluşturur.

Weber'in Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu adlı eserinde incelemeye çalıştığı konu, dinin zihniyet kazandırma işlevine örnek verilebilir. Weber'e göre Hristiyanlığın Protestan mezhebi mülk/çalışma konusunda telkin etmiş olduğu düşüncelerle bir ekonomik sistem olan Kapitalizmin doğuşuna neden olmuştur. Weber bu ilişkiyi şöyle açıklamaktadır: "Dünyevi asketik Protestanlık, mülk sahibi olmanın verdiği doğal zevke var gücüyle karşı çıkmış, tüketimi, özellikle lüks tüketimi sınırlamıştır. Buna karşılık, mal kazancını, psikolojik olarak geleneksel ahlakın yasaklarından kurtarmış, kar çabasının zincirlerini koparıp bunu yalnız yasal hale getirmekle kalmamış, ayrıca doğrudan doğruya tanrının isteği olarak görülmüştür" (Weber 2009, 140). Dinin topluma zihniyet kazandırmasına dinin kültür üzerindeki etkisi de örnek olarak gösterilebilir (Keskin 2004, 13). İnsani faaliyetlerin tümü olarak ifade edilen kültür (Okumuş 2017c, 13), dinden etkilemekte, dine bağlı olarak ifade edilebilmektedir. Dine bağlı olarak zihniyet kazanan bireyler, bu zihniyete bağlı olarak dünyayı okumakta, bu okumalara bağlı olarak kültürlerini inşa etmektedirler. Dinler içinden çıkmış olduğu topluma bir düşünüş

tarzı zihniyet kazandırmaktadırlar. Dine dayalı bir zihniyet kazanan bireyler, etrafındaki olay/olguları bu zihniyet çerçevesinde okumaktadırlar.

Dinin toplum üzerindeki etkilerinden biri de topluma bir bütünlük kazandırmasıdır. Denilebilir ki dinler inananlarının bir birlik ve bütünlük içerisinde olmasını isterler. Ortaklaşa hareket eden, dayanışma içerisinde olan, dağılma ve parçalamadan uzak bir cemaat, dinlerin arzu ettiği bir toplum tipolojisidir. Denilebilir ki dinler, bütünleşme konusuna önem vermişlerdir. Bütünleşme konusu klasik sosyologların önemli temalarından birini oluşturmaktadır. Söz gelimi Durkheim, toplumsal konsensüsün imkânını irdelemiş, devrimden etkilenen Fransız toplumunun bir bütünlük içerisinde olmasını çalışmalarının gayesi kılmıştır. Toplumu bireye öncelemiş, ayrıca söz konusu bütünleşmeye yardım eden enstrümanlara özel ilgi duymuştur. Toplumsal bir olgu olarak gördüğü dine de toplumsal bütünleşmeyi sağladığı için ayrı bir önem atfetmiştir (Aron 2017, 229-236).

Comte'un çalışmalarında düzen fikri ön plana çıkmaktadır. “Devrim sonrasındaki karmaşada Comte, toplumsal düzen arayışına girmiştir. Yaşamının başında muhafazakâr bir tutum benimseyen fakat daha sonra liberal eğilimler sergileyen Comte, dinin yerine toplumsal düzeni sağlayacak alternatifler arayışına girmiştir. Saint-Simon gibi Comte da, sosyolojiyi biyolojideki ‘organizmalar’ araştırmasının ‘toplumsal organları’ da içerecek şekilde genişletilmesi olarak görür. Bundan dolayı, sosyoloji, Comte’un muhayyilesinde toplumsal düzen araştırması olarak ele alınabilir” (Turner, Beeghley ve Powers 2017, 38-45).

Kutsal kitaplarda da toplumsal bütünlüğe bir çağrı vardır. Nitekim Müslümanların kutsal kitabı olan Kur'an'ın Al-i İmran suresinin 102. ayetinde geçen “*Allah'ın ipine sımsıkı sarılın ve dağılmayın*” uyarısı, toplumsal bütünlüğün, yaratıcının ipine

sımsıkı sarılmakla olacağı belirtilmektedir. Bu uyarıyla toplumsal bütünlüğün dinle sağlanabileceğine gönderme yapılmaktadır.

Dinin toplum üzerindeki etkilerinden biri toplumu bir organizasyon etrafında tutmaktır. “Dinin bütünleştirme işleviyle yakından alakalı olan organizasyon, toplumu istenilen şekilde bir arada tutabilmeyi ifade etmektedir. Bu etkiyi, din yapabildiği gibi dini temsil eden kurumlar, şahsiyetler, dini gruplar, partiler ve oluşumlar da yapabilmektedir” (Okumuş 2012, 73).

Din, müntesiplerine bir kimlik kazandırır. Bu açıdan dinin topluma etkilerinden biri de topluma bir kimlik kazandırmasıdır. Kimlik “ bir insanın kişiliğini ya da bir grubun niteliğini belirleyen ve onları diğerlerinden ayıran temel özellikler” olarak da tarif edilebilir (Kirman 2016, 174). Kimlik, kişiyi kendisi dışındakilerden ayıran, başka bir ifadeyle kişiyi kişi yapan unsurlara gönderme yapar.

İnsan kimliği uzun bir süreç içerisinde şekillenir. Kimlik, farklı ve birçok etkene bağlı olarak oluşur. Bahsedilen etkenlerden biri de dindir. Din, inananlarına ben kimim sorusuna bir cevap vermektedir. “Din müntesipleri için kimlik kalıpları oluşturur”. Kimlik kalıpları edinen bireyler toplumda bir benlik anlayışı geliştirirler. Birey dinden referansla edinmiş olduğu kimlik ile toplum içerisinde hareket eder. Buna bağlı olarak insan, yaşadığı çevrede kendisini tanır, durduğu yeri belirler ve kendisi dışındakileri durduğu yer itibariyle görür. Dini referansla kimlik edinen birey kimlik karmaşasından veya kimlik belirsizliğinden de kurtulmuş olur. “Denilebilir ki din, kimlik karmaşasını, kimlik belirsizliğini ortadan kaldırır” (Okumuş 2012, 76-78).

Din ile toplum birbirlerini karşılıklı olarak etkilemektedir. Din toplumu etkilediği gibi toplum da dini etkilemektedir. Dinler içerisinden çıkmış olduğu toplumdan etkilenmektedirler. Geçmişten günümüze özellikle çok tanrılı toplumların, din üzerindeki etkisini gösteren birçok örnek vardır. Bu örneklerin

başında ekonomik ve sosyal etkenler gelmektedir (Keskin 2004, 17).

“Çiftçilikle uğraşan kavimlerin mitolojisinde daima, çiftçilerin koruyucusu ya da verimlilik ve bereket tanrısı olarak kendisine tapınılan birtakım tanrılara rastlanılır. Eski Doğu dinlerinde en yaşlı ve en saygıya değer tanrı, ‘Toprak Ana’ adlı tanrıçadır. Savaşçı kavimlerde ise, savaş, çarpışma ve zafer tanrıçaları daha önemli bir rol oynar. Ayrıca göçebe olan eski Yahudi topluluklarında koyun kırkma zamanının gelmesi dolayısıyla kutlanan bayram, en büyük dinsel bayramlardan biriydi” (Freyer 2016, 100). Burada topluma dayalı ekonomik ve sosyal hadiselerin toplumun dini düşünceleri üzerinde etkili olması toplumun din üzerindeki etkisi olarak kabul edilebilir. İlk tanrıların göğün ismini taşıması (Meriç 2017, 30) da toplumun din üzerindeki etkisine örnek olarak verilebilir.

Din ile ‘toplumsal faaliyetlerin tümü’ olarak ifade edilebilecek kültür arasında bir ilişkinin olduğunu söylemek mümkündür. Toplumdan ayrı olarak düşünülmemeyen kültürün de din üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Başka bir ifadeyle din, içinde doğduğu kültürün temel unsurlarından etkilenmektedir. “Dinin mabedinin mimari yapısı, büyük oranda kültür tarafından şekillenmektedir. Mimariyi şekillendiren kültür ortamında egemen olan bilgi birikimi, iklim şartları, coğrafi yapı ve teknolojik imkânlar etkili olmaktadır. Benzer durum dini giysilerin seçiminde de görülmektedir. Farklı coğrafyalarda farklı dini elbiseler giyilebilmektedir” (Kılıç 2015, 14).

1. 3. Kültür ve Din

Kültür ve din olgusu sosyal bilimler alanındaki önemli iki konudur. Din Sosyolojisi için de önemini koruyan bu iki olgu, toplumlar için vazgeçilmez bir gerçekliktir. Bu kavramların

tanımlanması ve birbirleriyle olan ilişkilerinin ortaya konulması önem arz etmektedir. Yukarıda din tanımlanmıştır. Burada ise sadece kültür kavramı tanımlanacaktır.

Kılıç, kültürü şu şekilde tanımlamaktadır: “insanın var olanlar hakkında, hangi yolla olursa olsun edindiği bilgiler ve bu bilgilerle ortaya koyduğu eser ve davranışlardır” (Kılıç 2015, 29). Bu tanımlamada öne çıkan husus, bilgi edinimi ve edinilen bilgiler çerçevesinde bir şeyler ortaya koymadır. Şüphesiz kültür mevzu bahis edildiğinde, edinilen bilgilerin nesiller boyunca ortaya konulmuş maddi ve manevi her şey olduğu söylenebilir. İnsanlar kendilerinden önce ortaya konulmuş olan ve kültür denilen söz konusu her şeyi miras alıp kendi hayatlarında yaşatırlar. Aldıkları mirası bazen yeni bir şey ekleyerek, bazen de olduğu gibi kendilerinden sonrakilere miras bırakırlar. Bu miras maddi ve manevi olarak ikiye ayrılır. Söz gelimi kendi muhayyilesiyle yeme-içme ihtiyacı için kap-kaçak üretmesi maddi kültürü ifade ederken, töre denilen yazısız kuralların oluşturulması ise manevi kültüre örnektir.

Kültür, içerisinde üretildiği toplumu diğer toplumlardan farklı kılmaktadır. Başka bir ifadeyle kültür, bir toplumu kendisi yapan unsurların toplamıdır. Toplumu kendisi yapan kültür, toplum için ayrılmaz bir parça olup topluma şekil vermektedir (Dawson 2019, 4). Denilebilir ki kültür üretmeyen toplumlar formdan uzak, şekilsiz toplumlardır.

Süreklilik ifade eden bir kavram olarak kültür, toplumların tarihsel serüveninin her alanında bulunmuş başat bir kavramdır. Nesiller boyu aktarılan kültür, toplumların öncesiyle sonrasını birbirine bağlayan, ortak toplumsal bir hafızanın oluşumunu sağlayan bir olgudur. Nesilden nesle aktarılan kültür, toplumların geleneksel yapılarının da korumuştur.

Toplumların kendi bünyeleri içerisinde nesiller boyu ortaya koydukları ve barındırdıkları kültür ile yine toplumlar için

yadsınamaz bir önem taşıyan din olgusu arasında mütakabiliyet ifade eden bir ilişki söz konusudur. Kültür dini etkilediği gibi din de kültürü etkilemektedir.

Karşılıklı bir ilişkiye sahip olan din ve kültür kavramlarından hangisinin daha eski olduğu, başka bir ifadeyle dinin mi daha önce var olduğu kültürün mü daha önce ortaya çıkmış olduğu mevzusunun tespit edilmesi kültür-din ilişkisinin doğru bir şekilde ortaya konulabilmesi için önem arz etmektedir.

İfade etmek gerekir ki dinin kaynağı, tanımı konusunda ortak bir kanaatten bahsetmek mümkün gözükmemektedir. Söz gelimi birbirinden farklı din tasnifleri olup din ve kültürün bahsedilen öncelik ve sonralık tartışması bu tasniflere bağlı olarak çeşitlenmektedir.

Sezen’ e göre mevcut din tasniflerinden biri şu şekildedir: “kültür dinleri ve vahiy dinleri. İlmi disiplinler bu ayrımı değişik adlarla ifade etmektedirler. Milli (mahalli) dinler- evrensel dinler; milli dinler- semavi dinler; basit dinler- mütekamil dinler; ilkel dinler- mütekamil dinler gibi. Cemaat dini, cemiyet dini, tabii dini gruplar, sırf dini gruplar gibi din sosyologlarının yaptıkları tasnifler de pek farklı değildir. Kapalı dinler-açık dinler ayrımını kullanan Sezen ‘e göre kapalı dinler bir kültürün inşa ettiği dinleri ifade ederken, açık dinler ise kültürü inşa eden dinleri oluşturmaktadır. Kapalı dinler kültürün kendisidirler. Çünkü kültürden doğmuşlardır. Bu dinler bir topluma ait olan mahalli dinlerdirler. Bu durumda din, kültürün şekillenmesine, değişip dönüşmesine ayak uydurur. Başka bir ifadeyle söz konusu dinler kültüre göre şekil almaktadırlar. Bu tasnifte, kültür dinden daha öncelikli olup, din, kültür içerisinden çıkmıştır. Bu açıdan kültür dinden önceliklidir” (Sezen 2015, 59).

Örneğin “‘çiftçilikle uğraşan kavimlerin mitolojilerinde daima, çiftçilerin koruyucu veya verimlilik ve bereket tanrısı olarak kendisine tapınılan bir takım tanrılara rastlanılması” (Freyer 2016,

100), dini düşüncenin bir kültürden çıkmış olduğunu göstermektedir.

Açık dinler ise kapalı dinlerin aksine bir kültüre ait olmayıp kültürün ortaya çıkmasını, kültüre şekil veren, kültürü şekillendiren dinleri ifade eder. Bu dinler sosyolojik olarak evrenseldir. Burada kültürü etkileyen, değiştiren ve ona devamlılık kazandıran en temel unsur dindir (Korlaelçi, 1993). Bu noktada açık dinlerde din, kültürden daha eskidir (Güven, 2012). Burada dine dayalı zihniyet kazanan toplumlar bu zihniyet çerçevesinde kültürlerini inşa etmektedirler.

Mardin'in “din, insanlara çevrelerindeki dünyayı özel gözlüklerle görmeyi sağlayacak kavramsal görüş imkânlarını sağlar” ifadesi, insanların dinin etkisine bağlı olarak inşa etmiş oldukları kültürün zihinsel kodlarıyla etrafını okuduklarına gönderme yapmaktadır (Mardin 2018, 63).

Sonuç olarak her ne kadar birbirinden farklı din tasnifleri yapılmış olsa da bu durum, kültür ve dinin birbirini karşılıklı etkilediği hakikatini değiştirmez. Kültür içerisinde şekillenen din, kültürden etkilenmekle beraber kültürü şekillendirip kültürü etkilemektedir.

2. BÖLÜM

ULUPAMİR KIRGIZLARI

2. 1. Etimolojik Kökenler

Kırgız Türkleri tarih itibariyle kökü çok eskilere dayanan Türk topluluklarından biridir (Erdem 2005, XVII). “Orta Asya’nın en köklü halklarından biri olan Kırgızların ilk yerleşim yerlerinin Yenisey Nehri, Altay, Sayan, Tiyanşan, Pamir Dağları’nın yer aldığı bölge gösterilir” (Sağlam 2017, 17). Birçok etkene bağlı olarak yer değiştirmek zorunda kalan Kırgızlar, uzun süre boyunca göçebe hayatı yaşamışlardır.

Kırgız Türklerinin adlarının kaynağı ve manası üzerinde mutabık bir durumdan söz etmek mümkün değildir. Dolayısıyla Kırgız isminin kaynağı hakkında birbirinden farklı görüş ve kabullerin olduğu söylenebilir. Bu farklılıkların Kırgızların fiziksel yapıları, sürekli göçebe hayatı yaşamaları, farklı boylarla irtibatlarından kaynaklı olmuştur.

“Kırgızların ismi Çin kaynaklarında Kien- kun, K’i- ku, Kie- kou, Hsia- chia- ssu şeklinde geçerken, Kök Türkçe yazılı metinlerde Kırgız, Tibetçe kaynaklarda Gir- kis, Greklerde Herkis, Arap ve fars kaynaklarında ‘Mir’atü’l- Kainat’ adlı kitapta Kır- ı – gız, bazı Fars kaynaklarda Hırhız, Kaşgarlı Mahmut’a göre ‘ Qyrqyz’ olarak geçmektedir” (Sağlam 2017, 10).

Gömeç’e göre “Kırgız adı ‘Kır’ ile ‘Giz’ kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiş, ‘kır gezer’ anlamında bir kelime olduğu yanında, ‘kırk’ ve ‘yüz’ sayı adlarının kaynaşmasından teşekkül ettiği de ileri sürülmüştür. Kırgız adının ‘Kırku’dan, yani ‘kırmızı’ ve ‘yüz’ kelimelerinden ibaret olduğu da söylenir. Bir Hakas- Kırgız hikayesinde ise onlar ‘kır saçlı’ bir kadına bağlanıyorlar ki, buna binaen de Kırgız kır/ak saçlı kız demektir. Bununla beraber Kırgızların, Oğuzlarla olan irtibatları da dikkat çekmektedir. Hatta Kırgız kelimesinin ‘Kırk Oğuzdan’ geldiği, Kırgızların Oğuz Han’ın yirmi dört komutanından türediği ve kırk Çinli kızın Oğuz bölgesine gelip, onlarla evlenerek, doğan çocuklarının Kırk Oğuz adıyla anıldığı yolundaki efsaneler mevcuttur. Ayrıca ‘kırk kız’ motifini Dede Korkut Hikâyelerinde Salur Kazan’ın Evinin Yağmalanması ve Kazan Beg’in Oğlu Uruz Beg’in Tutsak olması destanlarında da görmekteyiz” (Gömeç 2014, 13- 14). Söz konusu görüşlerden de anlaşılacağı üzere Kırgız isminin kaynağı konusunda ortak bir kullanımın olduğu söylenemez.

2. 2. Kırgız Türklerinin Afganistan Pamir’ine Göç Süreçleri

Her milletin kendine has bir tarihi vardır. Bu noktada her millet, tarihi itibarıyla kendisidir. Kökü çok eskilere dayanan Kırgız Türkleri (Erdem 2005, xvii), tarih sahnesine çıkışlarından

itibaren farklı millet ve toplulukların boyunduruğuna girmişler ve buna bağlı olarak sık sık göçebe/göç hayatı yaşamışlardır. Bu başlık altında Kırgız Türklerinin Afganistan Pamir'ine olan göç süreci kısa bir şekilde ele alınacaktır. Çünkü Kırgız Türkleri tarihinin ana hatlarıyla ortaya konulması Tarih alanını kapsamaktadır.

Türk tarihinin bilinen en eski boylarından biri olan Kırgızlardan ilk defa Çin yıllıklarında bahsedilir. Bazı araştırmacılar Kırgızların 2- 1. yüzyılda (Gömeç 2014, 18) tarih sahnesine çıktıklarını ifade etmektedirler. Kırgızların tarih sahnesine çıkışları Hunların hâkimiyet altına aldıkları beş halktan biri olmalarıyla olmuştur. Kırgızlar, Hunların hâkimiyetine girmeleri sonucu tarih sahnesine çıkmışlardır (Sağlam 2017, 17).

560 yılında Mo-kan Kağan idaresindeki Kök Türklerin egemenliğini kabul eden Kırgızlar, kağanlığa kaliteli silah ve ziraat yapmakla meşguldüler. Bunun yanında Kök Türklerin ev eşyalarını ve hayvan yemlerini de temin ediyorlardı. 630 yılına gelindiğinde Kök Türkler, Çinlilere mağlup olup, Çin hâkimiyetini kabul etmişlerdir. Bundan sonraki süreçte Kırgızlar Sir- Tarduşların hâkimiyetine girmiştir. Bu dönemde Kırgızlar önemli bir güç olmuşlardır. Tarihler 709 yılını gösterdiğinde ise Kırgızlar, Çiğillerle anlaşarak Kök Türk devletine isyan etmişlerdir. İsyanın başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra 710 yılında tekrar itaat altına girmişlerdir. Bundan sonra ise Kırgızlar bir daha Kök Türklere isyan etmemişlerdir. 752 senesinde yeni kurulan Uygur Hakanlığına bağlanan Kırgızlar, daha sonra Uygurların hâkimiyetinden rahatsızlık duymaya başlamışlardır. Uygur hâkimiyetinde yaşayan Kırgızlar, yaklaşık bir asır boyunca yönetimlerinden rahatsızlık duydukları Uygurlarla mücadele etmişlerdir. 839 yılında Uygurlara karşı önemli bir başarı elde eden Kırgızlar Uygur devletinin kuzey sınırlarına hakim olmuşlar ve

tarihte ilk defa başkent Ötüken merkezli bir Türk devletini kurmuşlardır. Kırgızların bu bölgedeki hâkimiyeti takribi bir asır sürmüştür. Kırgızlar, 924 senesinde Kitan taarruzlarına dayanamayıp 931 senesinde Kitanlıların hâkimiyetini kabul etmişlerdir. Çin kaynaklarında Cürcet olarak geçen ve Tunguz boyu olduğu söylenen Altan Hanlar 1124 senesine doğru Kitanlar' a büyük bir darbe vurdular. Kitan şehzadelerinden biri olan Yeh- lü Ta- shih, topladığı güçlerle tekrar Kırgızlara saldırınca Kırgızlar, 1130 yılında aldıkları ağır yenilgiden sonra Ötüken' den ayrılmışlardır. 12. yüzyılın sonları ile 13. yüzyılın başında ortaya çıkan ve birçok topluluğu hâkimiyeti altına alan Moğollar, Kırgızları bu dönem içerisinde etkilemiş ve Kırgızlar istemeyerek de olsa 13. yüzyılın başında Cengiz Kağan'ın önderliğindeki Moğolların hâkimiyetine girmişlerdir. Kırgızların Moğolların hâkimiyetini istemeyişleri beraberinde isyanları da getirmiştir. Kırgızlar 1217 yılında isyan başlatmışlar ve bu isyan Moğollar tarafından kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Bu gelişme sonucunda Kırgızlar 14. asrın sonuna kadar Moğol egemenliğine tabi olmuşlardır. 1339 yılında Moğollara karşı tekrar isyan başlatmışlar. Oyratların da desteğiyle Moğollara karşı zafer kazanan Kırgızlar, yeniden istiklallerine kavuşmuşlardır. Daha sonra Cengiz Han imparatorluğunun mirasçılığını üstlenen Timur, Kırgızistan'ı işgal ederek Kırgızları hâkimiyeti altına almıştır. 1425 yılında ise Özbek Devleti kurulunca, Kırgızlar, Kazakistan bozkırlarına çekilip burayı kendilerine yurt edinmişlerdir. Geride kalan Kırgızlar ise Rus ve Moğol saldırılarından çekindikleri için 1700 yılında Hokand Devletine bağlılığı tercih etmişlerdir (Gömeç 2002, 20- 44; Gömeç 2014, 79- 126).

Hokand Devleti hâkimiyetinde Kırgızlar, rahat bir süreç yaşamışlardır. Hakand Hanlığı egemenliği altındaki Kırgızlar, askeri ve vergi hizmetleri haricinde kültürel, sosyal, ekonomik anlamda bir kısıtlama ile karşılaşmamışlardır. Hokand Devleti,

egemenliği altından bulunan Kırgızlara ekonomik, sosyal ve kültürel alanda kolaylıklar sağlamıştır. Hokand Hanlığının Kurucusu olarak bilinen Şehrur Bey'in ölümünden sonra başlayan genişleme politikaları yer yer Kırgızların yaşadığı yerleri hâkimiyet altına almalarla sonuçlanmıştır. Bu durum, genişleme politikası izleyen Hokand Hanlarıyla Kırgızların sık sık çatışmalarına neden olmuş ve nihayetinde 1825- 1832 yılları arasında Hokand Hanlığı seferler düzenleyerek Kırgızların yaşadığı birçok yeri hâkimiyet altına almışlardır. 1860'lı yıllardan itibaren ise Rusya, Hokan Hanlığı'nın birçok toprağını işgal etmiştir. 1865'te Taşkent'i işgal eden Rus Çarlığı, Türkistan şehrini oluşturmuş ve bu şehrin yönetimine Çar'ın arkadaşı Fon Kaufman'ı genel vali olarak tayin etmiştir. Daha sonra Hanlığa küstürülen Kırgızlar, 19. yüzyılın başlarında söz konusu hanlığa karşı sık sık ayaklanmışlardır. Hanlık ve diğer halklar arasında cereyan eden kavgalar Rusların işine yaramış, 1855'te Hokand Hanlığı tamamen Rusların eline geçmiştir. Bu süreçten sonra Kırgızlar da Rusların hâkimiyetine girmiş ve onların kolonisi haline gelmiştir. Kırgızlar, Çarlık Rusya hâkimiyetinde 19. yüzyılın ikinci yarısında ve 20. yüzyılın başlarına kadar kalmışlardır. Çarlık Rusya'sının bu süreç içerisinde Kırgızlara yönelik baskıcı politikaları beraberinde halk ayaklanmalarını da getirmiştir. 1916 yılında başlayan halk ayaklanması kısa sürede bütün Kırgız topraklarına yayılmıştır. Bu ayaklanmaya Ruslar ciddi karşılıklar vermiş ve bunun sonucunda sadece Bişkek, Karakol illeri tarafında 150.000 insanın öldürüldüğü ileri sürülmüştür. Bu katliamdan sonra Ruslar toplantı yapmış, Bişkek, Karakol bölgelerindeki Kırgızları dağlara göçe zorlayarak onların yerlerine Rusları yerleştirme kararı üzerinde mutabık olmuşlar ve söz konusu planı uygulamışlardır. 1917 Bolşevik İhtilali sonrasında Kırgızlar Ruslara karşı bir Türk isyanı olan basmacı hareketine katılmışlardır. Bu hareket, uzun süre Sovyet Hükümeti'ne karşı bir mücadele olarak devam etmiştir. Bu

hareketi, Sovyetlerin kanlı baskıları izlemiştir. Bu baskıların sonucunda 300.000'den fazla Kazak ve Kırgız, Çin Türkistan'ında bulunan Kaşgar ve Kulca'ya kaçar. Sovyet baskısından kaçan tüm Kırgızlar, Çin Türkistan'ına gitmemiş bazıları da Afgan Pamir'ine gitmiştir (Döölötov 2004, 7- 11; Doğan 2019, 9- 16).

Kırgız Türklerinin Afganistan'ın Pamir yaylasına gelmeleri, Çarlık Rusya'sının baskıları sonucu olmuştur. Bugün Ulupamir köyünde yaşayan Kırgızlar da 1880 yılında liderleri Pamir hanı olarak da bilinen ve Ulupamir Kırgızları için önemli bir şahsiyet olan Cabbar Kul'un liderliğinde önce Tacikistan Pamir'inin Murgap bölgesine daha sonra ise Küçük Pamir olarak da bilinen Afganistan Pamir'ine yerleştiler. Söz konusu bölgede 25 yıl kaldıktan sonra Cabbar Kul'un oğlu Hacı Rahman Kul ve lideri bulunduğu Kırgız obası Çin işgali altında bulunan Türkistan'ın Pamir bölgesine gelmişlerdir. Ancak akabinde Mao ihtilalinin ortaya çıkmasıyla geriye dönüp 1979 yılında Rusya'nın Afganistan'ı işgal etmesine kadar bu bölgede kalmışlardır (Bilgili 2011, 140).

Bu açıdan Ulupamir Kırgızları, 1917 yılında Bolşevik ihtilali sonrasında Kırgızistan topraklarından, Sibirya'ya sürgün edilme endişesiyle kaçarak, Tacikistan, Çin'in Doğu Türkistan bölgesi, Afganistan'ın Pamir Yaylası ve Afganistan içlerini kapsayan geniş alan içinde, birçok defa göç etmek zorunda bırakılmış Kırgız halkının torunlarıdır (Yılmaz 2016, 188).

En nihayetinde 19. yüzyıl ortası ile 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Ruslara ve Sovyet hükümetine karşı mücadele eden ve mağlup olan Kırgızların bir kısmı, yaşadıkları bölge olan Kırgızistan'ın Çon Alay bölgesinden Afganistan'ın Pamir bölgesine göç etmişlerdir (Bapaeva 2015, 44). Günümüzde Erciş'in Ulupamir köyünde yaşayan Kırgızlar, Afganistanın Pamir bölgesine göç etmiş Kırgızların devamıdır.

2. 3. Pamir Yaylası

Çin, Tacikistan ve Afganistan sınırında yer alan Pamir Yaylası (Bayraktar, Ulu 2016, 451), Kırgız Türklerinin ata yurdudur. Pamir Yaylası 7 bin metrelik birden çok dağın yer aldığı bir bölgedir. Bu bölge, ‘ Asya’nın Damı’ ve ‘Dağların Atası’ olarak adlandırılan yerleşim bölgesindedir. Söz konusu isimlendirmeler bölgenin Asya’daki yüksek dağları bir arada toplamasından kaynaklanmaktadır (Baran 2014, 44).

“Çeşitli sıradağlar ile aralarındaki geniş vadi ve havzalardan oluşan Pamir Yaylası, topoğrafi yapısı itibariyle doğu ve batı olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır. Kuzeybatı-güneydoğu yönündeki iki sıradağ ile bir nehir havzasından oluşan doğu kesiminin rakımı 5000 ile 6000 metre arasında değişirken, bu kesimde yer alan bölgelerin yükseklik farkı 1000 ile 1500 metre arasında değişir. Kuzeydoğu-güneybatı yönündeki sıradağlar ile vadilerden oluşan batı kesimindeki yükseklik farkı ise oldukça büyüktür ve yüksek dağ tepeleri ile derin vadiler, bu kesimin en büyüközellikleridir”.(<http://turkish.cri.cn/281/2008/11/27/1s105438.htm>).

“Tarihte bir kısmı Çarlık Rusyası tarafından işgal edimiş olan Pamir yaylası bir kısmı ise Afganistan toprakları içerisinde kalan bir bölgedir. Pamir Kırgızları bu bölgeyi büyük Pamir ve küçük Pamir olarak adlandırmaktadırlar. Afganistan coğrafyasında tarih boyunca çeşitli boylar yaşamışlardır. Bunlar: Özbekler, Hazarlar, Türkmenler, Beluciler, Tatarlar, Kazaklar, Cemşidiler, Timuriler, Taymaniler, Firuzkariler, Afşarlar, Aymaklar’dır” (Sağır 2012, 83).

Afgan Pamir'i veya Wakhan koridoru olarak bilinen bu bölge Afganistan'ın doğusuna doğru uzanmaktadır. “Konum olarak doğusunda Çin Halk Cumhuriyeti, kuzeyde Tacikistan (eski Sovyetler), güneyde Pakistan bulunan bu bölge, coğrafi açıdan önemli bir konuma sahiptir. Bu bölge ‘Büyük Oyun’ olarak bilinen ve 19. yüzyıl sonrasında gerçekleşen İngiltere ve Rus İmparatorluğunun ele geçirdikleri toprakları bölme anlaşmaları sonrasında Afganistan'ın Wakhan bölgesinde Pamir vadilerinde kalmıştır. ‘Asya'nın Damı’ olarak bilinen bu bölge zorlu iklim şartlarına rağmen insanların yurt tuttuğu bir alandır” (Urmanbetova 2015, 29)

Pamir isminin etimolojisine bakıldığında farklı kaynaklardan farklı bilgilerle karşılaşıldığı görülmektedir. “Farsça *pa* ‘ayak’ ile *mir* ‘emir-zirve’ sözcüklerinin birleşiminden oluştuğu ‘zirvelerin ayağı’ anlamına gelen *pa-i mir* tamlaması, hakim görüş olarak kabul edilmektedir. Farklı ve yaygın bir diğer görüş ise coğrafyanın yapısına bağlı yapılan bir tanımlamadır. Buna göre Farsça bir halk etimolojisi olan bam-ı dünya (dünyanın damı) dır. Bilimsel bir karşılığı olmamakla beraber bu tanımlama anlamsal gücüne bağlı olarak diğerlerinden daha yaygın olarak kullanılmaktadır” (Çelik Şavk 2011).

Pamir Kırgızları Afganistan'ın kuzey-doğu ucunda bulunan ve dağlık bir bölge olan Pamir bölgesinde yaşamaktadırlar. Pamir Kırgızları belirlemiş oldukları yazlık ve kışlak alanları farklı zaman dilimlerinde kullanmaktadırlar. “Pamir Kırgızları Kasım'dan Haziran'a kadar süren kış aylarını Wakhan vadisinin güneşli tarafında, Temmuz-Eylül arası yaz diliminde ise yaylaya yani vadinin gölgeli tarafına geçerler” (Bapaeva 2015, 46).

Temel geçim kaynakları hayvancılık, özellikle küçükbaş hayvancılığı olan Pamir Kırgızları, yıl içerisinde hayvancılıktan elde ettikleri ürünlerle yaşamını sürdürmektedirler.

Hokand Hanlığı öncesinde de İslam'ı kısmen benimseyen Pamir Kırgızları, Hanlık döneminde İslam'ı çoğunlukla kabul etmişlerdir. Bu açıdan Hanlık dönemi, Kırgızların dindarlığı üzerinde ciddi etkide bulunmuştur. Pamir coğrafyası Müslüman bir coğrafyayı teşkil etmektedir. Pamir Kırgızları Hanefi mezhebine mensup Ehl-i Sünnet Müslümanlardır.

Kırgızların mezhep olarak İslam'ın Hanefi yorumunu kabul etmelerinde Yesevilik etkili olmuştur. Hanefilik-Maturilikten ilham alan Yesevilik, İslam'ın Orta Asya'daki taşıyıcısı olmuştur (Kadyrov 2018, 43).

Kırgızlar, Pamir yaylasındaki sosyo-kültürel konumlarını göçebe hayatını sürdürerek devam ettirmiş, dış dünyaya fazla açılmadan kendi özlüklerini korumayı başarmış ve benliklerini dünyada var kılabilmişlerdir (Baran 2014, 46).

2. 4. Kırgız Türkleri ve İslam Dini

Herhangi bir dinin, bir toplum/topluluk içerisinde varlık bulması uzun bir süreci kapsamaktadır. Bu açıdan toplumların bir dini özümsemeleri kısa bir süreçte değil aksine nesiller boyu sürebilecek bir zaman dilimiyle mümkün olabilmektedir. Kırgızların da İslam dinini özümsemeleri uzun bir süreye yayılmıştır.

Kırgızların kültür, tarih ve dil yönüyle diğer Türk topluluklarından bir farkı bulunmamaktadır. Kırgızların tarih içerisindeki dini serüvenlerine bakıldığında genel Türk dini serüveninden farklı değildir. “Sırasıyla Gök-Tanrı, Şamanlık ve Atalar Kültü inançlarına sahip olan Kırgızlar” (Arıklı 2015, 188), Hokand Hanlığı dönemi öncesinde İslamiyet'i kısmen kabul

etmekle beraber bu dönemde Özbek mollaların etkisiyle İslamiyet'i çoğunlukla kabul etmişlerdir (Sağlam 2017, 40).

İslam dini her ne kadar bugünkü Kırgızistan coğrafyasına 9-12. yüzyıllarında gelmiş olsa da göçebe halk arasında benimsenmesi uzun bir süreç almıştır. Kırgızların arasında İslam dininin yayılmasında Fergana bölgesinde yaşayan halk ve Hokand Hanlığı etkili olmuştur. “17. yüzyılda Cunganların Tanrı Dağlarını istila etmesinden sonra Fergana bölgesine sığınan Kırgızlar, Müslüman yerli halktan etkilenmişlerdir. Hokand Hanlığı döneminde Kırgızlar hanlığın dini yayma siyasetine bağlı olarak İslam diniyle yakın temas kurmuşlardır. Buna bağlı olarak Kırgızlar 19. yüzyıla kadar İslam'ın temel kaidelerini öğrenmişlerdir” (Bapaeva 2015, 29). Kırgızların İslam dinini benimsemeleri 9-12. yüzyıl ile başladığı kabul edilmekle birlikte, İslam dinini çoğunlukla kabul etmeleri 19. yüzyıla kadar devam etmiştir. Bu açıdan Kırgızların İslam dinini ne zaman kabul ettiklerine yönelik kesin bir tarih vermek mümkün değildir. Başka bir ifadeyle Kırgızların İslamiyet'i kabul etmeleri ile bu dini büyük oranda benimsemeleri arasında uzun bir süre bulunmaktadır.

Bozbey'e göre “Kırgızlar kuzey komşuları olan Kazaklar gibi farklı zamanlarda, boylar halinde İslamiyet'i benimsemişlerdir. Özellikle Özbek ve Tacik gruplarla iç içe bulundukları Fergana vadisi civarında ve nispeten kolay ulaşılabilir olan bugünkü güney Kırgızistan'da yaşayan Kırgız boyları, dağlık kuzey Kırgızistan'daki boylara göre daha erken dönemlerde Sünni İslam ile tanışmışlardır. Kuzey Kırgızistan'daki Kırgızların İslamlaşması 19. yüzyıla kadar sürmüştür. Dolayısıyla, bu duruma bağlı olarak Kırgızların Türkistan'da İslamiyet'i seçen son boylar olduğu iddia edilebilmektedir” (Bozbey 2011, 11).

Kırgız Türkleri arasında İslamiyet'in yayılmasında tasavvuf kültürünün önemli bir etkisi olmuştur. İslamiyet'in Orta Asya'daki

taşıyıcısı Yesevilik olmuştur (Sağlam 2017, 39). “Pir-i Türkistan, Hacı-i Türkistan” ünvanlarına (Toros 2017, 112) sahip olan Hoca Ahmet Yesevi’ nin dini düşüncesiyle şekillenen Yesevilik, Türkistan’da en yaygın tarikat vasfına haizdir. Kadirilik, Nakşibendilik tarikatları da İslamiyet’in Kırgızlar arasında yayılmasını kolaylaştıran iki tarikat olmuştur. (Erşahin 1999, 413).

Hakand Hanlığı döneminde de Özbek mollaların (sufilerin) faaliyetleri, dini tebliğ çabaları, İslamiyet’in Kırgızlar arasında yayılıp, benimsenmesini kolaylaştırmıştır. Dini faaliyetleri sivil ve resmi kanallardan yürüten Hokand Hanlığı, bu faaliyetler çerçevesinde Kırgızların yaşadıkları yerlerde mescit ve medreseler kurdurmuştur. Eğitimin toplumu değiştiren/dönüştüren işlevi çerçevesinde bu kurumlar dinin benimsenmesinde etkili olmuştur. İslami bir devlet olduğunu açıkça ortaya koyan Hokand Hanlığı, medreselere tayin ettikleri Özbek mollaların da gayretleriyle İslam’ın Kırgızlar arasında benimsenmesini hedeflemiş ve bu hedefinde de büyük ölçüde başarılı olmuştur (Erşahin 1999, 417). Bu faaliyetler, Kırgızların dindarlığını etkilemiş ve İslam’ın Kırgızlar arasında sağlam bir zemin bulmasını kolaylaştırmıştır.

Kırgızlar, Ehl-i Sünnet, Hanefi düşünceye sahiptirler. Kırgızların mezhep itibarıyla İslam’ın Hanefi yorumunu kabul etmelerinde Yesevilik etkili olmuştur. Hanefilik-Maturilikten etkilenen Yesevilik İslam’ın Orta Asya’daki taşıyıcısı olmuştur (Kadyrov 2018, 43). İslam’ı Yesevilik üzerinden kabul eden Kırgızlar Yeseviliğin etkilendiği Hanefilik mezhebini kabul etmişlerdir.

Bir toplumun mevcut dini inançlarından sıyrılıp başka bir dini benimsemesi kolay bir durum değildir. Denilebilir ki din değiştirme ciddi ontolojik ve epistemolojik değişiklikleri de beraberinde getirmektedir. Bu açıdan Kırgızların İslam dinine geçişinin zor ve uzun sürece yayıldığı söylenebilir. Fakat

Kırgızların İslam'ı benimsemelerini ciddi anlamda kolaylaştıracak etmenlerin de olduğu söylenebilir. Türklerin farklı bir kolunu oluşturan Kırgızların, İslam'ı benimsemelerini kolaylaştıran etmenlerden en önemlisi Türklerin İslamiyet öncesi dini inançları olmuştur.

İslamiyet'ten önce Tek tanrı inancına sahip olan Türkler (Sezen 2015, 111) ile Türklerin farklı bir boyu olan Kırgızların dini serüveni arasında bir farklılık yoktur. İslamiyet'ten önce Tek Tanrı inancına sahip olan Kırgızların, İslam dinini benimsemelerinde bu inancın ciddi bir etkisi olmuştur. Başka bir ifadeyle Tek Tanrı inancına sahip olan İslam, bu inanca sahip Kırgızları kendisine çekmeyi kolaylaştırmıştır.

2. 5. Kırgız Türklerinin Pamir Yaylasından Erciş'e Göçü

“İstem dışı olarak söz gelimi savaş, afet vb. nedenlerden dolayı yaşamlarını tehlikede görenlerin başvurduğu pratik” olarak kavramsallaştırılan zorunlu göç (Özet 2019, 145) olgusu, Kırgız Türkleri mevzu bahis olduğunda dile getirilmesi gereken bir durumdur. Başka bir ifadeyle Kırgız Türkleri, tarihsel süreçte birçok defa göç etmek zorunda kalmış bir toplumdur. Bu açıdan Kırgızların, göç toplumu olduğu kabul edilmektedir.

“Kırgız Türkleri Kırgızistan'ın güneyindeki Alay bölgesinde yaşamakta iken 1863'ten bu yana özellikle Çarlık Rusya'sının baskıları ve iklim şartlarına bağlı olarak muhtelif bölgelere göç etmek zorunda bırakılmışlardır” (Bilgili 2011, 140)

Türkistan'ın ortasında; Doğu Türkistan, Afganistan ve Batı Türkistan'a sınır olan Pamir bölgesinde yaşayan Kırgız Türkleri, bu

bölge içerisinde altı defa göç etmek zorunda bırakılmışlardır (Sağır 2012, 81).

Türkiye’den önce de Afganistan Pamir’inde yaşayan Kırgızlar, tekrar göç bahsi açılınca uzun bir süreç ve girişimlerden sonra Türkiye’ye yerleştirilmişlerdir.

Bugün Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türkleri 1880 yılında liderleri Pamir Hanı Cabbar Kul (Hacı Rahman Kul’un babası) öncülüğünde önce Tacikistan Pamir’inin Murgap bölgesinde 37 yıl kaldıktan sonra küçük Pamir olarak adlandırılan Afganistan Pamir’ine indiler. Bu bölgede 25 yıl kalan Cabbar Kul ve obası coğrafi yakınlığı sebebiyle Çin işgali altında bulunan Türkistan Pamir bölgesine 1942’de geçmişlerse de kısa bir süre sonra da Mao ihtilalinin patlak vermesi nedeniyle geri dönüp Afganistan Pamir’ine tekrar yerleşmişlerdir. Söz konusu Kırgızlar, 1979 yılında Rusların Afganistan’ı işgaline kadar bu bölgede kalmışlardır (Sağır 2012, 84).

1942 yılında vefat eden Kırgız lideri Cabbar Kul’dan sonra oğlu Rahman Kul, halk tarafından Kırgızların Hanı olarak kabul edilmiştir. Kırgızların Türkiye’ye göç sürecinde Rahman Kul, Kırgızlara önderlik etmiştir.

1979 yılında Afganistan’ın Ruslar tarafından işgal edilmesi üzerine tekrar bir göç hareketliliği yaşanmıştır. Hacı Rahman Kul mevcut durumu değerlendirmek için *Aksakallar Meclisi*’ni toplamıştır. İstişare esnasında söz alan Hacı Rahman Kul durumu şu şekilde ifade etmiştir: *“Ey sevgili halkım, ben vatanımı, içinde doğup büyüdüğüm güzel halkımı ardımda bırakıp gitmek istemiyorum. Fakat artık burada kalmam mümkün değil. Ruslar bundan sonra Afganistan’ı rahat bırakmayacaktır. Pamir’deyse istedikleri tek şey benim. İşte bu yüzden sizden izin istiyorum. Ailemi de alarak başka bir ülkeye gidersem sorunun çözüleceğini*

düşünüyorum. Eğer bunu yapmazsam onlar yalnızca beni değil ailemi de tutsak edecekler. Rusların barbarlığını ve diğer Kırgızlara yaptıklarını hepimiz çok iyi biliyoruz. Suç olarak gördükleri her şeyin tek sorumlusu olarak beni gösterin. Ben, siz halkıma ve devletim olarak gördüğüm Afganistan'a samimâne hizmet etmeye çalıştım. Eğer yanlış yaptığım bir şeyler varsa beni affedin. Biz baskıcı bir yönetime baş eğmemek için bu yolu seçtik. Rus siyaseti daima bizim aleyhimize olmuştur. Buna rağmen onlara güvendik ve bu hatamızın bedeli ağır oldu. 1937'de pek çok değerli Kırgız aydını ve devlet adamı hapse atıldı. Milliyetçi, turancı, pantürkçü olmakla suçlandı. En sonunda öldürüp bir köşeye atıldı. Bir mezarları bile olmadı. Rus yönetimine boyun eğmemek için vatanımızdan ayrıldık. Burada azınlıkta olmamıza rağmen Afganistan Hükümeti bize adil davrandı. İç işlerimize karışmadı. Aksine bize yardımcı oldu. Ben Rusların buraya kadar uzanabileceklerini düşünmemiştim. Fakat şimdi bu topraklara da hakim olacaklar. Onları tanıyorum ve onlara asla güvenmiyorum. Başka bir ülkeye gitmeyi tek çözüm olarak görüyorum. Eğer benimle gelmek isteyen varsa bunun kararını size bırakıyorum. Kimse bir diğerini bu konuda zorlamasın. Çünkü ileride neler olacağını bilmiyoruz. Ayrıca Rusların aradığı siz değilsiniz benim. O yüzden kalmanız belki sizin için daha iyi olacaktır. Bütün malımı mülkümü sizlere bırakacağım. Herkesi buraya topladım çünkü sizlerden izin istiyorum. Aksakallardan dua talebinde bulunuyorum. Allah selamet verir, sağ kalırsak yine görüşürüz!...”

(Tural, Camankulova 2014, 59-60).

Bu konuşma ve istişareden sonra Hacı Rahman Kul, Afganistan'da kalmayacağı ve başka bir ülkeye göç edeceğini duyurmuştur. Bu karara müteakip Kırgızlar, liderleri Hacı Rahman Kul'un öncülüğünde yaklaşık 1500 kişi Afganistan'ı terk ederek Pakistan'a sığınmışlardır. 4 yıl Pakistan'da Himalayaların güney

eteklerinde kurulu Gilgit şehrinde bir çadır kentte yaşamışlardır (Baran 2014, 44).

Kırgızların Pakistan'a göçleri beraberinde bir dizi sorunları da getirmiştir. İklimsel adaptasyon sıkıntısı çeken Kırgızlar, dört yıl içerisinde can kayıpları vermişlerdir. Özellikle Pamir'de yayla iklimine alışık olan Kırgızlar, Pakistan'ın sıcak iklimine alışamamış ve bu durumdan dolayı 450 Kırgız hayatını kaybetmiştir.

Bu duruma alışamayan otuz aile birçok tehlikeyi göze alarak tekrar Afganistan'a dönmüştür. Pakistan'da kalmaları ciddi sorunlara yol açacağını düşünen Hacı Rahman Kul, Alaska'ya yerleştirilmeleri için ABD elçiliğine mektupla başvuruda bulunmuştur. Mektuba uzun süre bir cevap alınamayınca Hacı Rahman Kul, bu sefer Pakistan'daki Türkiye elçiliğine başvurmuştur (Tural, Camankulova 2014, 66). Hacı Rahman Kul'un ABD yetkileri ile yaptığı mektuplaşmalar söz konusu sürece ışık tutması açısından önemlidir.

'Amerikan Elçiliğine

Muhterem Elçi Bey, biz, Pamir'den gelen Kırgız boyları olarak 1978 Eylülünden beri Gilgit şehrinin çeşitli yerlerinde yaşamaktayız. Sıkıntılı dönemlerde bize yardım ettiği için Pakistan Hükümetine minnettarız. Fakat sorunlarımız tümüyle çözülmüş değil. Buranın şartları ve iklimi bize uygun değil. Ayrıca Pakistan'daki ağır yaşam koşulları içinde hayatımızı devam ettirmekte zorlanıyoruz. Örneğin geçen ay 100'den fazla kadın ve çocuk öldü. Bu yüzden sizden ve Amerika Birleşik Devletlerinin ilgili organlarından, ABD'ye yerleşmemiz konusunda yardım etmenizi rica ederim.

Tüm içtenlikle teşekkür ederim.

*Kırgızların Lideri Rahmankul Han. Pakistan, İslamabad
07.04.1980. Gilgit, Kaşmir Pazarı’’*

‘‘Rahmankul Hacı’ya

Saygıdeğer Rahmankul Hacı,

Bu mektubu yazarken çok zorlandım. Çünkü, ABD’nin ilgili organına ‘Kırgızların Alaska’ya Götürülmesi’ konusundaki ricanızı bildirdim. Yetkili bazı kişilerle görüştim. Fakat bir netice çıkmadı. Senatör Ted Stevens mektubuma verdiği cevapta ‘Kırgız boylarının Alaska’ya yerleştirilmesi halinde pek çok hukuki ve sosyal problem ortaya çıkar. Bu iş uygulamaya konulamaz’ demiş. Siz ve halkınızın durumu hep aklımda. Sizler gururlu ve kimseye boyun eğmek istemeyen bir milletsiniz. Özgürlüğünüze ne kadar kıymet verdiğinizi tarih bize gösteriyor. Bundan dolayı size hürmet ediyor ve sizi takdir ediyoruz. Onur ve haysiyet petrolden, tanktan ve roketten daha üstündür. Çünkü petrol, tank ve roket insanların kendi icadı. Bunların doğru hedefler doğrultusunda kullanılması gerekmektedir. Fakat büyük devlet adamlarının içinde onurlu ve cesur insanlara saygı duymanın ne demek olduğunu bilmeyenler çok. Onlar, Kırgızları Alaska’ya yerleştirmenin önemini şu an göremiyorlar. Vakti gelince anlayacaklar. Fakat bunun ne zaman olacağını tam olarak söyleyemem. Ümidinizi kesmeyin.

Muhterem Rahmankul Hacı ben ve arkadaşlarım bundan sonra da sizlere yardım etmeye çalışacağız. İslamabad’daki konsolosluk aracılığıyla bu mektubu size ulaştıracaklar. Mektubuma cevap yazacağınızı ümit ediyorum. Sizinle ve halkınızla

görüşmeyi isterim. Sizin ömrünüz uzun, halkınızın talihi de güzel olacak

16 Eylül 1980. Alaska. Anchorage. Mister Huci Leddi''

‘‘Amerika Birleşik Devletleri Elçisine

Kıymetli Beyefendi,

Ben dikkatinizi tekrar Kırgız mültecilerine çekmek isterim. Kırgızların Amerika'ya yerleştirilmesi konusunda yazdığım son mektubun üzerinden bir hayli zaman geçti fakat henüz cevap alamadım.

Kırgız mültecilerin Amerika'nın herhangi bir bölgesine yerleştirilmesi için devlet başkanından izin almanızı rica ederim.

Tüm içtenlikle teşekkür ederim.

Kırgız Mültecilerin Lideri Rahmankul Hacı 25.12. 1981. Pakistan İslamabad Kaşmir Pazarı''

‘‘Rahmankul Hacı'ya

‘‘Kırgız Mültecilerin ABD'ye Getirilmesi’’ adı altında hazırlanacak olan hususi evrak için bize; toplam kişi sayısı, erkek sayısı, kadın sayısı, çocukların hangi yaş aralıklarında olduğu, gençlerin ne tür işlerde becerilerinin olduğu bilgilerinin iletilmesi gerekmektedir.

Sizler bize inanın. Maksadınızın hasıl olması için elimizden geleni yapacağız. İçtenlikle.

Tolstoy Vakfı Müdür Teymuraz K. Bagration T. Nazif Şahrani, Amerikalı Profesör California Üniversitesi, Los Angeles''

''Jean S. Stepleton'a

Kıymetli S. Stepleton Bey,

Bu mektup vesilesiyle size Allah'tan esenlik ve sağlık diliyorum. 14 Temmuz 1981 tarihinde yazmış olduğunuz mektuba teşekkür ederim. Alaska konusundan bahsetmişsiniz. Biz bundan dolayı çok mutlu olduk. Eğer her şey düşündüğümüz gibi olursa Alaska'ya gidebileceğiz. Oğlum Arif sizinle ileride de yazışmayı ve bir dost olarak iletişim halinde olmayı istiyor. Bunu kabul edeceğinize inanıyorum.

En güzel dilek ve hürmetlerimle Rahmankul Hacı 04.12.1981'' (Tural, Camankulova 2014, 96-101).

Türkiye'de o dönemde iktidarda 1980 askeri darbesi ile yönetimi devralan Milli Güvenlik Konseyi bulunmaktadır. Hacı Rahman Kul, Pakistan'daki Türkiye büyükelçiliğine başvuruda bulunmuş bunun üzerine Türkiye'de bir komisyon oluşturulmuştur. Komisyon kararı ve 2641 sayılı kanunla Kırgızların Türkiye'ye yerleştirilme kararı alınmıştır (Bilgili, 2011, 140).

Aynı dönem içerisinde ABD de Kırgızların iskân teklifini değerlendirmiş ve kabul etmiştir. ABD ile Türkiye'nin kabul cevaplarını değerlendiren Kırgızlar, din ve kültür bakımından

kendilerine yakın buldukları Türkiye'ye yerleşmeyi seçmişlerdir. Kırgızların Türkiye'yi kabul etmelerinin bir diğer nedeni de Sağıroğlu'na göre Türkiye'nin göçmenleri kabul eden “sığınak” ülke olmasıdır (Sağıroğlu 2015, 9).

Uçaklarla Pakistan'dan Adana'ya getirilen Kırgızların bir kısmı Malatya'ya yerleştirilmiş bir kısmı ise Van'ın Erçek ilçesinin Karagündüz köyündeki afet evlerinde iskân ettirilmiştir. 1983'te başbakan olan Turgut Özal'ın emriyle Erciş ilçesinin Altındere köyünde Kırgızlar için konutlar inşa edilmiştir. Konutların inşa süreci tamamlandıktan sonra Kırgızlar, Karagündüz köyünden Altındere köyüne nakledilmişlerdir. Daha sonraki süreçte ise Altındere ismi köylülerin başvurusu sonucu Ulupamir olarak değiştirilmiştir (Bayraktar, Ulu 2016, 450-451).

2. 6. Ulupamir Köyü

“Ulupamir köyü bugün Van'ın Erciş ilçesi sınırları içerisinde bulunan bir yerleşim alanıdır. Erciş'in 26 km kuzey batısında 16.000 km²'yi bulan Van Gölü havzasının en önemli kollarından olan Zeylan (Zilan) suyunun akıp Koçköprü barajına ulaştığı, nispeten düz bir havzanın batısında, etrafı yüksek dağlarla çevrili büyük bir yayla köyüdür” (Özdemir 1997, 162).

Pakistan'dan Türkiye'ye göç eden Kırgız Türklerinin bir kısmı geçici süreliğine Van'ın Erçek ilçesine bağlı Karagündüz köyünde iskân ettirilmişlerdir. Daha sonra Altındere denilen ve kendileri için inşa edilen köye taşınmışlardır. Kırgızların Türkiye'ye gelişleri farklı zaman dilimlerinde ve üç grup şeklinde olmuştur. İlk grubu 1982'de 3-24 Ağustos tarihleri arasında toplam 876 aileden 3803 kişi oluşturmaktadır. 329 kişiden oluşan 69 aile 17 Ağustos 1983 yılında gelen ikinci gruptur. Üçüncü grup ise 51 kişiden oluşup 9 ailedir. Söz konusu gruplar Türkiye'de iki farklı iskân bölgesine yerleştirilmişlerdir. Bunlardan 353 kişiden oluşan

89 aile, Malatya Boztepe Afet evlerine, 776 kişilik 198 aile Van'ın Erçek ilçesinin Karagündüz köyündeki afet evlerine yerleştirilmişlerdir. 1983 yılında Karagündüz afet evlerinde yaşayan Kırgızlar için Erciş ilçesinin Altındere köyünde evler inşa edilmeye başlanmıştır. 298 çekirdek aile için yapılan 149 ev iki katlı ve yarı müstakil olarak tasarlanmıştır. Üst kat ev, alt kat ise ahır olarak inşa edilmiştir. Günümüzde ise nüfus artışından dolayı alt kat da düzenlenip ev ihtiyacını gidermek için kullanılmaktadır. Söz konusu evlerin yapımı 1986'da bitmiş ve aynı tarihte Kırgızlar, Karagündüz köyünden Altındere köyüne gelmişlerdir. Bu tarihte Altındere köyünün nüfusu, Malatya'dan gelenlerle beraber 1348 kişi olmuştur (Öztürk 2014, 38). Bu nüfusun da 227'sini 0 ile 4 yaş arasındaki yani Türkiye'de doğanlar oluşturmaktadır. 2019 TÜİK verilerine bakıldığında Ulupamir köyünün nüfusunun 1531 olduğu görülmektedir. Bu sayının 812'si erkek, 719'u ise kadındır. Son zamanlarda Ulupamir köyünden Erciş merkeze taşınan ve farklı şehirlere çalışmak ve eğitim için gidenlerin sayısı oldukça fazladır. Bu durum değerlendirildiğinde Erciş'e göç etmiş Kırgızların sayısının şuan 3500 civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Yayla havasının hakim olduğu Ulupamir köyü Pamir ve Tanrı Dağları'nın havasını hissettirmektedir (Özer 2016, 871). Etrafı dağlarla çevrili ve önünden Mağara Deresi geçen Ulupamir köylülerin iklimsel adaptasyon sürecini kolaylaştırmıştır. Ulupamir köyünün konumuna bakıldığında Erciş şehir merkezinden oldukça uzak bir alanda olduğu görülecektir. Köyün konumunun belirlenmesinde farklı nedenlerin etkili olduğu söylenebilir.

Resim 1: Ulupamir köyünün girişi ve uzaktan görünümü.

Ulupamir köyünün geleneksel yapısının korunmasına bağlı olarak yerleşim alanının belirlendiği söylenebilir. Başka bir ifadeyle yerleşik halk ile temas sonucu kültürlerini kaybetme kaygısı, köyün konumunun belirlenmesinde etkili olmuştur. Kapalı toplumların daha geleneksel olduğu varsayımı (Delaney 2018, 266) göz önünde bulundurulduğunda, Ulupamir köyünün konumunun belirlenmesinde sosyo-kültürel kaygıların etkili olduğu söylenebilir. Bahsedilen kaygıların Ulupamir Kırgızlarının birbirleri ile olan ilişkilerinin belirlenmesinde rol oynadığını söylemek mümkündür. Karşılaşılan farklı toplumlarla etkileşimin, kültürlerini kaybettirme tehlikesi, Ulupamir Kırgızlarının zaten var olan kapalı toplum yapısını devam ettirmelerini sağlamıştır. Dışarı ile en az temas kurma isteği, kendi içlerinde bütünleşmeyi sağlamıştır. Bu açıdan Ulupamir Kırgızları arasında akrabalık bağları ve dayanışma duyguları oldukça gelişmiştir. Zaten göç toplumlarının temel karakterlerini aile, akrabalık, hemşerilik ve dayanışma bağlarının kuvvetliliği oluşturmaktadır (Kolukırık 2006, 11). Ulupamir Kırgızlarının çoğunun birbirleriyle kan akrabalığı bulunmaktadır. Bununla beraber ortak göç hafızasının toplumsal bütünleşmeye katkı sağladığı söylenebilir.

Toplumda karşılaşılan problemler Aksakallar meclisine taşınıp çözüme kavuşturulmaktadır. Herkes söz konusu meclisin kararlarını kabul edip bu kararlara göre hareket etmektedir. Bu açıdan Aksakallar meclisi Ulupamir Kırgızları için bir çözüm merkezi olarak kabul edilmektedir. Toplumda Aksakallara olan güven, toplumsal karışıklıkları önleyip toplumsal bütünlüğü de sağlamaktadır.

İklim tarım ve hayvancılığa elverişli olmadığından dolayı Ulupamir köyünde bu iş kolları yeterince gelişmemiştir. Bu bölge her ne kadar yayla iklimine sahip olsa da, karın yerde kalma süresine bağlı olarak tarımın köyde rağbet görmemesine sebep olmuştur. Köyde küçükbaş ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliği kısmen yapılmaktadır. Köylüler hayvanlardan elde ettikleri sütün bir kısmını yakın yerlerdeki mandıralara vermekte, kalan kısmını da kendi ihtiyaçları için kullanmaktadırlar. Kırgız kültüründe önemli bir gelenek olan deri işlemeciliği az da olsa yapılmaktadır. Fakat deri işlemeciliğinde hammadde eksikliği ve ürünün pazarlanma sorunu bahsedilen geleneksel deri işlemeciliğinin köyde önemli bir iş kolu olmasını engellemiştir. Köyde alternatif iş imkânlarının da olmaması köylüleri koruculuk mesleğini kabul etmelerine yol açmıştır. Bugün neredeyse köydeki erkeklerin çoğu koruculuk ile geçimlerini sağlamaktadırlar (Yılmaz 2015, 190).

Resim: 2

Resim: 2 ve 3 Koyun otlatmadan dönen köylüler.

2. 7. Kırgız Kültürü ve Din

Kültür, sosyal bilimler içerisindeki önemli konulardan biridir. İnsan faaliyetlerinin tümü olarak tarif edilebilecek kültür, toplumun bir ürünü olarak kabul edilir. Toplumu nev-i şahsına münhasır kılan kültür (Yapıcı 2019, 93), toplumların ayrılmaz bir gerçeği olup kültürsüz bir toplum düşünülmemektedir (Okumuş 2017c, 17). Kültürsüz bir toplum, kültür üretemeyen toplum şekilsiz bir toplumdur (Dawson 2019, 4). Denilebilir ki kültür topluma form kazandırır.

İnsanların üretmiş olduğu kültür, nesiller boyu aktarılmış, insanları bir arada tutmuş, ortak bir duyuş ve düşünüş tarzı sağlamış, medeniyet inşa edici bir güç olmuştur (Sezen 2015, 84).

Söz konusu kültür ile sosyal bilimlerin önemli bir diğer konusu olan din ile arasında ilişki olduğu söylenebilir. Nasıl din ile toplum arasında bir ilişki söz konusuysa, din ile kültür arasında da bir ilişki vardır. Din ile kültür arasındaki bu ilişki karşılıklı bir ilişkidir (Kılıç 2015, 14). Bu noktada din, kültürü etkilediği gibi kültür de dini etkiler (Okumuş 2017c, 14).

Dinin kültür üzerindeki etkilerine bakıldığında dinin müntesiplerine bir zihniyet kazandırdığı görülecektir. Söz konusu zihniyetle bireyler kültürlerini inşa etmektedirler. Mardin'in “ din, insanlara çevrelerindeki dünyayı özel gözlüklerle görmeyi sağlayacak kavramsal görüş imkânlarını sağlar” cümlesi insanların dinin etkisine bağlı olarak inşa etmiş oldukları kültürün zihinsel kodlarıyla nesneleri okuduklarına gönderme yapmaktadır (Mardin 2018, 63).

Denilebilir ki topluma zihniyet kazandıran din, yeni bir kültür de inşa etmiş olmaktadır. Bu noktada toplumun kültürünün oluşumunda din, önemli bir yere sahiptir (Okumuş 2017c, 30)

Din, toplumsal değişim ve dönüşümde de başat rol oynayabilen bir güçtür. Bazen toplumsal değişimlerin motoru olduğu gibi bu değişimleri frenleyen engelleyici güç de olabilmektedir.

“Denilebilir ki din, koruyucu, meşrulaştırıcı, değiştirici, yenileyici yönleriyle kültürü korumakta, nesiller boyu aktarmakta, yeni bir form kazandırmakta, kültürü değiştirip dönüştürmekte ve devamlılığını sağlamaktadır” (Okumuş 2017c, 29).

“Dinin kültüre üç şekilde bulunduğu söylenebilir: 1. Din, kültürü destekleyebilir; 2. değiştirebilir ve 3. inşa edebilir” (Okumuş 2017c, 161).

Din- kültür etkileşiminde din kültürü etkilediği gibi kültür de dini etkilemektedir. Kültür, dini inanç ve ibadetleri farklı şekillerde etkiler. Bu açıdan kültür, farklı din yorumlarının, mezheplerin, fırkaların, cemaat ve tarikatların ortaya çıkmasında etkili olmaktadır (Okumuş 2005, 183).

“Farklı bölgelerde mimari yapıların veya farklı elbiselerin giyimi, dinin yer edindiği kültüre bağlı olarak farklılaşabildiğini göstermektedir. İslam tarihinin ilk döneminin mimari yapısıyla günümüz mimarisinin veya Türk Camii mimarisi ile Afrika Camii mimarisinin farklı olması kültürün din üzerindeki etkisine somut olarak örnek verilebilir” (Kılıç 2015, 14-15).

“Tibet ve Moğolistan’da steplerin tanrılarının Budist panteonunun üyeleri olmaları ve Tibet ya da Moğol lamasının yarı şaman olması gibi yerli kültür gelenekleri de kültürün din üzerindeki etkisine örnek verilebilir” (Dawson 2019, 16).

Kırgız kültürü din-kültür ilişkisi içerisinde ele alındığında dinin, kültürü olumladiğı söylenebilir. Başka bir ifadeyle Ulupamir Kırgızlarının müntesibi bulundukları İslam, son derece önem vermiş oldukları ve yüzyıllarca maruz kaldıkları sürgün ve göçlere rağmen devam ettikleri kültürlerini desteklemiş, korumuş ve uyum içerisinde varlıklarını devam ettirmelerini sağlamıştır.

Ulupamir Kırgızlarının Erciş'e göç süreçlerinde Ulupamir Kırgızlarına önderlik eden Kırgız lideri Rahman Kul'un "Türklüğünüzü unutmayın, geleneğinizi unutmayın, dininizi unutmayın" şeklindeki vasiyeti, kültür ve dinin Ulupamir Kırgızları için önemine vurgu yapmaktadır.

1977-1978 yılları arasında Pamir yaylasında iklim ve koşulların elverişsizliğine bağlı olarak tekrar bir göç etme durumu ortaya çıkması üzerine, Kırgız Türkleri ABD ve Türkiye'ye müracaatları neticesinde iki ülkenin başvuruları kabul etmesine rağmen dinini ve kültürlerini koruma kaygısıyla kendilerine hem kültür hem de din açısından yakın buldukları Türkiye'ye göçü tercih etmişlerdir.

Ulupamir Kırgız lideri Rahman Kul'un göç tercihinde Kırgız Türklerinin dindar kimliğini kaybetmemeleri ve kültürlerini korumaları kaygısı taşıdığı söylenebilir. Ayrıca Ulupamir Kırgızlarına yönelik yapılmış daha önceki bir çalışmada bir katılımcının ortaya koyduğu düşünceler Ulupamir Kırgızlarının Türkiye'yi tercih etmedeki dinsel kaygıları ortaya koymaktadır.

" Türkiye'ye yerleşmedeki temel amacımız aslında Türkiye'nin Müslüman olması. Liderimiz ve aksakallar, dini kimliğimizi kaybetmemek için her şeyi göze almışlardı. Çünkü Müslümanlık, zaten bizim temel özelliklerimizden birisi, Pamir'de yaşadığımız temel sıkıntıların kaynağı da buydu"
(Sağır 2012, 211).

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere Ulupamir Kırgızları, Pamir'de dinleri konusunda problem yaşamış ve bu problemin giderilmesinde dinsel yakınlık buldukları Türkiye'ye göçü tercih etmişlerdir.

Kültürlerine son derece önem veren Kırgız Türkleri, tarih boyunca kültürlerini yaşama ve yaşatma gayreti göstermişlerdir. Göç topluluğu olarak da kabul edilen Ulupamir Kırgızları, zorlu

göç süreçlerinde bu hassasiyeti gösterdikleri görülmektedir. İslam dini ile tanıştıktan sonra da din, Kırgız Türkleri için son derece önemli bir mefhum olmuştur. Gittikleri her yerde dinlerini ve kültürlerini yaşatma kararlılığı göstermişlerdir. Kırgız Türklerinin Türkiye'ye göç süreçlerinde dinlerini ve kültürlerini koruma gayreti etkili olmuştur. İslam dini Kırgız kültürünün korunmasında etkili olmuş, Kırgız kültürünün devamını sağlamış, uyumlu bir birliktelik sağlamıştır.

2. 8. Ulupamir Kırgızlarının Göç Süreçlerinde Din

Ulupamir Kırgızlarının göç süreçlerinde dinin rolünü daha iyi anlamak için, göç ve din ilişkisinin ele alınması gerekmektedir.

“ İnsanların yerleşmek üzere bir ülkeye gitmeleri” şeklinde yalın bir ifadeyle tanımlanabilecek olan göç fenomeni, sosyal bilim paradigması içerisinde önemli bir yere sahiptir. “İlk çağlardan itibaren toplumun bir gerçeği olan, toplumun değişim ve dönüşümünde etkili olan göç olgusu, küresel çağın da önemli meseleleri arasında yer almaktadır”(Giddens ve Sutton 2017, 717).

Toplumlar, tarih içerisinde birçok faktöre bağlı olarak gönüllü veya zorunlu olarak kendi coğrafyalarından kopup başka bildikleri/bilmedikleri yerlere göç etmişlerdir. Daha iyi bir hayat, daha iyi bir gelecek, daha iyi bir yaşayış veya dinsel, kültürel ve güvenlik vb. kaygılara bağlı olan bu göçler, toplumları değiştiren ve dönüştüren bir olgu olmuştur (Ekici ve Tuncel 2015, 10).

Dindarlık ve dini yaşantı, toplum içerisinde meydana gelen sosyal münasebete açık iki olgudur. Bu noktada herhangi bir dini benimsemiş olan göç topluluklarının dini hayatını ele alırken göç olgusundan bağımsız olarak değerlendirmek mümkün

gözükmemektedir. Sosyal bir olgu olan göçün, dini hayat üzerinde yadsınamaz etkisi bulunmaktadır.

Göç süreçlerinde din konusuna bakıldığında göçün, dindarlığı etkilediği görülmektedir. Başka bir ifadeyle göç, dindarlığı olumlu ve olumsuz olmak üzere iki yönden etkilemektedir. Göç ve dindarlık süreçleri mütakabiliyet ifade edip din, göç sürecini olumlu/olumsuz etkilediği gibi göç de dindarlığı olumlu/olumsuz etkilemektedir.

Burada konu için daha faydalı olduğu düşünüldüğü için göçün din üzerindeki olumlu/olumsuz etkisi üzerinde durulacaktır.

Göçün dindarlık üzerindeki olumlu etkisine bakıldığında, göçün bir yönüyle toplumlar için bir arada tutucu, dinsel, kültürel parçalanmayı engelleyen bir pozisyonda olduğu görülmektedir. Bu duruma örnek olarak diaspora ile özdeşleşen toplum olarak Yahudiler gösterilebilir. Tarihsel süreçte sürekli yer değiştiren ve göç hayatı yaşayan Yahudiler için göç, dindarlık üzerinde olumlu bir etki bırakmıştır. Bu noktada diasporanın olumlu bir işlevinin olduğu söylenebilir. Yahudiler için göç süreci milli kimliğin oluşumunda, Yahudiliğe bağlılıkta ve sıkı bir cemaat yapısını oluşturmada etkili olmuştur. (Korkmaz 2017, 91).

Göç süreciyle beraber göç eden toplumların bir arada kalabilme sorunu meydana gelebilmektedir. Göç sürecinin toplumları ayıran, dağıtan ve bir birlik içerisinde olmalarını zorlaştıran olumsuz bir yönünün olduğu kabul edilmektedir. Bu noktada Yahudilik için kabul edildiği gibi göç, dindarlık üzerinde etkili olup toplumu bir arada tutabilmektedir. Denilebilir ki göç, toplumu bir cemaat içerisinde tutabilen bir mekanizmadır.

Göçün din/dindarlık üzerindeki olumlu etkisine İslam tarihinde önemli bir hadise olan ‘hicret’ olayını örnek vermek mümkündür. İslam dininin yayılması için mihenk taşı olarak kabul edilen hicret, dini/dindarlığı olumlu yönde etkilemiştir. Burada

hicret, şüphesiz dinlerini daha rahat yaşama gayesinin bir sonucu olmuştur.

İslam tarihinde ilk hicret (göç) olarak kabul edilen Habeşistan göçü (615-616), dini hayat kaygısının bir sonucuydu (el- Buti 2012, 118). Daha sonra Medine'ye yapılan göçle (622) Müslümanlar bir cemaat olarak Medine'de varlık bulmuşlar ver bu göç süreci, Müslümanları bir arada tutmuş, ortak bir düşünce etrafında bir birlik oluşturmalarını sağlamıştır. Denilebilir ki göç (hicret), Müslümanların bir birlik içerisinde dinlerini yaşamalarını kolaylaştırmıştır.

Toplumsal olguların karışık işlevlerinden söz edilebilir. Göçün din üzerinde olumlu etkisi olduğu gibi olumsuz etkisi de bulunmaktadır. Göç süreciyle beraber dinsel çevreden ayrılan birey göç ettiği yerde kendisinin neyi beklediğini bilmemekte, buna bağlı olarak kültürel, dinsel, dilsel vb. tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadır. Gittikleri yerlerde farklı kültürler, düşünceler, inançlar ile muhatap olan bireyler bir sorgulama içerisine girebilmektedirler. Kendi toplumu ve çevresi içerisinde daha önce sorgulama gereksinimi duymadığı konular, karşılaştığı farklılıklarla beraber artık sorgulanabilmektedir. Tarihte geniş coğrafyalara yayılmaları sonucu buralarda farklı kültürlerle, düşüncelerle karşılaşan Müslümanların kendilerini epistemolojik ve ontolojik olarak savunma gayretleri bu duruma örnek gösterilebilir. Karşılaşılan farklı düşüncelere bağlı olarak dini düşüncelerini sorgulayan bireyler ciddi boyutlara varan dini belirsizliklerle de karşılaşabilmektedirler. Nitekim Türkiye'den İsveç'e göç eden Kululular üzerinde yapılan bir araştırmaya göre "Kululuların dine yönelik sorularında farklılıkların olduğu gözlemlenmiştir. Söz konusu araştırmada Türkiye'deki dini gündemin daha çok ibadet ve fıkıh yoğunluklu iken; İsveç'teki Kululuların gündeminde ise daha çok itikadi ve ahlaki soru(n)ların olduğu görülmüştür" (Korkmaz 2017, 103- 104). Türkiye'de bulundukları sırada toplum hakkında

sorgulama yapmayan Kululular, göç ettikleri yerlerde kendi dini inançlarını sorgulayabilmeye varan bir durum içerisine girmiştir.

“Bu açıdan göç süreci yeni ve farklı düşüncelere zemin hazırlayan bir olgudur. Farklılıklar içerisinde dinini, dini düşüncelerini sorgulayan bireylerin, dini hayatlarında zayıflıkların olduğu gözlemlenebilmektedir” (Korkmaz 2017, 104).

Ulupamir Kırgızları için göç, dine olumlu manada etki ettiği söylenebilir. Pamir’den Türkiye’ye (Erciş ve Malatya) göç süreçlerini din ve kültürlerini yaşama gayretleri motive ettiği daha önce söylenilmişti. Bu süreçle beraber göç süreci, Ulupamir Kırgızlarını bir arada tutmuş, bu süreçten önce de var olan dini kimliklerini korumalarına ve dinlerine daha çok sahip çıkmalarına zemin hazırladığı söylenebilir.

Ulupamir Kırgızları için göç ve din ilişkisini Ulupamir’de yaşayan Hüdayar Seçilmiş (Erkek, Evli, yaş 57) şu şekilde ifade etmektedir:

En nihayetinde bizim yaşamımızın gayesi dinimizi ve kültürümüzü yaşatmadır. Zaten liderimiz Rahman Kul, dinimizi ve kültürümüzü daha rahat yaşayalım diye Türkiye’ye göç etmemizi istedi. Biz Afganistan’da dinimizi kısmen yaşıyorduk. Göç etmemizde dini kaygılar da vardı. Bundan dolayı göç etmemiz dinimizi daha rahat yaşamamızı sağlaması açısından bizim için olumlu oldu.

3. BÖLÜM

ULUPAMİR KIRGIZLARINDA DİNİ HAYATA DAİR BULGULAR

3. 1. Ulupamir Köyünde Dini Hayatın Şekillenmesinde Etkili Olan Faktörler

Bir toplumun dini hayatının oluşumunda birden çok faktör etkili olabilmektedir. Bu faktörler, dini hayatın şekillenmesinde nelerin etkili olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle toplumun dini nereden, nasıl ve hangi şekilde öğrendikleri konusu dini hayatın şekillenmesinde etkili olan faktörlere gönderme yapmaktadır. Toplum içerisinde mevcut olan veya toplumun maruz kaldığı bu faktörler, dini hayatının oluşumunu destekleyip olumlu yönde etkilediği gibi olumsuz yönde de etkileyebilmektedir.

İnsan, yaşamış olduğu toplum ve çevreden bağımsız bir varlık değildir. İbn-i Haldun'un ifadesiyle “insan zorunlu olarak toplumsal bir varlıktır”. İnsanın toplumsal bir varlık olması, içerisinde yaşadığı çevreden yalıtılarak değerlendirilemeyeceğini

ifade etmektedir. İnsanın karakteri, mizacı, tahayyülü, yaşadığı toplum içerisinde oluşup büyük oranda şekillenir.

İnsanın dini düşüncesi de toplumsal bağlam içerisinde şekillenir. Bu bağlam içerisindeki birçok faktör söz konusu insanın dini hayatını çift yönden etkiler. Olumlu etkilediği gibi olumsuz açıdan da etkiler.

İnsan doğduğu zaman bir çevreye dâhil olur. Denilebilir ki insanın dini hayatının ilk temelleri dâhil olduğu ilk çevre olan ailesinde atılır. Bu noktada insanın dini hayatını etkileyen ve şekillendiren ilk unsurlar anne ve babadır. Anne ve baba sahip oldukları dini düşünce çerçevesinde çocuklarının dini düşüncesini şekillendirirler.

İnsanın belli bir yaştan sonra içerisine girmiş olduğu eğitim ortamı ve bu eğitim sürecinde verilen dini derslerin ve din dersi hocalarının, kişinin dini hayatı üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Bu duruma cami ve merkezli faaliyetler de gösterilebilir. Örneğin Türkiye’de 90’lı yıllarda imam-hatip liselerine öğrenci gönderiminin artışı ve bu öğrencilerin bir dönem için rol model olmaları eğitim sürecinde dini hayatın şekillenebildiğini göstermektedir.

Bireylerin mensubu olduğu dini cemaatler de dini hayatın oluşmasına etki etmektedir. İçlerine dâhil oldukları bireyleri kendi yaklaşımları içerisinde şekillendiren söz konusu cemaatler, mensuplarına cemaate bağlı dini hayat oluşturabilmektedirler.

En nihayetinde bireyin dini hayatını belirleyen birbirinden farklı birçok unsur bulunmaktadır. Kişinin içerisinde bulunduğu ailesi, eğitim ortamı, mensup olduğu dini yapılar vb. faktörler dini hayatın oluşmasını sağlayan –tersi durum da söz konusu- faktörlerin başlıcaları olduğu söylenebilir. Bu bölümde ise

Ulupamir köyünde dini hayatın oluşmasında etkili olan cami merkezli faaliyetler ile menzil cemaatinin faaliyetleri üzerinde durulacaktır.

3. 1. 1. Cami ve Cami Merkezli Faaliyetler

Cami merkezli faaliyetlerin toplumun dini hayatına etkisine geçmeden önce bahse konu olan faaliyetlerin merkezinde yer alan imam-hatiplerin toplum içerisindeki konumlarından bahsetmek gerekmektedir.

Şüphesiz her meslek dalının sahası, çalışma alanları birbirinde farklıdır. Bazı meslek grupları toplum dışı, insanlardan uzak çalışmalar yürütürken, bazıları da insanlarla iç içe olmaktadır. İmam-hatiplik mesleği sürekli insanların içerisinde olmak zorunda olan meslek gruplarından birisidir. İmam-hatiplerin kendilerinin dini temsil ettikleri düşüncesi ve toplumdaki bireylerin de bu inanca sahip olması bu görevi daha etkili ve önemli kılmaktadır. Toplumdaki bu inancın sonucu olarak imam-hatiplerin toplum içerisindeki konumu daha da güçlenmekte, bu konumun verdiği güçle imam-hatiplerin bireyler üzerindeki etkisi artmaktadır.

“İmam-hatipler kıldıkları namaz, sundukları hutbe ve vaazlarla bir anlamda yaygın bir eğitim hizmetini yerine getirmektedirler. Buna yol göstermek, rehberlik etmek veya aydınlatmak da denilebilir. Cemaatin içine girmek, onlarla birlikte hareket etmek, acı ve tatlı hatıralarını paylaşmak çok önemlidir. Bundan dolayı imam-hatipler, mesai kavramına bakmadan toplumla iç içe yaşamak durumundadırlar. Bundan dolayı onlar çocukların, gençlerin, yaşlıların, okumuşların ve okumamışların ümit ve moral kaynağıdır. Dolayısıyla bilgi, kültür, kabiliyet ve

donanım bakımından, toplumun beklentilerine cevap vermek zorundadırlar’’ (Karaman 2009, 26-29). Caminin kutsiyeti ve buna bağlı olarak imam-hatiplere yüklenen fonksiyonlar, imam-hatipler için ciddi sorumluluklar doğurmaktadır (Onay 2006, 149). İmam-hatipler bu sorumlulukları yerine getirip getirmemelerine göre toplumda değer görüp, bu oranda bireyler üzerinde etkide bulunmaktadır.

Camiler, toplumda önemli roller üstlenirler. Dini, sosyal ve kültürel bakımdan cami, İslam tarihi boyunca bir eğitim-öğretim ve kültür merkezi olmanın yanında bir devlet müessesesi olarak da karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde de cami, bu işlevlerini devam ettirmektedir. Ülkemizde özellikle Müslüman kimliğinin devamında, milli birlik ve beraberliğinin korunup pekiştirilmesinde, yaygın ve güçlü bir eğitim kurumu olarak işlev görmektedir (Onay 2006, 150).

Köy camisi ilk olarak Ulupamir Kırgızlarının Karagündüz köyünden Ulupamir’e geldikleri 1987 tarihinde ibadete açılmıştır. İmamı Abdülbaki Canver olup, caminin ibadete açılmasından bu güne kadar imamlık yapmaktadır. Ulupamirli olan Abdülbaki Canver, Afganistan’da medrese eğitimi almış ve orada fahri olarak imamlık yapmış ayrıca Erciş’e göç ettikten sonra imamlık sınavlarına girip kadrolu imam olarak göreve başlamıştır. Kısa bir süre Van’ın Muradiye ilçesinin bir köyünde imam olarak görev yapan Canver, köylülerin talebi üzerine dönemin Erciş müftüsü tarafından kendi köyüne ataması yapılmıştır. Abdülmennan Koçyiğit (*Erkek, 51 yaş, Evli*).bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

Abdülbaki hoca kendisini yetiştirmiş biriydi. Zaten bizden biriydi. Karagündüz köyünden Ulupamire yerleştikten sonra onun camimizin imamı olmasını

istedik. Hem aynı kültürden biri. Büyüklerimiz Erciş müftülüğüne başvurdu. Sağ olsunlar bu talebimizi kabul edip Abdülbaki hocayı camimize imam olarak atadılar.

Resim: 4 Ulupamir Köyü Camii ve Kur'an Kursu.

Camide günlük beş vakit namaz cemaatle kılınmaya gayret gösterilmektedir. Cami imamı Abdülbaki Canver (*Erkek, 73 yaş, Evli*)

Günde beş vakit namazlarımızı camide cemaatle kılıyoruz. Sabah namazlarında da köylüler camiye gelip cemaat oluşturuyorlar. Özellikle Cuma vakitleri yoğunluktan dolayı camide yer bulmada problem yaşıyoruz.

Köyde camiye bağlı olarak faaliyet yürüten en önemli kurumun Kur'an kursu olduğu söylenebilir. Kurs yazları çocuklara özel Yaz Kur'an kursları düzenlemekte ve okulların kapanmasından kısa bir süre sonra başlayıp okulların açılmasına kadar devam etmektedir. Yıl boyu açık olan bu kurslarda öğrenci olmayan erkek ve kadınlara Kur'an-ı Kerim ve Temel Dini Bilgiler

dersi verilmektedir. Bu dersleri daha önce Abdlbaki Canver vermekte iken Şuan Abdlbaki Canver'in yetiştirdiği öğrenciler bu faaliyetleri yürütmektedir.

Cami içerisinde yürütülen bir diğer uygulama ise Kırğızların Ėandek dedikleri bir faaliyettir. Ėandek merkezde imamın olduğu talebelerin etrafında toplandığı ve imamın soru sorup talebenin de cevap verdiği bir alıştırma, daha önce öğrenilen bilgilerin tekrar edilip pekiştirildiği bir temrin olarak kabul edilir. Pamir Hanı Hacı Rahman Kul'un oğlu Muhammed Arif Kutlu (*Erkek, 63 yaş, Evli*) bu faaliyeti şu şekilde anlatmaktadır:

Babam bize Kur'an-ı Kerim ve dini bilgiler dersleri verdikten sonra bizi etrafına toplar ve soru sorardı. Fatih Suresini oku bakalım, Namazın şartları nelerdir say bakalım şeklinde soru sorar ve öğrendiklerimizi pekiştirmemizi sağlardı.

Caminin köyde inşa edilmesi ve camiye bağlı olarak yürütülen faaliyetler köyde dini bir hayatın oluşmasına etki ettiği söylenebilir. Muhammed Arif Kutlu (*Erkek, 63 yaş, Evli*) cami ve faaliyetlerinin köydeki dini hayata etkisini şu şekilde ifade etmektedir:

Bizim buradan önce yaşadığımız Pamir Yaylası engebeli ve dağlık bir alandı. Yerleşim alanı toplu değil dağıktı. Birkaç ev ötede birkaç ev başka bir dağın başındaydı. Ayrıca konargöçer de olmamız bir camimizin olmasının engelliyordu. Dolayısıyla Pamir'de cami yoktu ve herkes evinde namaz kılıyordu. Ulupamir'e yerleştikten sonra bir camimiz oldu ve artık beraber namaz kılıp, Kur'an-ı Kerim'i ve dini bilgiler öğrenme fırsatımız oldu. Bu durumun

köyümüzde dini bir hayatın varlığını kolaylaştırdığını söyleyebilirim.

İTÜ Elektrik ve Elektronik Mühendisliği 3. Sınıf öğrencisi olan ve ismini vermek istemeyen bir katılımcı (Erkek, 20 yaş, Bekâr) da caminin bireyin dini hayatının şekillenmesindeki yerini şöyle ifade etmektedir:

Biz ilkokula başladıktan sonra dini hayatımız da başlamış olurdu aslında. Bir yandan okula gider, bir yandan da ailemizin desteğiyle camiye gidip dini bilgiler edinirdik.

İsmini vermek istemeyen diğer bir katılımcı (Erkek, 21 yaş, Bekâr) da bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

Camide aldığımız bu dersler başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere, basit düzeyde ve seviyemize göre fıkıh, siyer vb. derslerdi. Yaz tatili boyunca camiye ve Kur'an kursuna giderdik.

İsmini vermek istemeyen başka bir katılımcı (Erkek, 22 yaş, Bekâr) da cami merkezli faaliyetlerin dini hayatlarına etkisini şu şekilde ifade etmektedir:

Ailemiz ve çevremiz dini bir eğitim almamızı destekler ve bu duruma çok sevinirlerdi. Kur'an kursunda Kur'an'ı öğrenip bitirmek coşkuyla kutlanılırdı. Kur'an'ı bitiren talebenin ailesi hediye getirir talebeler arasında dağıtırdı ayrıca en güzel ve değerli hediye ise çocuklara Kur'an'ı öğrettiği için cami imamı ve Kur'an kursu hocalarına verilirdi. Küçükken camiye bağlı olarak yapılan bu

faaliyetlerin bizde dini bir hayatın oluşumuna önemli bir katkısının olduğunu söyleyebilirim.

Güvenlik korucusu olan ve ismini vermek istemeyen bir katılımcı (Erkek, 34 yaş, Bekâr) ise cami etrafında şekillenen faaliyetlerin dini hayata etkisini şu şekilde anlatmaktadır:

Biz korucu olduğumuz için köyden çıkmayız hiç. Yani çalışmak için farklı illere gitme durumumuz yok. Sürekli köyde olduğumuz için görev dışındaki zamanlarda camiye gidip Kur'an-ı Kerim öğreniyoruz. Yetişkinlere yönelik Kur'an kursları yıl boyu açık ve hamdolsun bu durumdan istifade edip yüce kitabımız olan Kur'an-ı Kerimi öğrenebiliyoruz.

Resim: 5 Sohbet yeri olarak da kullanılan Cami avlusu.

3. 1. 2. Dini Gruplar ve Faaliyetleri

Ulupamir Köyünde şu an Nakşibendi tarikatı faaliyet yürütmektedir. Tarikatın köye giriş süreci ve köydeki faaliyetlerine yönelik önemli bilgiler mevcuttur. Tarikatın köye geliş sürecine geçmeden önce toplumsal açıdan tasavvuf ve tarikatlar hakkında genel bir bilginin verilmesi ve tarikat sosyolojisi yapılması konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sunabilir.

İslam düşüncesi içerisinde yer alan tasavvufun tarihsel gelişimi konusunda farklı iddialar vardır. Tasavvufun teşekkül sürecini farklı zaman dilimleriyle başlatan bu iddialar, birçok etkene bağlı olarak çeşitlenmektedir. Tasavvufun kurumsallaşmış hali olan tarikatların da teşekkül süreci de tartışmalıdır. Tasavvuf ve tarikatların ne zaman ortaya çıktığından ziyade, niçin ve hangi toplumsal koşullar içerisinde çıktığı önemlidir.

“İslam’ın temel kaide ve prensiplerinin yorumlanarak sosyal hayata uygulanması düşüncesine dayanan tasavvuf, İslam tarihinde Hz. Muhammed’in (s.a.v) vefatından sonraki toplumsal karışıklıktan bağımsız olarak değerlendirmek mümkün değildir. Bu karışıklıklara bağlı olarak bireysel zühd hareketi başlamıştır. Toplumsal açıdan yaygınlık kazanan bu hareket yaklaşık iki yüz yıl sürmüştür. Bazı kaynaklarda iki döneme ayrılan zühd döneminin birinci döneminde Hz. Muhammed’in (s.a.v) yaşantısı örnek alınırken, ikinci döneminde ise Emevi dönemindeki atmosfer etkili olmuştur. Bu ikinci dönem içerisindeki toplumsal olaylar, sınırların genişlemesine bağlı toplumsal çözümlemeler, tasavvuf tarihinde görüldüğü gibi, insanları söz konusu toplumsal karışıklıklardan uzaklaşıp münzevi bir hayat sürmelerine yöneltmiştir” (Ceylan 2017, 46). Bu noktada tasavvuf düşüncesinin altyapısını oluşturan zühd döneminin oluşumu toplumsal kargaşayla doğrudan irtibatlıdır.

“Yaklaşık iki yüz yıl süren zühd döneminin sonu aynı zamanda mezheplerin başlangıç dönemine tekabül eder. İslam’da siyasi ve itikadi mezheplerin ortaya çıkışı yine toplumsal olaylarla irtibatlıdır. Bu döneme bağlı olarak hicri ikinci asrın sonları üçüncü asrın başlarından söz konusu bu zahitlerin yerini İslam’ın yayıldığı bölgelerle yaşanan münasebetin de katkısıyla daha felsefi, deruni, batını yorumlar yapan mutasavvıflar almaya başlamıştır. Bu noktada İslam zühdünün tasavvufa dönüşmesi 9. yüzyıldan itibaren söz konusu olmuştur. Bu süreçten itibaren tarikatların ortaya çıkacağı 12. yüzyıla kadar devam edecek tasavvufun teşekkül dönemi, Hz. Muhammed (s.a.v) ve sonrasında varedilenlerin; yeni fethedilen yerlerde bulunanların, çevreden alınanların senkretik bir biçimde harmanlanması sonucu tasavvufun batını ve mistik olarak inşa edildiği uzunca bir sürece işaret etmektedir” (Işık 2017, 12). Denilebilir ki tasavvufun oluşumu birçok düşünce geleneklerinden etkilenme sonucu oluşmuştur (Filiz 2016, 61).

“10. yüzyılın sonuna gelindiğinde ise tasavvuf hareketi örgütlenmeye başlamış ve bu grupların bugünkü ilişkilerini belirleyen asgari kurallar dini zorunluluklara dönüşmüştür” (Atacan 1990, 24).

Bu süreçte tasavvuf hareketi yayılmaya başlamış ve kurumsallaşmaya doğru yol almıştır. Işık bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“Tasavvufun eklektik yapısı onun gittiği her coğrafyada hızla yayılmasına zemin hazırladığı gibi geniş bir inanç ve zihin dünyasına sahip olmasına da yol açmıştır. Sufiler batını ve mistik güçlerini bir taraftan Kur’an ve hadise tevil yoluyla yaslamak suretiyle sağlamaya çalışırken diğer taraftan da

farklı adreslerden beslenmeyi ihmal etmemiştir. Bu batını ve mistik donanım sayesinde sufiler, taraftar kitlesi oluşturmayı başarmışlardır’’ (Işık 2017, 12)

“Tasavvufun kurumsal bir kimliğe bürünme dönemi ise 12 ve 13. yüzyıla dayanmaktadır (Kaleli 1997, 199). Özellikle dönemin sosyal ve siyasal olayları ve bu duruma bağlı olarak devlet yönetiminin zayıflaması, tasavvufun tarikat olarak kurumsallaşmasına zemin hazırlamıştır. 13. yüzyılda birçok bölgeyi yakıp yıkan Moğol istilasını da tarikatların oluşumuna neden olan bir diğer etkidir. Bu süreçte Moğol istilasından kaçan Orta Asya sufileri Anadolu ve Hindistan’a yayılmışlardır’’ (Atacan 1990, 25). “Bu dönemde Anadolu’ya gelen dervişler daha çok Anadolu’nun batısına yerleşmişlerdir. Moğol istilasından etkilenen Selçukluların yönetiminde zayıflıklar gözlemlenmiş ve bu durum tarikatların ilk mekânı olan zaviyelerin oluşmasına neden olmuştur. Bu açıdan Selçuklular ve özellikle de Anadolu Selçuklular döneminin sosyal, siyasi, ekonomik vb. durumunun tarikatların oluşmasında etkili olduğu söylenebilir. Hasan Sabbah’ın batını faaliyetleri, Moğol saldırıları ve Haçlı seferlerinin oluşturduğu ortam, toplumu sevk ve idaresini şeyh, dede ve derviş gibi mistik karakterlere sevk etmiştir’’ (Işık 2017, 14).

13. yüzyılda Moğol istilasından kaçıp Anadolu’ya gelen göçerlerin bir kısım dervişleri, kırsal alana yerleşmiş ve buralara zaviye dedikleri küçük mekânlarda tasavvufa yönelik dinsel inançlarını çevrelerine yaymışlardır (Kaleli 1997, 199). Bu duruma bağlı olarak halkın birbirine yakınlaşma ihtiyacı duyduğu ve zaviyeler etrafında tekrar örgütlendiği görülmüştür. Bu süreçte zaviyeler dini faaliyetler dışında, nakliyat ve mal değişimi gibi devlet adına sosyal ve ekonomik işlevlerini de yerine getirmekteydi.

“Selçuklular döneminde kurumsal olarak temeli atılan tarikatlar, gittikçe toplum ve devlet nezdinde itibar kazanmaya başlamış ve artık toplumsal bir gerçeklik olarak kimlik kazanmıştır. Selçuklular döneminden sonra kurulan Osmanlı devletinin kuruluşunda da tarikatın varlığı söz konusu toplumsal gerçekliğe gönderme yapmaktadır. Denilebilir ki Osmanlı devletin kuruluş aşamasında Selçuklulardan intikal eden tasavvufi ve irfani gelenek etkili olmuş ve Ahiler ile az ölçekli de olsa Babailerin de desteğiyle devletin kuruluşu kolaylaşmıştır” (Kaleli 1997, 202).

Tarikatlar, Türk siyasi hayatında da etkili olan yapılandırdır (Çelik 2017, 15). Nitekim kurtuluş savaşı yıllarında tarikatlar toplum içerisinde etkin rol oynamış ve milli mücadeleye destek vermişlerdir. Fakat Cumhuriyet kurulduktan kısa bir süre sonra tarikatlar, toplumsal değişimin önünde bir engel olarak görülmüş ve 1925’te tekke ve zaviyeler kapatılmıştır. Buna bağlı olarak kurumsal yapısını kaybeden tarikatlar, faaliyetlerine sivil kanatlardan devam etmişlerdir.

Son dönemlerde Türkiye söyleminde tarikat kavramı yerine cemaat kavramının kullanılması, tarikatlarda bir dönüşümün yaşandığına işaret etmektedir. Atay tarikat yerine cemaat kavramının kullanımını şu şekilde açıklamaktadır:

“Cemaat diye sınıflanan İslami oluşumlar ve onların önderleri, geleneksel toplum yapısından ve tarikatlardan kök almış olsalar bile sonuçta modern toplumun talep ve ihtiyaçları doğrultusunda bir yeni-biçimlenmeyle ayırt edilirler” (Atay 2017, 162).

Bu açıdan cemaat kavramı sosyolojik bağlamda, tarikatların modern dönemde bir değişim ve dönüşüm geçirdiğini de ifade etmektedir.

“Tarih içerisinde ortaya çıkmış ve toplumları etkilemiş olan tasavvuf düşüncesi ve bu düşüncenin kurumsallaşması olan tarikatların birçok işlevinden bahsedilebilir. Sosyalleşme, güvenlik, kültür, sanat, edebiyat, spor ve ticaret söz konusu işlevlerin başlıcaları olarak kabul edilebilir. Tarikatlar tarih içerisinde bireylerin sosyalleşmesini sağlamış, kültür-sanat-edebiyat-spor vb. faaliyetle toplumu bir arada tutmuş, bulunduğu çevrenin ticaret sahasında etkili olabilmeyi başaran bir mekanizma olmuştur” (Ceylan 2017, 46-48)

Ulupamir köyünde faaliyet yürüten Nakşibendilik, 14. yüzyılda ortaya çıkmış Orta Asya’dan Hindistan’a, Anadolu’ya ve Ortadoğu’ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada etkili olmuş bir tarikattır.

Tarikatın köyde varlık bulması ilk olarak Erciş’ten vekil olarak gönderilen H. H. ile başlamaktadır². Kırgızların Afganistan’da oldukları dönemde tasavvuf ve tarikat mefhumlarını yakından bilmektelerdi. 1987’de Karagündüz köyünden Ulupamir köyüne yerleşen Ulupamir Kırgızları, 1996’da Nakşibendi tarikatını tanımak istemişlerdir. Bunun sonucunda Tarikat hakkında bilgi almak isteyen bir kısım köylüler kendilerine Nakşibendi tarikatını anlatmaları için Erciş merkezde bulunan Menzil Cemaatine bu isteklerini iletmışlerdir. Erciş’te bulunan Cemaat ise köylülere Tarikatı anlatmaları için H. H.’yı Tarikatın vekili olarak göndermişlerdir.

² Tarikatın köye gelişi ve faaliyetlerine yönelik bilgiler, tarikatın vekili olan A. Y ile 28 /05/ 2020 tarihinde Y. G.’nün evinde yapılan ve ses kaydı alınan mülakatın düzenlenip aktarılmış halidir.

Resim: 6 Nakşibendi Tarikatının Köydeki Binası.

Tasavvufun muhatabına temel ibadetler dışında belli sorumluluklar yüklemesi, vekil olarak gönderilen H. H.'nın muhataplarına karşı katı bir dil kullanması Tarikatın köylüler üzerinde ilk başta olumsuz bir imaj oluşturmaya neden olmuştur. Bu duruma alışamayan köylüler Tarikata ve faaliyetlerine mesafeli durmuşlardır. Kısa bir süre sonra ise köylülerin isteği üzerine Hasan hoca köyden ayrılmak zorunda kalmıştır.

Tarikatın köydeki sorunlu ayrılışından sonra köye tekrar gelişi 2001-2002 yıllarında olmuştur. Tarikatın köye ikinci geliş süreci ise Ş. H. üzerinden olmuştur. Ulupamir'den İstanbul'a çalışmaya giden Ş. H, İstanbul'da A. A denilen kişi ile tanışmıştır. Menzil Cemaatinin İstanbul'daki vekillerinden biri olan A. A, Ş. H.'nın Tarikatı tanıyıp intisap etmesini sağlamıştır. Bundan sonraki süreçte Nakşibendi Tarikatının bir müridi olan Ş. H, Tarikat faaliyetlerini köyünde yapmaya karar verip Ulupamir'e dönmüştür.

Köyde eski bir binada Tarikat faaliyetlerinde bulunan Ş. H. da köylülerin Tarikata olan daha önceki tecrübelerinden olumsuz etkilenmiştir. Köylüler başta bu *binada yaptığınız faaliyetler yanlıştır* gerekçesiyle köyde faaliyetlerin yapılmasını

istememişlerdir. Bunun üzerinde Ş. H. ve beraberindeki köylüler evlerde faaliyet yürütmüşlerdir.

Evlerde faaliyetlerin yapılmasının zorlukları üzerine yeni bir binaya ihtiyaç duyulmuştur. Bunun üzerine o dönemde Kırgızistan'a gidecek olan bir köylünün evi tarikat adına 1000 dolara satın alınmıştır. İki katlı olan bu bina, dergâh adıyla anılıp alt kat bayanlara üst kat erkeklere tahsis edilmiştir. Yeni bir binanın alınmasıyla kurumsal bir kimlik kazanan Tarikat ve mensuplarının köylülerle iyi ilişkiler kurmasının da desteğiyle köyde Tarikata olan olumsuz algı kısmen kırılmıştır. 2006'ya kadar ise Tarikat köyde varlığını korumaya başlamış ve meşru bir kimlik kazanmıştır. Tarikat vekili A. Y.'a göre, kesin sayı verilememekle beraber köyde 150-200 civarında Tarikat mensubu bulunduğu söylenebilir.

Tablo 3. 1. Örneklemin Dini Gruba veya Tarikata Üye Olma Durumuna Göre Dağılımı

Nakşibendi tarikatına bağlı mısınız?	Kişi Sayısı	Yüzde
Evet	33	%22
Hayır	117	%78
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların çoğunluğu (%78) Nakşibendi tarikatına bağlı değilken, nispeten az bir kısmı (%22) ise tarikata bağlıdır.

Araştırmaya katılanlardan çoğunun tarikata mensup olmadığı görülmektedir. Böyle bir sonucun oluşmasında genç katılımcıların sayıca fazla olmalarının etkili olduğu söylenebilir. Gençlerin tarikat ve faaliyetlerine uzak durduğu gözlemlenmiştir.

Tarikat köyde önemli dini faaliyetler yürütmektedir. Bu faaliyetleri ortaya koymak cemaat ve tarikatların dini hayata etkisini anlama açısından önemlidir.

Cemaatle Namazlar: Cemaatle namaz toplumu bir arada tutması açısından önemli bir ibadettir. Köyde her gün yatsı namazı dergâhta cemaatle kılınmaktadır. Diğer vakitler evde veya camide kılınmaktadır. Dergâh' ta bir vakit tek kılınması cami cemaatinin de dağılmaması, köyde orta yolun bulunmasına yöneliktir.

Hatim Programları: Köyde bayanlar kendi aralarında erkekler ise kendi aralarında hatim yapmaktadırlar. Hatim programına katılanların çoğunu tarikata mensup erkek ve kadınlar oluşturmaktadır. Biri için hatim okunmaya karar verilmekte ve cüzler hatim programına katılanlar arasında dağıtılmaktadır. Bayanlar haftada bir hatim yaparken erkekler iki haftada bir hatim çıkartmaktadırlar. Hatim bittikten sonra hatim indirilen kişinin evinde toplanılır. Yemekler yenilir içecekler içilir. Bu esnada hem dini bir faaliyet yapılmış olur hem de sosyal münasebet yaşanmış olur.

Kandil Programları: Kandil programlarının Tarikatın köye gelişiyile daha aktif olarak kutlanıldığı söylenebilir. Kırgızların Ulupamir'e göçünden önce kandiller bilinmesine rağmen şimdiki gibi aktif olarak kutlanılmadığı söylenebilir. Yoldaş Güçlü (Erkek, 55 yaş, Evli) bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

Bazı ibadetlerin kâmil anlamda yapılabilmesi cemaatin/topluluğun varlığına bağlıdır. Ulupamir'den önce de biz kandilleri bilirdik. Kandil zamanları yaşlı dindarlarımız bize dua ve ibadet etmemizi söylerlerdi. Mesela bizde Kadir Gecesine Kadir Tün denilir. Fakat gittiğimiz yerlerdeki nüfus azlığı ve göç hayatımız söz konusu geceleri ihya

etmemize engel durumları. Köyde artık önemli gün ve gecelerimizi kutlayabiliyoruz.

Kandil gecelerinde karşılıklı hediyeleşmeler de olmaktadır. Örneğin Kandil gecelerinde Kandil simidi dağıtılmaktadır.

Zarf Uygulaması: zarf uygulaması Ramazan ayından bir hafta önce başlayan ve Ramazanın bitimine bir hafta kalana kadar devam eden bir uygulamadır. Ramazan'a bir hafta kala Erciş'teki Tarikat merkezinden köye 200 adet kapalı zarf gönderilmektedir. Bu zarflar gönüllü olanlara dağıtılmaktadır. Zarfın üzerinde zekât, fitre ve bağış şeklinde üç seçenek bulunmaktadır. Zarfı alanlar ise zekât, fitre veya bağışını zarfa koymakta ve zarfın üzerinde bulunan ilgili yeri işaretlemektedir. Bu uygulama ile yapılan hayırların gizliliğinin korunması amaç edilir.

Sohbet ve Dersler: Köyde her hafta cumartesi ve pazar günleri Yatsı Namazından sonra sohbet ve dersler yapılmaktadır. Sohbet ve dersler bazen tarikattaki vekil hocalar tarafından yapılırken bazen de ilçeden hocalar davet edilmektedir. Bayan ve erkeklerin sohbet ve dersleri farklı mekânlarda yapılmaktadır. Bayanlara sohbet ve dersler, yine bazen erkeklere ders veren vekil hocaların eşleri olabileceği gibi bazen de ilçeden davet edilen erkek hocaların eşleri olmaktadır.

Kumanya Dağıtımı: Ramazan ayında köylüler aralarında kumanya toplayıp söz konusu kumanyaları köydeki ihtiyaç sahiplerine ve ilçede maddi durumu iyi olmayan vatandaşlara dağıtmaktadır.

Menzil Ziyaretleri: Köydeki Tarikat mensupları belli aralıklarla Tarikatın merkezi olan Adıyaman'ın Menzil köyünü ziyaret etmektedirler. Üç ayda bir, altı ayda bir yapılan bu ziyaretler kabile şeklinde yapılmaktadır. Söz konusu kabile on beş

erkek ve on beş bayandan oluşmaktadır. Menzile gidenlerin yaş ortalamalarına bakıldığında ise çoğunlukla kırk yaş altı olduğu görülmektedir.

Bu tür faaliyetler dışında çocuklara yönelik de bazı faaliyetler yapılmaktadır. Çocuklar için köydeki bakkallara kumbaralar bırakılmaktadır. Belli bir süreden sonra bu kumbaralardan çıkan para ile çocuklara istedikleri şeyler alınmaktadır. Ayrıca çocuklara yönelik yaz Kur'an Kursları düzenlenmekte, yaz tatilinin çoğunda çocuklara Kur'an dersleri dışında basit düzeyde siyer dersleri de verilmektedirler.

Resim: 6 Dergâh da olarak isimlendirilen binada birçok faaliyetin yapıldığı salon.

Nakşibendi Tarikatının köyde dini ve sosyal yaşama önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir. Kurumsal ve kabul görmüş bir kimlikle köyde faaliyet yürüten tarikat, dini günlük hayata yayma amacıyla hareket etmekte ve bu yönde faaliyet yürütmektedir. Tarikatın köydeki vekili olan Adnan Yıldırım (Erkek, Evli, 36 yaş)

söz konusu tarikatın köydeki dini hayata etkisini şu şekilde ifade etmektedir:

Tarikatın köye gelmeden önceki köyün dini hayatı ile geldikten sonraki dini hayat arasında bir fark olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü Tarikatın faaliyetleri ile dinin veya genel anlamda dini olarak tarif edilebilecek şeylerin köyde yoğun bir şekilde varlık bulduğunu söyleyebiliriz. Bir örnek verecek olursak mesela köyde selamlaşma oranında bir artışın olduğunu söyleyebiliriz ve bunun gibi örnekler de çoktur,

3. 2. ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ

3.2.1. CİNSİYETE GÖRE DAĞILIM

Tablo 3. 2. Örneklemen Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Kişi Sayısı	Yüzde
Kadın	53	35,3
Erkek	97	64,7
Toplam	150	100

Ulupamir Köyü, 2019 nüfus verilerine göre 812 erkek ve 719 kadından oluşmaktadır. Bu açıdan Ulupamir köyünde erkek nüfusun kadın nüfusundan daha fazla olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılanların %35,3'ünü kadınlar oluştururken, geri kalan %64,7'yi de erkekler oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılanlar açısından erkek nüfusun daha fazla olması ve bu nüfusun çoğunluğunun köyde bulunmasının dağılımı etkilediği söylenebilir. Kadınların erkeklere oranla araştırmaya katılmaları hususunda isteksiz oldukları gözlemlenmiştir.

Cinsiyet ile dindarlık arasında karşılıklı bir ilişkinin olduğu kabul edilmektedir. Buna göre dindarlık, cinsiyete göre farklılık gösterebilmektedir. Batı’da cinsiyet faktörü merkeze alınarak yapılan dindarlık analizlerinde, erkek ve kadın dindarlığı arasında çoğu defa farkların olduğu, dindarlık konusunda kadınların lehine sonuçların ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Buna göre kadınların erkeklere göre niceliksel ve niteliksel olarak daha dindar oldukları, daha çok ibadet ettikleri ve Kitab-ı Mukaddes okudukları, dine duygusal bir boyut kattıkları görülmüştür (Beit B. Hallahmi ve Argyle 1975, 8).

Türkiye’de de cinsiyet ve dindarlık ilişkisine yönelik yapılan çalışmalarda cinsiyet verileri açısından homojen olmayan farklı sonuçlar gözlemlenmiştir ³. Bu araştırmalarda cinsiyet verileri arasındaki farklılıkların nedenleri hakkında herhangi bir açıklama yapılmazken, Batıdaki araştırmalarda kadınların erkeklere göre daha dindar olmalarının gerekçeleriyle ilgili sosyal ve psikolojik çok farklı yorumlar yapılmaktadır (Kurt 2009, 9).

3.2.2. YAŞA GÖRE DAĞILIM

Tablo 3. 3. Örneklemin Yaşa Göre Dağılımı

Yaş	Kişi Sayısı	Yüzde
17-25	81	%54
26-40	35	%23,3
41-60	23	%15,3
61 ve üzeri	11	%7,4
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %54’ü 17-25 yaş aralığında iken, %23,3’ü 26-40 yaş aralığı, %15,3’ü 41-60 yaş aralığı, %7,4’ü ise 61 ve üzeri yaş aralığını oluşturmaktadır.

Genel olarak Türkiye nüfusunun yaş aralığına bakıldığında genç nüfusun fazla, yaşlı nüfusun ise az olduğu görülmektedir.

³ Söz konusu bazı çalışmalar için bkz. M. Emin Köktaş, *Türkiye’de Dini Hayat*, İşaret Yay. İst. 1993, s.79. Ahmet Onay, *Dindarlık, Etkileşim ve Değişim*, Dem Yay., İst. 2004, s.103.

Gelişmiş olan ülkelerde yaşlı nüfusu oldukça yüksek bir orana sahipken, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere ise yaşlı nüfusu azdır.

Dindarlık yaşa bağlı olarak değişebilen bir durumdur. Buna göre yaş ilerledikçe dindarlık da artmaktadır. Nitekim Türkiye’de yaş ve din ilişkisine ampirik düzeyde ilk dikkat çeken araştırma olarak kabul edilen Taplamacıoğlu’nun çalışmasına göre namazını kılan, orucunu tutan ve diğer dini görevlerini elinden geldiğince yerine getirmeye çalışan “dini bütün” kimselerin oranı 16-30 yaş grubunda %31,8 iken bu, 30-50 yaş grubunda %48,5’e 50+ yaş grubunda ise %68,5’e yükseldiği gözlemlenmiştir (Taplamacıoğlu 1962, 149-150). Bu durum yaş ile dindarlık arasında doğru bir orantı olduğu göstermektedir. Örneklemin yaşa göre dağılımına bakıldığında %54’ünün 17-25 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Geriye kalan %46 ise 26- 61+ aralığı oluşturmaktadır.

3.2.3. MEDENİ DURUMA GÖRE DAĞILIM

Tablo 3. 4. Örneklemin Medeni Duruma Göre Dağılımı

Medeni Durum	Kişi Sayısı	Yüzde
Bekâr	91	%60,7
Evli	50	%33,4
Boşanmış	7	%4,6
Eşi vefat etmiş	2	%1,3
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %60,7’si bekâr iken, %33,4’ü evli, %4,6’sı boşanmış, %1,3 ise eşi vefat etmiştir.

Bu açıdan araştırmaya katılanların çoğunluğunu bekârlar oluştururken geriye kalanların da çoğunluğunu evliler oluşturmaktadır. Boşananların sayısının da çok az olduğu görülmektedir. Oransal olarak gençlerin üstünlüğü ve gençlerin çoğunluğunun bekâr olması böyle bir sonuç doğurduğu söylenebilir.

Medeni durum ile dindarlık arasında bir ilişki kurulabilir. Medeni duruma bağlı olarak bireylerin dindarlıkları değişebilmektedir. Bu açıdan dini pratiklerin yapılması hususunda evlilerin bekârlardan daha dindar olduğu kabul edilmektedir (Kurt 2009, 12). Erzurum ve çevre köyleri üzerine yapılan bir araştırmada namazların devamlı kılınma oranı evlilerde %40, dullarda %34,4 ve bekârlarda %21,3'tür (Günay 1999, 103-104). Eşi vefat etmiş dulların da bekârlardan daha dindar oldukları gözlemlenmiştir. Bu durumun dulların bekâr ve evlilere göre ölümden sonraki hayat üzerine daha çok düşünmeleri ve ölümden sonraki hayatta sevdiklerine kavuşacakları eğiliminden kaynaklı olduğu söylenebilir.

Ulupamir'de evlilik, önem verilen bir husustur. Evlilik yaşına gelen gençler ailelerin talebi ve kendi istekleriyle evlendirilmektedir. Birkaç istisna dışında kız alıp verme kendi aralarında olmaktadır. Bu durumun kültürlerini korumaya yönelik olduğu söylenebilir. Evlilik, neslin devamını sağlayan bir olgu olarak değer görmektedir. Bu açıdan uzun süre bekârlık iyi karşılanmamakta, boşanma ise aileyi dağıtan bir husus olarak görülüp yadırganmaktadır.

3.2.4. EĞİTİM DURUMUNA GÖRE DAĞILIM

Tablo 3. 5. Örneklemenin Eğitim Durumuna Göre Katılımı

Eğitim Durumu	Kişi Sayısı	Yüzde
Okuma Yazma Bilmiyor	16	%10,7
Okur-Yazar	16	%10,7
İlkokul Mezunu	17	%11,3
Ortaokul Mezunu	38	%25,3
Lise Mezunu	51	%34
Fakülte-Yüksekokul Mezunu	10	%6,7
Diğer	2	%1,3
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %10,7'si okuma-yazma bilmemekte iken, %10,7'si okur-yazar, %11,3 ilkokul mezunu, %25,3 ortaokul mezunu, %34 lise mezunu, %6,7 fakülte-yüksekokul mezunu, %1,3 ise diğer oluşturmaktadır.

Eğitim, toplumlar için önemli bir husustur. Söz konusu eğitimle toplumlar bireyleri bilinçlendirmekte, kültürlerini aktarmakta, varlığını devam ettirmektedir. Bu açıdan her toplum eğitime oldukça önem vermektedir. Türkiye'de okuma-yazma oranının uzun yıllardan beri gittikçe yükseldiği görülmektedir. Bu yükselme özellikle genç ve orta yaş grupları için daha belirgindir. Bu açıdan araştırmaya katılanların %10,7'si okuma-yazma bilmemesine karşın önemli bir oranın lise mezunu olduğu görülmektedir. Ulupamir köylülerinin de okuma-yazmaya çok önem verdikleri ve her koşulda çocuklarını okutma gayreti gösterdikleri gözlemlenmiştir.

Eğitim, dindarlığın bilgi boyutunda ve dini bireyselleşmede önemli bir durum olarak rol oynayan, inanç ve pratik boyutlarında artan öğrenim düzeyi karşısında dini tutum ve davranışlara ilgide bir azaltmaya neden olan bir değişkendir (Çelik 2003, 171). Eğitim ile dindarlık arasında ters bir orantı vardır. Eğitim düzeyi arttıkça dini pratiklerin yapılma sıklığında azalma görülmektedir. Günay'ın yaptığı araştırmaya göre okur-yazar olmayanlar içerisinde namaz kılmayanlara rastlanmazken ilkokul mezunlarının %4'ü ortaokul ve lise seviyelerinde öğrenim görenlerin %14,3'ü ve yükseköğrenim seviyesinde öğrenim görenlerin %34,7'si namaz kılmadığını belirtmiştir. Bu durum öğrenim düzeyi ile dindarlığın ters orantılı iki değişken olduğunu göstermektedir (Günay 1999, 101-122). Bu durumun Ulupamir Kırğızları için de geçerli olduğu söylenebilir. Araştırmaya katılanların yarısına yakınının lise mezunu olduğu görülmüştür (%34). Fakat lise mezunlarının önemli bir kısmı eğitim hayatlarını lise mezuniyeti ile sınırlamıştır. Bu açıdan

Uluşamir’de yüksek bir eğitim seviyesinden bahsetmek mümkün değildir. Şuan köyde genel olarak nüfusun önemli bir kısmını oluşturan 45 üstü yaş grubunun genelinin okur-yazar ve ilkokul mezunu olduğu söylenebilir. Uluşamir’de eğitim seviyesinin yüksek olmaması dindarlığı etkilemiştir.

3.2.5. MESLEĞE GÖRE DAĞILIM

Tablo 3. 6. Örneklemen Mesleğe Göre Dağılımı

Meslek	Kişi Sayısı	Yüzde
Çiftçi	26	%17,3
İşçi	6	%4
Memur	10	%6,7
Esnaf	2	%1,7
Öğrenci	55	%36,7
Ev Hanımı	36	%24
Diğer	15	%10
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %17,3’ü çiftçi, %4’ü işçi, %6,7’si memur, %1,7’si esnaf, %36,7’si öğrenci, %24’ü ev hanımı ve %10’nu da diğer gruplarındadır.

Araştırmaya mesleğe göre katılımın en yüksek olduğu grup öğrenci grubudur. Daha önce de değinildiği gibi en çok katılımı 17-25 yaş grubu sağlamaktadır. Söz konusu yaş grubunu da genellikle öğrenciler oluşturmaktadır.

Öğrencilerden sonra araştırmaya en çok katılım sağlayan ikinci meslek grubu ev hanımlarıdır. Uluşamir köyünde evli olan kadınların neredeyse tamamı ev hanımıdır. Uluşamir’de ataerkil aile yapısının olduğu gözlemlenmiştir. Evin idaresi erkeğe ait olup, kadınlar da daha çok ev işlerini yapmakta, hayvanları sağıp temel ihtiyaçlardan olan süt, yoğurt, yağ temini sağlamaktadır. Kadınların iş hayatında varlık göstermemeleri, şehirleşme olgusundan uzak olmalarından kaynaklı olduğu söylenebilir. Sanayileşmenin olmadığı Erciş, toplum yapısı olarak kırsal kesimin özelliklerini yansıtmaktadır. Bu özelliğe bağlı olarak kadınlar, aktif olarak iş

hayatında bulunamamaktadırlar. Fakat son yıllarda eğitime bağlı olarak bu durumun kısmen değiştiği söylenebilir. Kız çocuklarının çoğu üniversite eğitimi almakta ve söz konusu eğitim sürecinden sonra memur statüsünde çalışmaktadırlar.

Çiftçilik de Ulupamir köyünde önemli bir meslek grubunu oluşturmaktadır. Bu noktada araştırmaya katılanların %17,3'ü çiftçilik yapmaktadırlar. Şehir dışında çalışmanın zorluğu ve köyde alternatif iş imkânlarının kısıtlılığı, ayrıca Ulupamir'in kısmen çiftçiliğe elverişliliği çiftçiliğin yaygın olarak yapılmasına sebeptir.

Ulupamir köyünde Erciş ilçe merkezinde esnafılık yapan neredeyse kimse yoktur. Yerel halktan farklılık gösteren Ulupamirlilerin bazı kaygılardan dolayı esnafılık yapmadıkları söylenebilir. Bundan dolayı araştırmaya katılanların meslek dağılımında en düşük oranı esnafılık mesleği oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılanların meslek dağılımında en düşük ikinci meslek grubu işçi mesleğidir. Ulupamir köyünde işçi olarak dışarıya gidip çalışanların oranı çok azdır. Bu açıdan araştırmaya katılanların %4'ü işçidir.

3.2.6. EKONOMİK DURUMA GÖRE DAĞILIM

Tablo 3. 7. Örneklemin Aylık Ortalama Gelir Durumuna Göre Dağılımı

Aylık Ortalama Gelir	Kişi Sayısı	Yüzde
700 TL ve altı	18	%12
701-1200 TL arası	41	%27,3
1201-1750 TL arası	31	%20,7
1750-2500 TL arası	41	27,3
2500 TL ve üzeri	19	%12,7
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %12'si 700 TL ve altı aylık gelire sahip iken, %27,3'ü 701-1200 TL arası, %20,7'si 1201-1750 TL

arası, %27,3'ü 1750-2500 TL arası, %12,7'si 2500 TL ve üzerindedir.

Araştırmaya katılanların çoğunu 701-1200 ve 1750-2500 TL arası gelir grupları oluşturmaktadır. Bu grupların çoğunun güvenlik koruculuğu ve asgari ücretle çalışan işçiler oluşturduğu düşünülmektedir. 700 TL ve altının öğrencilerin oluşturduğu, 2500 TL ve üzerinin de memur statüsünde çalışanların oluşturduğu düşünülmektedir.

Sosyo-ekonomik durum, dini hayatı etkileyen önemli bir değişkendir. Dindarlık, kişilerin ekonomik durumlarına bağlı olarak değişebilmektedir. Batıda ve Türkiye’de yapılan çalışmalarda sosyo-ekonomik durum ile dindarlık arasında belirgin bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Kurt’a göre “ekonomik gelişmişlik beraberinde sekülerleşme eğilimlerini de getireceği için hemen hemen bütün dinler, adeta tek bir ağızdan, maddi servet kazanma ilk amaç kabul edildiğinde bu durumun dünyayı felakete götüreceğini ilan etmişlerdir. Peygamberlerin ve din adamlarının tecrübeleri, servete ve kudrete olan güvensizliğe işaret etmesinin sebebi budur. Kutsal kitap ve peygamberlerin en büyük endişelerinden birisi, dünya sevgisi ya da malına aldanarak müntesiplerinin dünyevileşme sürecine girme ihtimalidir” (Kurt 2009, 18). Burada dindarlık ile dünyevileşme arasında ters orantıdan bahsedilebilir. Dünyevileşmenin de ekonomik gelişmişlik ile doğrudan bağlantılı olduğu kabul edilebilir.

Onay’ın araştırmasında da dindarlık ile ekonomik durumun ilişkili olduğu görülmüştür. Onay’a göre “orta gelir düzeyine mensup ailelerden gelen öğrencilerin dindarlık düzeyi puanları, yüksek ve düşük gelir grubuna mensup olanlardan daha yüksektir. Gelir düzeyi yüksek olan ailelere mensup öğrencilerin dindarlık

düzeylerinin ise düşük ve orta gelir düzeyine mensup ailelerden gelen öğrencilerinkinden daha düşüktür’’ (Onay 2004, 115).

Bahsedilen ekonomik durum ve dindarlık ilişkisinin Ulupamir Kırgızları için de söz konusu olduğu söylenebilir. Ulupamir Kırgızları yüksek ekonomik düzeye sahip değillerdir. Bu bölümde de görüleceği gibi bu durumun dindarlık düzeylerine etki etmiştir.

3.2.7. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINI KULLANIMA GÖRE DAĞILIM

Tablo 3. 8. Örneklemin Kitle İletişim Araçlarını Kullanım Durumuna Göre Dağılımı

Kitle İletişim Araçlarından Hangisini Kullanıyorsunuz	Kişi Sayısı	Yüzde
Televizyon	68	45,3
Radyo	6	%4
Bilgisayar	11	%7,3
Gazete ve Dergi	5	%3,4
Telefon	60	%40
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %45,3’ü kitle iletişim araçlarından televizyon kullanmakta iken, %4’ü radyo, %7,3’ü bilgisayar, %3,4’ü gazete ve dergi, %40’ı ise telefon kullanmakta. Bu noktada araştırmaya katılanların çoğu kitle iletişim araçlarından televizyon ve telefon kullanmakta.

İnsanoğlu tarih içerisinde birbirleriyle iletişim kurabilmek adına çeşitli iletişim araçları ortaya koymuşlardır. Sanayi Devrimiyle beraber söz konusu iletişim araçların sayısı ve çeşidi de artmıştır. Günümüzde ise iletişim araçları yaşamımızın önemli bir parçasını oluşturmaktadırlar. Kitle iletişim araçları toplumların değişmesinde, değişmemesinde, kültürünü korumada sosyalleşmesinde, yerellikten kurtulmasında ve dışarı ile ilişkiyi sağlamada önemli roller oynar (Kıray 2000, 197).

Göç toplumu olan ve kapalı bir toplum yapısına sahip olan Ulupamir Kırgızları için kitle iletişim araçlarının olumlu ve olumsuz işlevlerinin olduğu söylenebilir. Ulupamir Kırgızlarının Kırgızistan'da ve Malatya'da bulunan akrabalarıyla iletişim kurmada kitle iletişim araçlarının önemli bir yeri vardır. Bu iletişimi sağlayan en önemli araç ise günümüzde telefondur. Özellikle kullanılan sosyal medya hesapları, Ulupamir Kırgızlarının birbirleriyle ve farklı coğrafyalarda yaşayan Kırgızlarla kolay bir şekilde iletişimi sağlamaktadır. Bu durumun Kültürel yapıyı koruma, bütünleşme ve akrabalık bağlarını güçlendirdiği söylenebilir. Bunun dışında kitle iletişim araçlarının Ulupamir Kırgızları için olumsuz bir yönünün de olduğu söylenebilir. Bu olumsuzluğun günümüzde teknoloji, dijitalleşme vb. durumlardan duyulan kaygılarla paralel olduğunu söylemek mümkündür. Gençlerin sosyal medya bağımlılığı, kültürlerinden ve yerleşik toplumsal yapıdan uzaklaştıracağı kaygısını doğurmaktadır.

3.2.8. DİNİ YAYIN İZLEMeye GÖRE DAĞILIM

Tablo 3. 9. Örneklemenin Dini Yayın ve Programları İzleme Durumuna Göre Dağılım

Televizyonda Dini Yayın ve Programları İzler Misiniz?	Kişi Sayısı	Yüzde
Evet	123	%82
Hayır	27	%18
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %82'si televizyonda dini yayın ve programları izlerken, %18'i ise izlememektedir.

Kitle iletişim araçlarının dindarlığı olumlu ve olumsuz yönde etkileyebildiği söylenebilir. Bu araçlar bazen dindarlığı

güçlendirip pekiştirirken bazen de yanlış inanç ve tutumlarla dindarlığın zayıflamasına yol açabilmektedir.

Dini yayın izleme sıklığı ile eğitim düzeyi arasında ters orantılı bir ilişki vardır. Mübeccel Kıray'ın Ereğli üzerine yaptığı çalışmada eğitim düzeyi ile dini yayın dinleme arsında ilişki olduğu görülmüştür. Söz konusu çalışmaya göre dini yayın dinleyenlerin oranı, eğitim görmemişlerde %26,2, ilkokulu bitirenlerde %21,2, ortaokul mezunlarında %13,2 ve lise eğitimlerinde %11'dir (Kıray 2000, 187). Bu açıdan eğitim düzeyi arttıkça dini yayın izleme sıklığında düşüş olmaktadır. Bu ilişki Ulupamir Kırgızları için de gözlemlenmiştir. Ulupamir Kırgızlarının yüksek bir eğitim seviyesine sahip olmadıkları daha önce söylenmişti. Eğitim düzeylerinin yüksek olmaması dini yayın izleme sıklığını arttırdığı söylenebilir.

3.3. DİNİN İNANÇ BOYUTUYLA İLGİLİ BULGULAR

Her din birtakım inançlara dayanmaktadır. En ilkelinden en yükseğine kadar ister hak ister batıl hangi din olursa olsun bu inançlar o dini ayrılmaz birer parçasını oluştururlar. Dine özgü olan söz konusu inançlar, tasavvurlar ve düşüncelerin muhtevasının o dine inanan fertleri birbirine bağlayan etkisi bulunmaktadır (Günay 2014, 238). Allah'a veya bir dine inanma, o dini kabul etme şeklinde tarif edilebilecek olan inanç (Doğan 2013, 549), söz konusu bir din içerisinde o din veya inanç sistemi için ayrılmaz bir hakikat teşkil etmektedir. Başka bir ifadeyle herhangi bir din veya inanç sistemi mevzu bahis olduğunda inanç sisteminin tasavvur edilmemesi düşünülemez. Bu açıdan her din bir inanç veya inançlar sistemine dayanır. Dindar insan inandığı dinin öğretilerinin doğruluğunu kabul eder. Bu açıdan her din, müntesiplerinin onaylamasını beklediği bir inanç bütünü bünyesinde taşır. Söz konusu inançların içerik ve genişliği, dinler arasında olduğu gibi

aynı dinin gelenekleri arasında da çeşitlilik gösterir (Kayıklık 2006, 493).

Weber'e göre her dini sistemde Allah, ahiret, insanların mutluluk ve huzuru için ilkeler koyar. İnsani varlığın ve hayatın diğer alanlarının bu prensiplerle sıkı ilişkisi vardır. Çünkü her din bir ekonomi ve toplumsal ahlak, dinin inanç ve esasları tarafından belirlenir ve yönlendirilir (Er 2008, 401).

Tablo 3. 10. Örneklemin Dini İnanç ve Yaşayış Bakımından Durumu

Kendinizi dini inanç ve yaşayış bakımından nasıl görüyorsunuz?	Kişi Sayısı	Yüzde
İnanıyorum fakat ibadetlerimi aksatıyorum	51	%34
İnanıyorum ve ibadetlerimi yapmaya çalışıyorum	97	%64,7
İnanıyorum fakat ibadetlerimi yapamıyorum	2	%1,3
Dine ilgi duymuyorum	0	%0
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %34'ü inanmakta fakat ibadetlerini aksatmakta iken, %64,7'si inanmakta ve ibadetlerini yapmaya çalışmakta, %1,3'ü ise inanmakta fakat ibadetlerini yapamamaktadır.

Araştırmaya katılanların çoğu inanmakta ve inancın bir sonucu olan ibadetlerini de yapmaya çalışmaktalar. Az denilmeyecek bir oran da (%34) inanmakla beraber ibadetlerini yapmayı aksatmaktadırlar. Araştırmaya katılanların tamamı ise dine ilgi duymaktadırlar. Örnekleimde inanan fakat ibadetlerini

aksatanların (%34) 17-25 yaş aralığındaki gençlerin olduğu düşünülmektedir. Yaş ile dindarlığın doğru orantılı olduğu göz önünde bulundurulduğunda inanıp ibadetlerini yapanların (%64,7) ise 17-25 yaş aralığı dışındakilerin olduğu söylenebilir.

3.3.1. ALLAH İNANCI İLE İLGİLİ BULGULAR

Allah inancı ilahi dinlerin temelini oluşturmaktadır. Bir dinin ilahi olarak telakki edilebilmesi için tek bir İlah inancına sahip olması gerekir.

İslam dini de tek İlah inancının merkezde olduğu semavi dinlerden bir tanesidir. Bir ve tek olan Allah'ın varlığı kabul edilmeden İslam dinine girebilmek mümkün değildir. Çünkü Allah'ın meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kaza ve kadere inanmak, Allaha imana bağlı bir durumdur.

Tablo 3. 11. Örneklemin Allah İnancının Oluşmasını Etkileyen Faktörlere Göre Dağılımı

Allah inancınızın oluşmasında aşağıdaki şıklardan hangisi sizi daha çok etkilemiştir?	Kişi Sayısı	Yüzde
Din eğitimi aldığım kişilerin söyledikleriyle bu inanca ulaştım	22	%14,7
Kur'an'da geçen deliller sonucunda bu inanca ulaştım	38	%25,3
Ailem ve çevremdekilerin söyledikleri inanmam için yeterli oldu	28	%18,7
Allah'ın varlığı için herhangi bir delile ihtiyaç duymadım	62	%41,3
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %14,7'si Allah inancının oluşmasında din eğitimi aldığı kişilerin söylediği etkilerken, %25,3'ü Kur'an'da geçen deliller sonucunda, %18,7'si ailesi ve çevresindekilerin söyledikleri, %41,3'ü ise Allah'ın varlığı için herhangi bir delile ihtiyaç duymamışlardır.

Bu noktada araştırmaya katılanların çoğu (%41,3) Allah inancının oluşmasında herhangi bir delile ihtiyaç duymamışlardır. Bu durumun toplum için bir eksikliği belirttiği söylenebilir. Çünkü Allah inancı belli sorgulamalar, akıl yürütmeler, yaratılmışlar hakkında tefekkür etmeyi gerektirir. %25,3 gibi azımsanmayacak bir oran da Kur'an'da geçen deliller sonucunda bu inanca ulaşmışlardır. Bu açıdan önemli bir oran kendi sorgulamaları sonucu Allah inancına ulaşmışlardır. Bu durumun Allah inancının oluşmasında ciddi sorgulamaların da olduğunu göstermektedir. %14,7 gibi bir oran da din eğitimi aldığı kişilerin söyledikleri sonucu bu inanca ulaşmışlardır. Bu noktada din eğitimi veren kişiler eğitim verdikleri kişilerin Allah inancının oluşmasını etkileyebilmektedir. Geriye kalan %18,7 gibi bir oran da aile ve çevresindekilerin etkilemeleri sonucu bu inanca ulaşmışlardır.

3.3.2. PEYGAMBER İNANCIYLA İLGİLİ BULGULAR

Peygamber inancı semavi dinlerin temel karakterlerinden birini oluşturmaktadır. Dinin kurucusu olarak kabul edilen İlah, yaratmış olduğu insanların dünya hayatında doğru yolu bulabilmeleri adına peygamberler göndermiştir. Kendisinden aldığı emir ve yasakları topluma ulaştıran, açıklayan, uygulayan peygamberler, toplum için de bir örneklik oluştururlar.

İslam dininin de temel karakterlerinden birini peygamber inancı oluşturmaktadır. Buna göre Peygamber inancı imanın esaslarından birini oluşturmaktadır. İslam inancına göre son Peygamber Hazreti Muhammed (s.a.v.) olup evrensel bir peygamberdir. Bizim gibi bir insan olan Hz. Muhammed (s.a.v.), Allah'tan almış olduğu ilahi mesajları insanlara tebliğ edip açıklamıştır.

Tablo 3. 12. Örneklemin Peygamber İnancının Oluşumu İle İlgili Tutum ve Dağılımı

H. Muhammed (SAV) ile ilgili size uygun gelen seçenek hangisidir?	Kişi Sayısı	Yüzde
H. Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna inanıyorum	150	%100
H. Muhammed'in peygamberliği konusunda bazı şüphelerim var	0	%0
Bazı üstün yetenekleri olmakla beraber H. Muhammed'in peygamber değil sadece bir insan olduğuna inanıyorum	0	%0
Fikrim yok	0	%0
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %100'ü H. Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna inanmaktadırlar. Bu noktada araştırmaya katılanların güçlü bir peygamber inancı bulunmaktadır.

3.3.3. MELEK İNANCI İLE İLGİLİ BULGULAR

Tablo 3. 13. Örneklemin Meleklerin Varlığına İnanma Durumuna Göre Dağılımı

Meleklerin varlığına inanıyor musunuz?	Kişi Sayısı	Yüzde
Evet inanıyorum	150	%100
İnanmakla beraber bazı şüphelerim var	0	%0
Hayır inanmıyorum	0	%0
Fikrim yok	0	%0
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %100'ü meleklerin varlığına inanmaktadır. Peygamber inancında olduğu gibi melek inancında da araştırmaya katılanlar arasında güçlü bir inanç bulunmaktadır. %100'ü Müslüman olan Ulupamir'de böyle bir sonuç tabii olarak değerlendirilebilir.

3.3.4. AHİRET İNANCI İLE İLGİLİ BULGULAR

Tablo 3. 14. Örneklemin Cennet ve Cehenneme İnanma Durumuna Göre Dağılımı

Ahret gününe, öldükten sonra tekrar dirilmeye ve insanların inanç ve amellerine göre cennet ve cehenneme gideceğine inanıyor musunuz?	Kişi Sayısı	Yüzde
Evet inanıyorum	150	%100
Hayır inanmıyorum	0	%0
İnanıyorum fakat bazı şüphelerim var	0	%0
Fikrim yok	0	%0
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %100'ü Ahiret gününe, öldükten sonra tekrar dirilmeye ve insanların inanç ve amellerine göre cennet ve cehenneme gideceğine inanmakta. Bu noktada araştırmaya katılanların güçlü bir ahiret inancı bulunmaktadır.

3.3.5. KİTAPLARA İMAN İLE İLGİLİ BULGULAR

Tablo 3. 15. Örneklemin Kur'an-ı Kerim'e İnanç Durumuna Göre Dağılımı

Kur'an-ı Kerim'in 1400 yıl önce indirilmesine rağmen bozulmadan günümüze kadar geldiğine ve son kitap olduğuna inanıyor musunuz?	Kişi Sayısı	Yüzde
İnanıyorum	150	%100
İnanmıyorum	0	%0
Fikrim yok	0	%0
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %100'ü Kur'an-ı Kerim'in 1400 yıl önce indirilmesine rağmen bozulmadan günümüze kadar geldiğine ve son kitap olduğuna inanmakta. Bu noktada araştırmaya katılanların güçlü bir kutsal kitap inancı vardır.

3.3.5.1. Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Mealini Okumayla İlgili Bulgular

Tablo 3. 16. Örneklemin Kur'an'ı Kerim'i Türkçe Mealinden Okuma Durumuna Göre Dağılımı

Kur'an'ı Türkçe mealinden okudunuz mu?	Kişi Sayısı	Yüzde
Evet	83	%55,3
Hayır	39	%26
Kısmen	28	%18,7
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %55,3'ü Kur'an'ı Türkçe mealinden okumuş iken, %26'sı okumamış, %18,7'si de kısmen okumuştur. Araştırmaya katılanların çoğu Türkçe meal okumuşlardır.

Anadilleri Kırgızca olan bir toplumun kendi dilleri dışında bir meal okumaları zor gibi görünse de yüksek bir oran Türkçe meal okumuşlardır. Türkçe meal okuyanların daha çok 17-35 yaş aralığındakilerin olduğu düşünülmektedir. Çünkü 40 ve üzeri yaş grubunun genel olarak Türkçe okuma yazmalarının zayıf olduğu söylenebilir. %26 ise Türkçe meal okumamıştır. Bu oranın çoğunun yaşlılardan oluştuğunu düşünmekteyiz. Çünkü söz konusu kesimin çoğu Türkçe okuma-yazma bilmemektedir. %18,7 gibi bir oran da Türkçe meal kısmen okumuşlardır.

3.3.5.2. Kur'an-ı Kerim'in Arapçasını Okuma İle İlgili Bulgular

Tablo 3. 17. Örneklemin Kur'an'ı Kerim'i Okuma Durumuna Göre Dağılımı

Kur'an-ı Kerim'i Arapçasından okuma ile ilgili durumunuz aşağıdakilerden hangisine uymaktadır?	Kişi Sayısı	Yüzde
Kur'an'ı okumasını bilmiyorum	32	%21,3
Okumasını biliyorum ama okumuyorum	25	%16,7
Her gün okurum	12	%8
Ara sıra okurum	56	%37,3
Cuma günleri, mübarek gün ve gecelerde okurum	22	%14,7
Arkadaş toplantılarında okurum	1	%0,7
Hiç okumam	2	%1,3
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %21,3'ü Kur'an-ı Kerim'i Arapçasından okumayı bilmemekte iken, %16,7'si okumasını bilmekte fakat okuyamamakta, %8'i Her gün okumakta, %37,3'ü ara sıra okumakta, %14,7'si Cuma günleri, mübarek gün ve gecelerde okumakta, %0,7'si arkadaş toplantılarında okumakta, %1,3'ü ise hiç okumamaktadır.

Anadilleri Kırgızca olan Ulupamir Kırgızları Afganistan’da bulundukları dönem içerisinde Kırgızca dışında Farsça da öğrenmekte. Çünkü Afganistan’da Farsça yaygın olarak kullanılan bir dildir. Bunun dışında kısmen Arapça da öğrenmekte. Arapçanın daha çok ilim dili olması yaygın olarak konuşulmasına engel olmuştur. Bugün Ulupamir Kırgızları içerisinde 60 ve üzeri yaş grubunun çoğu Farsça, kısmen az denilebilecek bir oran da Arapça bilmekte.

Araştırmaya katılanların yüksek bir oranı Kur’an-ı Kerim’i ara sıra okumaktadır. Azımsanmayacak bir oran da Kur’an’ı okumasını bilmemektedir. Bu oranı oluşturanların Ulupamirde doğanların olduğu düşünülmektedir. Arkadaş toplantılarında okuyanlar ile hiç okumayanların sayısı ise yok denecek kadar azdır. Her gün okuyanların oranı az ise de göz ardı edilmemesi gerekir. Okumasını bildiği halde okumayanların sayısı da az değildir. Bu oran, Kur’an’ı okumada isteksiz olanlardır. Bu noktada söz konusu kişiler Kur’an okumasını aksatmaktadırlar. Önemli bir oran da artık kalıplaşmış bir ritüel olarak Cuma günleri, mübarek gün ve gecelerde okumaktadırlar.

3.3.6. KADERE İMAN İLE İLGİLİ BULGULAR

Tablo 3. 18. Örneklemin Kadere İnanma Durumuna Göre Dağılımı

Kadere inanır mısınız, ayrıca kader ile ilgili düşünceniz nedir?	Kişi Sayısı	Yüzde
Kadere inanırım, kişi ancak kaderinde olanı yaşar	114	%76
Kadere inanırım, fakat kişi çalışarak da kaderini belirler	35	%23,3
Kadere inanmıyorum, kişi kaderini kendisi belirler	1	%0,7
Toplam	50	100

Araştırmaya katılanların %76'sı kadere inanmakta ve kişinin kaderinde olanı yaşamakta düşüncesine sahip iken, %23,3'ü Kadere inanmakta fakat kişinin çalışarak da kaderini belirleyebileceği düşüncesine, %0,7'si ise kadere inanmamakta kişinin kaderini kendisi belirlediği düşünce ve inancına sahiptirler.

Kader konusu İslam tarihi içerisinde sürekli tartışma alanı oluşturmuş bir konudur. Kader konusu özellikle Kelam ilmi içerisinde önemli bir tartışma konusudur. Kader ile ilgili görüşlerin fırkalara, gruplara, mezheplere göre farklılaştığını söylemek mümkündür. Bu noktada kader ve insan fiilleri konusunda efradını cami ağıyarını mani bir görüş ileri sürmek mümkün gözükmemektedir.

Bu açıdan araştırmaya katılanların çoğu (%76) kadere inanmakta ancak kişinin kaderinde olanı yaşadığı görüşündeler. Az denilebilecek bir oran ise (%23,3) kadere inanmakla beraber kişinin çalışarak da kaderini belirleyebileceği görüşündeler. Yok denecek kadar az bir sayı da kadere inanmamakta ve insanın kaderini kendisi belirlediği düşüncesine sahiptir.

İtikatta Maturidi olan ve Hanefi mezhebine mensup olan Ulupamir köylülerinin araştırmaya katılanlardan çoğunun kader konusunda Eş'ari mezhebinin kader anlayışına yakın olmaları kendilerinin kader görüşlerinin net olmadığını göstermektedir.

3.4. DİNİN İBADET BOYUTUYLA İLGİLİ BULGULAR

Her din, mukaddesatla ilgili bir takım inançlar, tasavvurlar ve düşüncelerle irtibat halindedir. Ancak hiçbir dini sadece bir takım tasavvurlar, fikirler ve inançlar toplamından ibaret saymak mümkün değildir. Aksine her din bir duygu ve davranış meselesi olarak ortaya çıkmaktadır (Günay 2014, 244).

Tablo 3. 19. Örneklemin Alkol Alımı İle İlgili Görüşlere Göre Dağılımı

Alkol alımıyla ilgili görüşünüz nedir?	Kişi Sayısı	Yüzde
Alınabilir	1	%0,7
Dinimiz haram kılmıştır alınmamalıdır	147	%98
İş yemeği, düğün gibi durumlarda alınabilir	2	%1,3
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %0,7'si ne göre alkol alınabilirken, %98'ine göre dinimiz haram kılmıştır alınmamalıdır, %1,3'ü ise iş yemeği, düğün gibi durumlarda alınabilir görüşüne sahiptirler.

Bu noktada araştırmaya katılanların %98'i gibi oldukça yüksek bir oran içkinin haram olduğunu kabul etmekte, geriye kalan çok az bir oran da alınabilir ve iş yemeği, düğün gibi durumlarda alınabileceğini öne sürmekte. Bu açıdan araştırmaya katılanlar arasında içkinin haram olduğu konusunda güçlü bir inanç vardır.

Tablo 3. 20. Örneklemin İçki Kullanıp Kullanmama Durumlarına Göre Dağılımı

Alkol kullanıyor musunuz veya bir defa olsa bile kullandınız mı?	Kişi Sayısı	Yüzde
Evet	0	%0
Hayır	150	%100
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %100'ü alkol kullanmayıp hayatlarında bir defa olsun alkol kullanmamışlardır. Bu noktada bir önceki tablo ile (Tablo 3. 19.) bağlantılı olarak araştırmaya katılanlar arasında alkolün haram olduğu konusunda güçlü bir inanç bulunmaktadır.

3.4.1. NAMAZ VE ORUÇ İLE İLGİLİ BULGULAR

Tablo 3. 21. Örneklemenin Namaz İbadetlerini Yerine Getirme Sıklığına Göre Dağılımı

Aşağıdaki namaz ibadetlerinden hangilerini, hangi sıklıkla yerine getiriyorsunuz?	Devamlı		Ara sıra		Hiç		Toplam	
	Net	%	Net	%	Net	%	Net	%
Günlük namazlar	135	%90	13	8,7	2	1,3	150	100
Cuma namazı	89	59,3	6	4	55	36,7	150	100
Bayram namazları	86	57,3	13	8,7	51	34	150	100
Teravih namazı	134	89,3	12	8	4	2,7	150	100
Nafile namazlar	25	16,7	84	56	41	27,3	150	100
Ramazan orucu	129	86	20	13,3	1	0,7	150	100
Nafile oruç	26	17,3	78	52	46	30,7	150	100

Araştırmaya katılanların %90'ı günlük namazları devamlı kılmakta iken, %8,7'si ara sıra, %1,3'ü ise hiç kılmamaktadır. Bu açıdan araştırmaya katılanların çoğu günlük namazları devamlı kılmaktadırlar.

Cuma namazlarını %59,3 devamlı, %4 ara sıra, %36,7 ise hiç kılmamaktadırlar. Ulupamirde kadınların Cuma namazlarını kılmadıkları gözlemlenmiştir. Bu noktada araştırmaya katılan erkeklerin tamamına yakını Cuma namazlarını devamlı kılmaktadırlar.

Bayram namazlarını %57,3 devamlı, %8,7 ara sıra, %34 ise hiç kılmamaktadır. Cuma namazlarında olduğu gibi Ulupamirde kadınlar bayram namazlarını kılmamaktadırlar. Bu açıdan araştırmaya katılan erkeklerin çoğu bayram namazlarını devamlı kılmaktadırlar.

Teravih namazını %89,3 devamlı, %8 ara sıra, %2,7 ise hiç kılmamaktadırlar. Ulupamir köyünde kadınlar da teravih namazı kılmaktadırlar. Bu noktada araştırmaya katılanların çoğunluğu teravih namazlarını devamlı kılmaktadırlar.

Nafile namazları %16,7 devamlı, %56 ara sıra, %27,3 ise hiç kılmamaktadır. Bu noktada araştırmaya katılanların çoğunluğu ara sıra nafile namazları kılmaktadırlar. Nafile namazlarını hiç kılmayanların oranı ise önemli bir oran oluşturmaktadır.

Ramazan orucunu %86 devamlı, %13,3 ara sıra, %0,7 ise hiç tutmamaktadır. Bu noktada araştırmaya katılanların çoğu ramazan orucu devamlı tutmakta, az bir oran ara sıra tutmakta, yok denebilecek sayıda kişiler ise hiç tutmamaktadır.

Nafile oruçları %17,3 devamlı, %52 ara sıra, %30,7 ise hiç tutmamaktadır. Bu noktada araştırmaya katılanların yarısından fazlası nafile oruçları ara sıra tutmakta iken yarısına yakını hiç tutmamakta, az bir kısım ise devamlı tutmaktadır.

3.4.2. ZEKÂT İLE İLGİLİ BULGULAR

Tablo 3. 22. Örneklemin Zekât Konusundaki Tutumuna Göre Dağılımı

Zekât konusundaki tutumunuz nedir?	Kişi Sayısı	Yüzde
Düzenli olarak her yıl veririm	69	%46
Ara sıra veririm	18	%12
İmkânım olmadığı için veremiyorum	49	%32,6
İnsanlara yardım etmeyi severim, fakat zekâta karşıyım	0	%0
Zekât vermem	1	%0,7
Diğer	13	%8,7
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %46'sı düzenli olarak her yıl zekât vermekte iken, %12'si ara sıra vermekte, %32,6'sı imkânı olmadığı için verememekte, %0,6'ı zekât vermemekte, %8,7'si ise diğer seçeneğini işaretlemiştir.

Bu noktada araştırmaya katılanların yarısına yakını her yıl düzenli olarak zekât vermekteler. Önemli bir oran ise imkânı olmadığı için verememektedir. Zekâta karşı olanların olmaması ise dikkat çekmektedir. Diğer şıkkı işaretlerin de genellikle öğrenci olup ailesi verdiği için vermemekte olan kişilerden oluştuğu tahmin edilmektedir. Çok az bir miktar ise zekâtı bilinçli olarak vermemektedir.

3.4.3. HAC İLE İLGİLİ BULGULAR

Tablo 3. 23. Örneklemin Hac İle ilgili Görüşlerine Göre Dağılımı

Hac ile ilgili tutumunuz nedir?	Kişi Sayısı	Yüzde
Bir defa hacca gittim	4	%2,7
Birden fazla hacca gittim	0	%0
İmkanım olduğunda hacca gitmek istiyorum	144	%96
Hacca gitmeyi uygun	2	%1,3

bulmuyorum		
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %2,7'si bir defa hacca gitmekte iken, birden fazla hacca giden olmamış, %96'sı imkânı olduğunda gitmek istemekte, %1,3'ü ise hacca gitmeyi uygun bulmamaktadır.

Bu noktada araştırmaya katılanların %2,7'si hacca gitmiş olup geriye kalanların hemen hepsi ise imkânı olduklarında hacca gitmek istemektedirler. Bu açıdan araştırmaya katılanların çoğunda hacca gitme konusunda güçlü bir istek bulunmaktadır.

3.4.4. KURBAN İLE İLGİLİ BULGULAR

Tablo 3. 24. Örneklemenin Kurban Bayramında Kurban Kesme Durumuna Göre Dağılımı

Kurban bayramında kurban kesiyor musunuz?	Kişi Sayısı	Yüzde
Evet	124	%82,6
Hayır, ailem kestiği için kesmiyorum	13	%8,7
İmkanım olmadığı için kesmiyorum	12	%8
Kurban kesmenin gerekli olduğuna inanmıyorum	1	%0,7
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %82,6'sı kurban bayramlarında kurban kesmekte iken, %8,7'si Ailesi kestiği için kesmemekte, %8'i imkânı olmadığı için kesmemekte, %0,7'si ise kurban kesmenin gerekli olduğuna inanmamaktadır.

Bu noktada araştırmaya katılanların çoğu kurban bayramlarında kurban kesmektedir. Ailesi kestiği için kurban kesmeyenlerin genelinin öğrenci olduğu düşünülmektedir. İmkânı

olmayıp da kesmeyenlerin oranı azdır. Bu açıdan araştırmaya katılanların çoğunun kurban kesecek maddi güce sahip olduğu söylenebilir. Araştırmaya katılanlardan yok denecek kadar az bir oran da kurban kesmenin gerekli olduğuna inanmamaktadır.

3.4.5. DUA İLE İLGİLİ BULGULAR

Tablo 3. 25. Örneklemin Dua İle İlgili Görüşlerine Göre Dağılımı

Hangi sıklıkla dua edersiniz	Kişi Sayısı	Yüzde
Her gün beş vakit namazlarla birlikte	92	%61,3
Ara sıra	44	%29,4
Bir sıkıntıyla karşılaştığımda	11	%7,3
Duaya inanmam	0	%0
Diğer	3	%2
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %1,3'ü her gün beş vakit namazla beraber dua etmekte iken, %29,4'ü ara sıra, %7,3'ü bir sıkıntıyla karşılaştığında, %2'si ise diğer seçeneği işaretlemiştir.

Bu noktada araştırmaya katılanların yarısından fazlası beş vakit namazla birlikte dua etmektedir. Bu açıdan vakit namazları, duayı hatırlatmaktadır. Önemli bir oran (%29,4) ise ara sıra dua etmektedir. Duaya inanmayanların olmaması da dikkat çekicidir. Sıkıntı anlarının da insanı duaya yönelttiği söylenebilir.

3.5. HALK İNANÇLARINA YÖNELİK BULGULAR

Tablo 3. 26. Örneklemin İnanç Tutumlarına Göre Dağılımı

Hangisine inanırsınız	Evet		Hayır		Toplam	
	Net	%	Net	%	Net	%
Fal	3		147	98	150	100

		2				
Büyü	12	8	138	92	150	100
Türbe Ziyareti	50	33,3	100	66,7	150	100
Cin çarpması	37	24,7	113	75,3	150	100
Türebelerde mum yakma	0	0	150	100	150	100
Nazar	50	33,3	100	66,7	150	100
Muska	44	29,3	106	70,7	150	100
Türebelerde kurban kesme	20	13,3	130	86,7	150	100
Hepsi	0	0	150	100	150	100
Hiçbiri	50	33,3	100	66,7	150	100

Araştırmaya katılanların %2'i fala inanmakta geriye kalan %98 inanmakta. Bu noktada araştırmaya katılanların neredeyse tamamı fala inanmamaktadır. Büyüye inananlar %8 iken inanmayanlar ise %92'dir. Araştırmaya katılanların yine neredeyse tamamı büyüye inanmamaktadır. Türbe ziyaretine araştırmaya katılanların yarısından fazlası inanmamaktadır. Yarısından azının ise inanması önemli şahsiyetlerin türbelerinin ziyaret edilmesinde sakınca görülmediği gözlemlenmiştir. Fakat yakın çevrede bu ritüeli yapacak bir yerin olmaması türbe ziyaretinin inançla sınırlı kalmasına neden olmuştur. Cin çarpmasına yine yarısından fazlası inanmamaktadır. Türebelerde mum yakmaya kimse olumlu bakmamıştır. Bu açıdan türbelerin ziyareti kısmen kabul edilmişken, türbelerde mum yakma kabul edilmemiştir. Nazara, araştırmaya katılanların yarısından çoğu inanmamıştır. Muskaya ise

yine araştırmaya katılanların çoğu inanmamıştır. Türbelerde kurban kesme olayına neredeyse tamamı inanmamıştır. Fakat az da olsa bir oranın kabul etmesi türbelerde kurban kesmeye kısmi bir kabul olduğu göstermektedir. Araştırmaya katılanlardan kimse söz konusu inançlardan hepsini kabul etmemiştir. Bu açıdan halk inanışları konusunda dinden kaynaklı bir bilinç olduğu söylenebilir. Araştırmaya katılanların yarısından fazlası ise söz konusu inanışlardan hiçbirini kabul etmemiştir. Bu açıdan önemli bir oranın söz konusu inanışlara karşı olduğu söylenebilir.

3.6. DİĞER BAZI BULGULAR

3.6.1. EVLERDE VAR OLAN KİTAPLAR

Tablo 3. 27. Örneklemin Evlerinde Bulunan Dini Kitaplara Göre Dağılımı

Evinizde aşağıdaki dini kitaplardan hangileri bulunmaktadır?	Evet		Hayır		Toplam	
	Net	%	Net	%	Net	%
Kur'an-ı Kerim	105	70	45	30	150	100
Kur'an meali	51	34	99	66	150	100
İslam İlmihali	25	16,7	125	83,3	150	100
Tefsir, Hadis kitapları	8	5,3	142	94,7	150	100
Namaz, dua kitapları	43	28,7	107	71,3	150	100
Dini Hikaye ve Romanlar	5	3,3	145	96,7	150	100
Hepsi	42	28	108	72	150	100

Araştırmaya katılanların yarısından fazlasının (%70) evinde Kur'an-ı Kerim bulunmaktadır. Oldukça yüksek bir oran, evlerinde

Kur'an bulundurmaktadır. Bu durum Kur'an'ı okumanın dışında evlerde Kur'an bulundurmanın gerekli olduğu inancından kaynaklanmaktadır. Kur'an meali bulunduranların sayısı azdır. Fakat ana dili Kırgızca olan bir toplumda Türkçe meal bulunması önemlidir. İslam ilmi hali, namaz ve dua kitapları ile tefsir, hadis kitapları, dini hikâye ve roman bulunduranların sayısı da azdır. Söz konusu kitapların hepsini bulunduranların sayısı da azımsanmayacak derecededir.

3.6.2. ORTAOKUL VE LİSELERDEKİ DİN DERSLERİNİN DURUMUNA GÖRE DAĞILIM

Tablo 3. 28. Örneklemen Dini Derslerin Seçmeli Ders Olarak Okutulmasındaki Görüşlerine Göre Dağılımı

Ortaokul ve liselerde Kur'an'ı Kerim, Temel Dini Bilgiler, Hz. Muhammed'in Hayatı derslerinin seçmeli olarak okutulması konusunda ne düşünüyorsunuz?	Kişi Sayısı	Yüzde
Faydalıdır, seçmeli ders olarak okutulmalıdır	71	%47,3
Faydalıdır, zorunlu ders olarak okutulmalıdır	74	%49,4
Faydasızdır, bu dersler okullarda okutulmamalıdır	2	%1,3
Fikrim yok	3	%2
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %47,3'ü din derslerinin faydalı olup seçmeli olarak okutulması derken, %49, 4'ü faydalıdır zorunlu olarak okutulmalıdır, %1,3'ü faydasızdır bu dersler okullarda okutulmamalıdır, %2'si ise fikrim yok seçeneklerini

işaretlemişlerdir. Bu noktada araştırmaya katılanların yarısı (%49,4) bu derslerin zorunlu olarak okutulmalarını savunmuşlardır. Yine yarısına yakını ise (%47,3) seçmeli olarak okutulması gerekli olduklarını düşünmüşlerdir.

Araştırmaya katılanların neredeyse tamamı söz konusu derslerin faydalı olduğunu beyan etmişlerdir.

3.6.3. DİNİ BİLGİSİ OLANLARDAN YARARLANMA DURUMUNA GÖRE DAĞILIM

Tablo 3. 29. Örneklemen Dini Konuda Müracaat Ettiği Kişilere Göre Dağılım

Dini bir konuda probleminiz olduğunda öncelikle kimlere başvurursunuz?	Kişi Sayısı	Yüzde
Anne-babama	48	%32
Din dersi öğretmenlerine	8	%5,3
Çevremde dindar olan tanıdıklarına	16	%10,7
Dini kitaplara	18	%12
İmam ve Kur'an kursu hocalarına	59	%39,3
Diğer	1	%0,7
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %32'si dini bir konuda anne-babasına danışmakta iken, %5,3'ü din dersi öğretmenlerine, %10,7'si çevresinde dindar olan tanıdıklarına, %12'si dini kitaplara, %39,3'ü imam ve Kur'an kursu hocalarına, %0,7 ise diğer kategorisini oluşturmaktadır.

Bu noktada araştırmaya katılanların çoğunluğu (%39,3) dini bir konuda bir problemle karşılaştığında imam ve Kur'an kursu hocalarına danışmaktadır. Bu durum imam ve Kur'an kursu hocalarının toplum için dini bir konuda soru sorulma, bilgi edinme mercii olduklarını göstermektedir. Önemli bir oran da (%32) anne-babasına danışmaktadır. En yakın muhatap olan anne ve baba, çocukları için soruların mercii olabilmektedir. Din dersi öğretmenlerine danışanların az olması öğretmenlerin belli saatler dışında köyde bulunmamaları gösterilebilir.

3.6.4. DİN-KÜLTÜR İLİŞKİSİNE YÖNELİK BULGULAR

Tablo 3. 30. Örneklemin İslam Dininin Kırgız Kültürünü Destekleme Durumuna Göre Dağılımı

Erciş'te dininizin kültürünüzü yaşatmanızı desteklediğini düşünüyor musunuz?	Kişi Sayısı	Yüzde
Evet	117	%78
Hayır	15	%10
Fikrim yok	17	%11,3
Diğer	1	%0,7
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %78'i İslam dininin Kırgız kültürünü yaşatmayı desteklediğini düşünürken, %10'u düşünmemekte, %11,3'ün fikri yok, %0,7 ise diğer kategorisini oluşturmuştur.

Kültür sosyal bilimler alanındaki önemli bir konudur. Kılıç, kültürü şu şekilde tanımlamaktadır: “insanın var olanlar hakkında, hangi yolla olursa olsun edindiği bilgiler ve bu bilgilerle ortaya

koyduğu eser ve davranışlardır’’ (Kılıç 2015, 29). Toplamları kendine özgü kılan kültür, söz konusu topluma şekil vermektedir.

Din, tampon mekanizma işlevi görerek kültürün korunmasını sağlar. Kıray, toplumsal değişme çerçevesinde değişmenin bunalımsız olmasını sağlayan, çözülmenin önüne geçen kurumları, ilişkileri, değer ve fonksiyonları ‘‘tampon mekanizmalar’’ terimi olarak ifade etmektedir (Kıray 2000, 20). Buna göre göçmenler söz konusu olduğunda din, ‘‘tampon mekanizma’’ işlevi görerek etnik, kültürel kimlikleri koruyarak bütünleşmeyi sağlar (Günay, 2003, 59). Denilebilir ki Ulupamir Kırgızları için din, tampon mekanizma işlevi görerek kültürlerini korumalarını sağlamıştır.

3.6.5. GÖÇ-DİN İLİŞKİSİNE YÖNELİK BULGULAR

Tablo 3. 31. Örneklemin Göç-Din Tutumuna Göre Dağılımı

Pamir’den Erciş’e göç sürecinizde göçün dini yaşantınıza olumlu bir etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz?	Kişi Sayısı	Yüzde
Evet	108	%72
Hayır	23	%15,3
Fikrim yok	19	%12,7
Toplam	150	100

Araştırmaya katılanların %72’si göçün dini yaşantılarını olumlu etkilediğini düşünürken, %15,3’ü düşünmemekte, %12,7’sinin ise bu konuda herhangi bir fikri yoktur.

Göç olgusu, insanlığın sıklıkla yüzleştiği kadim bir toplumsal gerçekliktir. Göçler, bireyin ya da topluluğun basit bir yer değiştirmesi olarak telakki edilemez (Aydemir ve Şahin 2018, 126). Aksine göç ciddi değişim ve dönüşümlere kapı aralayan zorlu

bir süreci ifade eder. Göç ayrılık, yolculuk ve yerleşme olmak üzere üç süreçte ele alınabilir. Din, bahsedilen süreçlerde önemli roller üstlenir. “Göçmenler için ayrılık aşamasında riskler, belirsizlikler, kaygı, umut; yolculuk aşamasında korku, tedirginlik ve yalnızlık; yerleşme aşamasında yabancılık, yalnızlık, memleket özlemi ve yeni yere yerleşme arzuları ortaya çıkmaktadır. Bu deneyimlere anlam bulabilmek, meşrulaştırmak manevi destek ve koruma için göçmenler, dini kaynaklara (kıssalar, pratikler, objeler, semboller, figürler ve kutsal kitaplar) ve dini kurumlara güvenmişlerdir. Ayrılık aşamasında, söz konusu dini kaynaklar göçmenlere manevi destek, koruma ve yardım hissi vererek yolculuğa hazırlamaktadır. Yolculuk aşamasında, dini kaynaklar göçmenlere manevi bir koruma, destek, yolculuklarına dini bir anlam vererek onların korkularını, endişelerini azaltır. Yerleşme aşamasında, dini kaynaklar göçmenlere bütünleşme, memlekette olma hissi, manevi destek ve umut vererek gurbete yerleşmesine yardım eder” (Yılmaz 2020, 850-854).

Din, göç sürecinde önemli roller oynarken bazen de göçler dinsel kaygılara bağlı olarak yapılmaktadır. Söz gelimi dinlerini daha rahat yaşama kaygıları göçmenlerin motivasyon kaynağı olabilmektedir. Bu duruma İslam tarihindeki hicret olayı örnek gösterilebilir. Ulupamir Kırğızlarının Türkiye’ye göç etmelerinin bir nedeni de dinsel kaygılar olduğu söylenebilir. Bu açıdan araştırmaya katılanların çoğu göçün dinlerini daha rahat yaşamalarına katkı sağladığını düşünmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dini hayat, Din Sosyolojisi disiplini içerisindeki önemli konulardan biridir. Bu konu ile herhangi bir dini benimsemiş bir toplumun söz konusu din ile olan karşılıklı münasebeti ele alınmaktadır. Nitekim bu çalışma da Ulupamir Kırgızlarının dini hayatının anlaşılması gayretinin bir ürünüdür.

Çalışmaya konu olan Ulupamir Kırgızları 1982 yılında Afganistan'dan Türkiye'ye göç etmiş, önce Van'ın Erçek ilçesinin Karagündüz köyüne daha sonra ise Erciş'te kendilerine köy inşa edilmesi üzerine söz konusu köye yerleştirilmiş ve günümüzde Ulupamir denilen bu köyde yaşayan ve kendilerine özgü toplumsal yapı ve kültüre sahip olan bir halktır.

Şüphesiz dini hayat konusunda yapılan çalışmalar birbirinden farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Coğrafya, tarih, kültür, dil vb. etmenler toplumların dini algılarını etkileyebilmektedir. Buna bağlı olarak toplumların dini hayatlarının da birbirinden farklılık gösterebildiği söylenebilir.

Gerekli araştırmalar neticesinde Ulupamir Kırgızlarının dini hayatlarına yönelik şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Birey veya toplumlar için yaşadıkları coğrafya, tarih, ekonomik düzey vb. unsurlar kendilerinin dini yaşayış ve düşüncelerini etkileyebilmektedir. Bu açıdan Ulupamir Kırgızlarının dini hayatlarının yaşadıkları coğrafyadan etkilendiği söylenebilir. Tarihsel süreç içerisinde yaşadıkları yerlerin coğrafi yalıtılmışlıkları ayrıca sürekli göç eden bir toplum olmaları kendilerinin kapalı bir toplum yapısına sahip olmalarına neden olmuştur. Kapalı toplumların daha dindar olduğu varsayımı, Ulupamir Kırgızları için de geçerli olduğu söylenebilir. Daha önce yaşadıkları Pamir bölgesi ile şimdiki yaşadıkları Ulupamir

köyünün coğrafi yakınlıkları söz konusu varsayımın hala geçerli olmasına sebep olmuştur. Dindar denilebilecek bir toplum yapısına sahip olan Ulupamir Kırgızları için dinin, günlük hayatta önemli bir yeri vardır.

Şüphesiz din, çeşitli boyutlarla toplumda varlık gösterir. Söz konusu boyutlardan biri inançtır. Ulupamir Kırgızlarının inanç boyutunda birçok bulguya ulaşılmıştır. Buna bağlı olarak Allah inancı (%100), Kutsal kitaba inanç (%100), Peygamber inancı (%100), Melek inancı (%100), Ahiret inancı(%100), Kader inancı (%99,3) konularında son derece güçlü bir inanç olduğu görülmüştür. Ulupamir Kırgızları arasında halk inançlarının da kısmen benimsendiği görülmüştür. Fal (%2), büyü (%12) Cin çarpması %24,7)'na inananlar az, Türbelerde mum yakmaya inanan hiç olmamış, Nazar (%33,3) ve Muska (29,3)'ya inananlar yine az denilebilecek bir oranda, Türbelerde kurban kesme (%13,3) de yine az olmuştur. Bu açıdan Ulupamir Kırgızlarının halk inancalarında aşırılığa gitmedikleri gözlemlenmiştir.

İbadet, dindarlığın önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Yapılan gözlemler sonucunda Ulupamir Kırgızlarının ibadetlerine gayet önem verdikleri görülmüştür. Bu açıdan yapılan anket sonuçlarına bakıldığında günlük namazların devamlı kılınma oranı %90'dır. Cuma namazları %59,3 devamlı kılınmakta, Ramazan orucu %86 devamlı tutulmaktadır. Teravih namazı %89,3 devamlı kılınmaktadır. Fakat nafile ibadetlerin farz olan ibadetler kadar yerine getirilmediği gözlemlenmiştir.

Araştırmaya katılanların çoğu (%82,6) kurban bayramlarında kurban kesmekte, her yıl zekât vermekte (%46), Hacca gidenlerin oranı (%2,7) az olmakla beraber tamamına yakınının (%96) imkânı olduğunda gitmek istedikleri görülmüştür.

Ulupamir Kırgızlarının sosyal ilişkilere çok önem verdikleri gözlemlenmiştir. Vakit ve Cuma namazlarından sonra Cami avlusunda sohbet edilmekte, hasta ve yaşlılara ziyaret sevap kabul edilmekte, selam vermek önemsemekte, dini gün ve gecelerde birbirlerini ziyaret etmekte. Düğün ve taziyelerde birbirlerini desteklemekte ve bu süreçlerde herkes üzerine düşeni yapmaktadır.

Ekonomik düzey ile dini algı arasında ters orantı olduğu kabul edilmektedir. Buna göre ekonomik refah arttıkça dindarlık azalmaktadır. Araştırmaya katılanların geneli 701-1200 ile 1750-2500 aylık gelire sahip. Bu açıdan Ulupamir Kırgızlarının ekonomik düzeylerinin yüksek olmadığı söylenebilir. Söz konusu ekonomik durumun Ulupamir Kırgızlarının dindarlığı üzerinde olumlu etkide bulunduğu söylenebilir.

Köydeki cami ve Nakşibendi tarikatı faaliyetlerinin dini hayata etkilerinin olduğu görülmüştür. Camiye bağlı bir faaliyet olarak gerçekleştirilen Kur'an kursları, öğrenci ve diğer köylülere Kur'an öğretimi dışında, siyer ve fıkıh dersleri de vermektedir. Tarikata bağlı olarak da hatim programları, sohbet, Zarf Uygulaması, Kumanya Dağıtımı gibi etkinlikler yapılmaktadır. Bu faaliyetlerin köyde dini hayatın kısmen şekillenmesinde etkili oldukları gözlemlenmiştir.

Ulaşılan bulgulara bağlı olarak Ulupamir Kırgızlarının dini hayat açısından bugün Türkiye'de muhafazakâr denilebilecek kesimin karakteristik özelliklerini yansıttıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulguların Dini Hayat ile ilgili yapılacak konulara kaynaklık teşkil edebileceğini düşünmekteyiz. En nihayetinde bu tür çalışmalar insanın yaşadığı, gözlemlediği toplumu daha iyi anlamasına, ortaya koymasına

yöneliktir. Bu tür çalışmaların sayıca fazlalaşması toplumun daha çok anlaşılması ve ortaya konulması demek olduğunu düşünmekteyiz. Bu tür çalışmaların daha çok yapılmasını da ümit etmekteyiz.

KAYNAKLAR

Kur'an-ı Kerim.

Abuzar, Celil. (2011). *Dinin Toplumsal Yaşam Üzerindeki Etkisi*. Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 26 (26), 143-153.

Akyüz, Niyazi. Çapçioğlu, İhsan. (Ed.), (2018). *Din Sosyolojisi*, Ankara: Grafiker.

Arıklı, Erhan. (2015). *Başlangıçtan Günümüze Kırgızistan ve Kırgızlar*, Ankara: Nüans Kitabevi.

Aron, Raymond. (2017). *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*. (Korkmaz Alemdar Çev.) İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Arslantürk, Zeki, (2018), Din Sosyolojisi, Niyazi Akyüz, İhsan Çapçioğlu (Ed.), *Din Sosyolojisinin Konusu*, Ankara: Grafiker Yayınları.

Atacan, Fulya. (1990). *Sosyal Değişme ve Tarikat: Cerrahiler*, İstanbul: Hil Yayınları.

Atay, Tayfun. (2017). *Parti, Cemaat, Tarikat 2000'ler Türkiye'sinin Dinbaz-Politik Seyir Defteri*, İstanbul: Can Yayınları.

Aydemir, Salih, Şahin, Mehmet Cem. (2018). *Zorunlu-Kitlesel Göç Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar Örneği*. Dini Araştırmalar Dergisi, Sayı 53, Cilt 21, s. 121-148.

Aydın, Mustafa. (2016). *Sistemik Din Sosyolojisi*, İstanbul: Açılımkitap.

Bapaeva, Janly-Myrza, (2015), *Göç Nedeniyle Van Kırgızlarının Sosyo-Kültürel Yapısında Oluşan Değişimler: Halkbilimi Verilerine Göre Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Baran, Mine. (2014). *Pamir Yaylası'ndan Ulupamir Köyü'ne: Kırgızlarda Sosyo-Kültürel Yaşam ve Mekânın Dili*. Bilig Dergisi, Sayı 68, 43-56.

Bayraktar, Rasim, Ulu, Aysun. (2016). *Pastoral Toplum Çözümlemesi Bağlamında Van Ulupamir Kırgız Türkleri Üzerine*

Bir Değerlendirme. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 445-467.

Beit-B. Hallahmi, Argyle, Michael (1975); s. 153-154; aktaran, Kurt, Abdurrahman, 2009; s.8.

Bilgili, Ahmet. (2011). *Bir Dış İskân Uygulamasının Sosyolojik Çözümlemesi (Ulupamir Örneği)*. Istanbul Journal Of Sociological Studies, 0 (25), 139-151.

Birand, Kamıran. (1961). *Din Kavramının İncelenmesi Hakkında*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 15-18.

Boudon, Raymond. (1991). *Sosyoloji Yöntemleri*. (Alev Türker Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Bozbey, Ahmet İzzet. (2011). *Quo Vadis Kırgızistan? Sovyet Sonrası Kırgızistan'da İslami Hareketler*. Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları, c: 6, s.11, 18-50.

Buti, Ramazan. (2012). *Fıkhu's Siyre*. (Atik Aydın Çev.) Van: Bilge Adamlar Yayınları.

Bütün, Mesut, (2017), *Araştırma Deseni*, Selçuk Demir, Mesut Bütün vd. (Ed.), *Araştırma Yaklaşımının Seçimi*, Ankara: Eğiten Kitap.

Ceylan, Can. (2017). *Tarihi, Sosyal, Siyasi ve Dini Açından Tasavvuf ve Tarikat Anlayışı*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.

Çelik, Celal Eren. (2017). *Tekkeden Devlete Yeşil İktidar: Tarikat-Cemaat Piramidinin Tepesindeki 'Tekke'*. İstanbul: Siyah Beyaz Yayınları.

Çelik, Celaleddin. (2003). *Değişkenler ve Boyutlar Bağlamında Türk Toplumunda Dini Hayatın İncelenmesi*, Bilimname, S.1.

Çelik Şavk, Ülkü. (2011). *Dünyanın Damından Türkiye'nin Van'ına Var Olma Mücadelesi*, Son Sesler.

Dağların Atası Pamir Yaylası,

<http://turkish.cri.cn/281/2008/11/27/1s105438.htm>.

- Dawson**, Christopher, (2019), *Kültür ve Din*, Mehmet Ali Kirman, Abdullah Özbolat (Ed.), *Kültür ve Din İlişkisi*. (Mehmet Ali Kirman Çev.) Adana: Karahan Kitabevi.
- Delaney**, Carol. (2018). *Tohum ve Toprak*. (Selda Somuncuoğlu-Aksu Bora Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Doğan**, Ahmet, (2013). *Büyük Türkçe Sözlük*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Doğan**, Muhammed, (2019), *Kırgız Türklerinin Ulupamir'e Göçü*, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Döölötov**, Ulanbek, (2004), *Kırgızistan'ın Demokratik Sürece Geçiş*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Durkheim**, Emile. (2018). *Dini Hayatın İlkel Biçimleri*. (Fuat Aydın, Çev.) Ankara: Eskiyei Yayınları.
- Er**, İzzet. (2008). *Din Sosyolojisi*. Ankara: Akçay Yayınları.
- Ekici**, Süleyman, Tuncel, Gökhan, (2015), *Göç ve İnsan*, Birey ve Toplum Dergisi, Cilt 5, Sayı 9, 10.
- Erdem**, Mustafa. (2005). *Kırgız Türkleri Dini ve Sosyal Hayat*, Ankara: TDV Yayınları.
- Erşahin**, Seyfettin. (1999). *Kırgızların İslamlaşması Üzerine Bazı Mülâhazalar*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 39(1), 393-438.
- Eliade**, Mircea. (2015). *Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu*. (Mehmet Aydın Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Freyer**, Hans. (2016). *Din Sosyolojisi*. (Turgut Kalpsüz, Çev.) İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Filiz**, Şahin. (2016). *Tarikat, Cemaat, Kadın: Neo-Oryantalizm'in Kadın Üzerinden Egemenlik Arayışı ve Siyasal İslamcılık*, İstanbul: Say Yayınları.
- Gömeç**, Saadettin Yağmur. (2014). *Kırgız Türkleri Tarihi*, Ankara: Berikan Yayınevi.

- Gömeç**, Saadettin Yağmur. (2002). *Tarihte ve Günümüzde Kırgız Türkleri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Giddens**, Anthony., W. Sutton, Philip. (Ed.), (2017). *Sosyoloji*, (Mesut Şenol Çev.) İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Günay**, Ünver. (2014). *Din Sosyolojisi*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Günay**, Ünver. (1999). *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*, İstanbul: Erzurum Kitaplığı Yayınları.
- Günay**, Ünver. (2003). *Göç, Din ve Değişme: Batı Avrupa'daki Türk İşçileri Örneği*, Bilimname, 3, s. 35-64.
- H. Turner**, Jonathan., Beeghley, Leonard., H. Powers, Charles., (Ed.) (2017). *Sosyolojik Teorinin Oluşumu*. (Ümit Tatlıcan Çev.) İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Işık**, Zekeriya. (2017). *Devlet ve Tarikat: Osmanlı Toplumunda Devlet-Tarikat İlişkilerinin İdeolojik ve Sosyolojik Zemini*, İstanbul: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Kadyrov**, Mederbek. (2018). *Kırgızların İslam'ı Kabulünde Yeseviliğin Rolü ve Kırgız Kültüründeki Yeri*. Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmi Dergisi, Sayı 24, 43.
- Kaleli**, Lütfi. (1997). *Tarikat-Ticaret-Mafya-Siyaset*, İstanbul: Can Yayınları.
- Karaman**, Fikret. (2009). *Din Görevlileri ve Sosyal Hayat*. Diyanet Aylık Dergi, 26-29.
- Keskin**, Mustafa. (2004). *Din ve Toplum İlişkileri Üzerine Bir Genelleme*. Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, (4) Sayı:2 9.
- Kayıklık**, Hasan. (2006). *Bireysel Dindarlığın Boyutları ve İnanç-Davranış Etkileşimi*. İslami Araştırmalar Dergisi, (19) Sayı: 3 s. 491-499.
- Kılıç**, Recep. (2015). *Din ve Kültür ilişkisi Üzerine*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kıray**, Mübeccel B. . (2000). *Ereğli Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası*, İstanbul: Bağlam Yayınları.

- Kirman, Mehmet Ali.** (2016). *Din Sosyolojisi Sözlüğü*, Adana: Karahan Kitabevi.
- Kolukırık, Suat.** (2006). *Bulgaristan'dan Göç Eden Türk Göçmenlerin Dayanışma ve Örgütlenme Biçimleri: İzmir Örneği*, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, C. 30, s.1-13.
- Korkmaz, Arif.** (2017). *Göç ve Din: İsveç'teki Kululular Örneği*, İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Kurt, Abdurrahman.** (2014). *Din Sosyolojisi*, İstanbul: Sentez Yayınları.
- Kurt, Abdurrahman.** (2009). *Dindarlığı Etkileyen Faktörler*. Uludağ Üniversitesi Dergisi, (18) Sayı: 2 s. 1-26.
- Mardin, Şerif.** (2018). *Din ve İdeoloji*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marshall, Gordon.** (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Osman Akınhay, Derya Kömürcü Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Meriç, Cemil.** (2017). *Sosyoloji Notları ve Konferanslar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Okumuş, Ejder.** (2018). *Din Dosyolojisi*, Ankara: Maarif Mektepleri.
- Okumuş, Ejder.** (2005). *Dinin Meşrulaştırma Gücü*, İstanbul: Ark Kitapları.
- Okumuş, Ejder.** (2017a). *Türkiye'nin Laikleşme Serüveninde Tanzimat*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Okumuş, Ejder.** (2017b). *Din ve Toplumsal Çatışma*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Okumuş, Ejder.** (2017c). *Din ve Kültür*, Ankara: Maarif Mektebi Yayınları.
- Okumuş, Ejder.** (2012). *Toplumsal Değişme ve Din*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Onay, Ahmet.** (2004). *Dindarlık, Etkileşim ve Değişim*, İstanbul: Dem Yayınları.
- Onay, Ahmet.** (2006). *Cami Eksenli Din Hizmetleri, Değerler Eğitimi Dergisi*. (12), 149-175.

- Özdemir**, Tuncay. (1997). *Türkistan'dan Anadolu'ya Bir Göç ve Tarımsal Üretim Amaçlı İskân Örneği: Ulupamir*. Türk Coğrafya Dergisi, Sayı 32, 161-183.
- Özer**, Murat. (2016). *Ulupamir Kırgızlarında Evlilikle İlgili Gelenekler*. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, Sayı 5/2, 870-889.
- Özet**, İrfan, (2019), *Fatih Başakşehir Muhafazakâr Mahallede İktidar ve Dönüşen Habitus*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öztürk**, Emrullah. (2014), *Türk Asıllı Afgan Mültecilerinin 12 Eylül Dönemi'nde İskân ve İstihdamı*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk**, Kazım. (2008). *Konya'da Dini Hayat*, İstanbul: NKM Yayınları.
- Sağır**, Adem. (2012). *Zorunlu Göçler, Sürgünler ve Yol Hikayeleri -Ulupamir Kırgızları Örneği-*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Sağıroğlu**, Ali Zafer, (2015), Sosyoloji Divanı, Köksal Alver (Ed.), *Türkiye'nin Değişen Göç Karakteri*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Sağlam**, Ahmet. (2017). *Kırgız Etnik Kimliği ve Ulus Devlet Yapılanması*, İstanbul: AZ Yayıncılık.
- Sezen**, Yümni. (2015). *Kültür ve Din*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Subaşı**, Necdet. (2014). *Din Sosyolojisine Giriş*, İstanbul: Dem Yayınları.
- Subaşı**, Necdet. (2018). *Gündelik Hayat ve Dinsellik*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Swingewood**, Alan. (2014). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. (Osman Akınhay, Çev.) İstanbul: agorakitaplığı.
- Taplamacıoğlu**, Mehmet. (1962). *Yaşlara Göre Dini Yaşayışın Şiddet ve Kesafeti Üzerine Bir Anket Denemesi*. AÜİF Dergisi, (10).
- Topçu**, Nurettin. (2018). *Sosyoloji*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Toros**, Halime, (2017), *Asya'nın Kandilleri*, Ankara: Hece Yayınları.

Tural, Bayas, Camankulova, Ayımkan. (Ed.), (2014). *Rahmankul Han ve Dönemi*, (Ayşe Nur Kırgız Sağın) İstanbul: Türk Dünyası Belediyeler Birliği.

Yaparel, Recep. (1987). *Dinin Tarifi Mümkün Mü?* Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (4), 403.

Yapıcı, Asım, (2019), Kültür ve Din, Mehmet Ali Kirman, Abdullah Özbolat (Ed.), *Tarsus'a Ait Edebi-Folklorik Ürünlerde İslami Motifler: İnanç ve Kimlik Gelişimi Açısından Bir Analiz*, Adana: Karahan Kitabevi.

Yılmaz, Şirin. (2016). *Ulupamir Köyünde Halk İnançları ve Halk Hekimliği Uygulamaları*. Milli Folklor, Yıl 28, sayı 109, 188.

Yılmaz, Hasan Ali. (2020). *Göç Sürecinde Din*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, c. 13, s. 848-857.

Wallace, Ruth A., Wolf, Alison. (2018). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları: Klasik Geleneğin Geliştirilmesi*. (Leyla Elburuz, M. Rami Ayas Çev.) Doğu Batı Yayınları: Ankara.

Weber, Max. (2016). *Din Sosyolojisi*. (Latif Boyacı Çev.) İstanbul: Yarın Yayınları.

Zarina, Urmanbetova, (2015), *Ulupamir Köyü Kırgız Topluluğunun Etnik Sınırlarını ve Kimliklerini Oluşturmada Göç Sürecinin Rolü*, Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

EKLER

EK-A KAYNAK KİŞİLER

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı	Açıklama	Doğum Yılı
Nadir Başaran	Bekçi	1993
İslam Başaran	Çiftçi	1984
Abdölbaki Canver	Cami İmamı	1947
Hüdayar Seçilmiş	Emekli	1963
Muhammed Arif Kutlu	Pamir lideri Rahman Kul'un oğlu	1957
Abdölmennan Koçyiğit	Emekli	1969

EK-B ANKET FORMU

Bu anket formu, Ulupamir Kırgızlarında Dini Hayat isimli yüksek lisans tez çalışmasına yardımcı olması için hazırlanmıştır. Araştırmanın amacı, Erciş'te yaşayan Ulupamir Kırgızlarının dini hayatları hakkında bilgi elde etmektir. Söz konusu araştırma bilimsel bir çalışma olması hasebiyle sorulara doğru ve samimi cevaplar vermeniz, araştırmamızın doğru ve güvenilir sonuçlara ulaşması için önemlidir. Formdaki cevaplar hiçbir kişi ve kuruma verilmeyecek, sadece araştırmamız için kullanılacaktır. Bu noktada anket formunun herhangi bir yerine isminizi yazmamanız rica olunmaktadır. Her soruyu dikkatlice okuyarak, durumunuza en uygun seçeneğin önüne (x) işareti koyunuz. Seçeneklerde vereceğiniz cevaba uygun seçenek yoksa “Diğer.....” ifadesindeki noktalı yere cevabınızı yazınız. İlginiz ve çalışmaya katkılarınıza şimdiden teşekkürler.

Davut TOPCI, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Cinsiyetiniz?

1() Kadın 2() Erkek

2. Yaşınız?

1() 17-25 arası 2() 26-40 arası 3() 41-60 arası 4() 61 ve üzeri

3. Medeni durumunuz?

1() Bekâr 2() Evli 3() Boşanmış 4() Eşi vefat etmiş

4. Eğitim durumunuz?

- 1() Okuma yazma bilmiyor
2() Okur-yazar
3() İlkokul mezunu
4() Ortaokul mezunu
5() Lise mezunu
6() Fakülte-Yüksekokul mezunu
7() Diğer.....

5. Mesleğiniz?

- 1() Çiftçi 2() İşçi 3() Memur 4() Esnaf 5() Öğrenci 6() Ev hanımı
7() Diğer.....

6. Ailenizin aylık ortalama geliri kaç liradır?

- 1() 700 TL altı 2() 701-1200 TL arası 3() 1201 -1750 TL arası
4() 1750-2500 arası 5() 2500 ve üzeri

7. Kitle iletişim araçlarından hangisini kullanıyorsunuz?(Birden fazla şıkki işaretleyebilirsiniz.)

- 1() Televizyon 2() Radyo 3() Bilgisayar 4() Gazete ve dergi 5() Telefon

8. Televizyonda dini yayın ve programları izler misiniz?

- 1() Evet 2() Hayır

9. Allah inancınızın oluşmasında aşağıdaki şıklardan hangisi sizi daha çok etkilemiştir?

- 1() Din eğitimi aldığım kişilerin söyledikleriyle bu inanca ulaştım.
2() Kur'an'da geçen deliller neticesinde bu inanca ulaştım.
3() Ailem ve çevremdekilerin söyledikleri inanmam için yeterli geldi.
4() Allah'ın varlığı için herhangi bir delile ihtiyaç duymadım.
5() Diğer.....

10. Nakşibendi tarikatına bağlı mısınız?

1() Evet 2() Hayır

11. Kur'an'ı Kerim'in 1400 yıl önce indirilmesine rağmen bozulmadan günümüze kadar geldiğine ve son kitap olduğuna inanıyor musunuz?

1() İnanıyorum

2() İnanmıyorum

3() Fikrim Yok

4() Diğer.....

12. Hz. Muhammed (S.A.V) ile ilgili size uygun gelen seçeneği işaretleyiniz.

1() Hz. Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna inanıyorum.

2() Hz. Muhammed'in peygamberliği konusunda bazı şüphelerim var.

3() Bazı üstün yetenekleri olmakla beraber Hz. Muhammed'in peygamber değil sadece bir insan olduğuna inanıyorum.

4() Fikrim yok

5() Diğer.....

13. Meleklerin varlığına inanıyor musunuz?

1() Evet inanıyorum.

2() Evet inanmakla beraber bazı şüphelerim var.

3() Hayır inanmıyorum.

4() Fikrim yok

5() Diğer.....

14. Ahiret gününe, öldükten sonra tekrar dirilmeye ve insanların inanç ve amellerine göre cennet ve cehenneme gideceğine inanıyor musunuz?

1() Evet inanıyorum.

2() Hayır inanmıyorum.

3() İnanıyorum fakat bazı şüphelerim var

4() Fikrim yok

5() Diğer

15. Aşağıdakilerden hangisine inanırsınız.(Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)

1() Fal 2() Büyü 3() Türbe ziyareti 4() Cin çarpması 5() Türbelerde

mum yakma 6() Nazar 7() Muska 8() Türbelerde kurban kesme 9() Hepsi

10() Hiçbiri

11() Diğer.....

16.Dini bir konuda bilginizin olmadığı zamanlarda öncelikle kimlere başvurursunuz?

1() Anne-babama

2() Din dersi öğretmenlerine

3() Çevremde dindar olan tanıdıklarına

4() Dini Kitaplara

5() İmam ve Kur'an Kursu hocalarına

6() Diğer.....

17. Ortaokul ve liselerde Kur'an'ı Kerim, Temel Dini Bilgiler, Hz. Muhammed'in Hayatı derslerinin çocuklarınızın dini hayatına etkisi açısından değerlendirir misiniz?

1() Faydalıdır. Seçmeli ders olarak okutulmalıdır.

2() Faydalıdır. Zorunlu ders olarak okutulmalıdır.

3() Faydasızdır. Bu dersler okullarda okutulmamalıdır.

4() Fikrim yok

5() Diğer.....

18. Evinizde aşağıdaki dini kitaplardan hangileri bulunmaktadır.(Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)

1() Kur'an-ı Kerim

2() Kur'an-ı Kerim Meali

3() İslam ilmi hali

4() Tefsir, Hadis Kitapları

5() Namaz, Dua Kitapları

6() Dini Hikaye ve Romanlar

7() Hepsi

8() Hiçbiri

9() Diğer.....

19. Kendinizi dini inanç ve yaşayış bakımından nasıl görüyorsunuz?

1() İnaniyorum fakat ibadetlerimi aksatıyorum.

2() İnaniyorum ve ibadetlerimi yapmaya çalışıyorum.

3() İnaniyorum fakat ibadetlerimi yapamıyorum.

4() Dine ilgi duymuyorum.

5() Diğer.....

20. Kur'an'ı Kerimi Türkçe mealinden okudunuz mu?

1() Evet

2() Hayır

3() Kısmen

4() Diğer.....

21. Hac ile ilgili tutumunuz nedir?

1() Bir defa hacca gittim.

2() Birden fazla hacca gittim.

3() İmkanım olduğunda hacca gitmek istiyorum.

4() Hacca gitmeyi uygun bulmuyorum.

5() Diğer.....

22. Kurban bayramlarında kurban kesiyor musunuz?

1() Evet

2() Hayır, çünkü ailem kestiği için kesmiyorum.

3() İmkanım olmadığı için kesmiyorum

4() Kurban kesmenin gerekli olduğuna inanmıyorum

5() Diğer.....

23. Aşağıdaki namaz ibadetlerinden hangilerini, hangi sıklıkla yerine getiriyorsunuz

	Devamlı	Ara sıra	Hiç
Günlük Namazlar	1()	2()	3()
Cuma Namazı	1()	2()	3()
Bayram Namazları	1()	2()	3()
Teravih Namazı	1()	2()	3()
Nafile Namaz	1()	2()	3()
Ramazan Orucu	1()	2()	3()
Nafile Oruç	1()	2()	3()

24. Kur'an'ı Kerimi Arapçasından okuma ile ilgili durumunuz aşağıdakilerden hangisine uymaktadır?

1() Kur'an-ı Kerim okumasını bilmiyorum

2() Kur'an-ı Kerim okumasını biliyorum ama okumuyorum

3() Her gün okurum

4() Ara sıra okurum

5() Cuma günleri, mübarek gün ve gecelerde okurum

6() Arkadaş toplantılarında okurum

7() Hiç okumam

8() Diğer.....

25. Alkol alımıyla ilgili görüşünüz nedir?

- 1() Alınabilir
2() Dinimiz haram kılmıştır, alınmamalıdır.
3() iş yemeği, düğün gibi durumlarda alınabilir
4() Diğer.....

26. Alkol kullanıyor musunuz veya bir defa olsa bile kullandınız mı?

- 1)Evet 2 ()Hayır
3 () Diğer

27. Zekât konusundaki tutumunuz nedir?

- 1() Düzenli olarak her yıl veririm.
2() Ara sıra veririm.
3() İmkanım olmadığı için veremiyorum.
4() İnsanlara yardım etmeyi severim, fakat zekâta karşıyım.
5() Zekât vermem.
6() Diğer.....

28. Hangi sıklıkla dua edersiniz?

- 1() Her gün beş vakit namazla birlikte
2() Ara sıra
3() Bir sıkıntıyla karşılaştığımda
4() Duaya inanmam
5() Diğer.....

29. Kadere inanır mısınız, ayrıca kader ile ilgili düşünceniz nedir?

- 1() Kadere inanırım, kişi ancak kaderinde olanı yaşar.
2() Kadere inanırım fakat kişi çalışarak da kaderini belirler.
3() Kadere inanmıyorum, kişi kaderini kendisi belirler.
4() Diğer.....

30. Erciş'te dininizin kültürünüzü yaşatmanızı desteklediğini düşünüyor musunuz?

1() Evet

2() Hayır

3 () Fikrim Yok

4 () Diğer.....

31. Pamir’den Erciş’e göç sürecinizde göçün dini yaşantınıza olumlu bir etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz?

1() Evet

2() Hayır

3 () Fikrim yok

4 () Diğer.....

EK-C MÜLAKAT FORMU

Bu form, Ulupamir Kırğızlarında Dini Hayat isimli yüksek lisans tez çalışmasının ikinci aşaması olan mülakat için hazırlanmıştır. Sizlere köy camisi ve camiye bağlı olarak yürütülen faaliyetlerin, Nakşibendi tarikatının ve faaliyetlerinin sizin ve genel olarak köydeki dini hayata etkisine yönelik sorular sorulacaktır. Vereceğiniz bilgiler bu çalışma dışında kullanılmayacaktır. Katılımınız zorunlu olmayıp gönüllülük esasına dayalıdır. Yine isteğinize bağlı olarak görüşme ses kaydına alınacaktır. İsteğiniz üzerine isminiz çalışmada kullanılacaktır. Vereceğiniz bilgiler için şimdiden teşekkür ederim.

Davut TOPCI, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi

1) Kendinizi tanıtır mısınız?

İsminiz?

Medeni durumunuz?

Yaşınız?

Cinsiyetiniz?

2) Köy camisinin kuruluşu ve yapımı hakkında bilgi verir misiniz?

3) Camii imamı Abdülbaki Canver'in köye ataması ile ilgili bilgi verir misiniz?

4) Caminin köye yönelik ne gibi dini faaliyetleri var?

5) Bu faaliyetlerin sizin ve köydeki dini hayata etkisinden bahseder misiniz?

6) Nakşibendi tarikatının köye gelişi hakkında bilgi verir misiniz?

7) Tarikatın köyde ne gibi faaliyetleri var anlatır mısınız?

8) Bu faaliyetlerin sizin ve köydeki dini hayata etkisinden bahseder misiniz?

EK-D FOTOĞRAFLAR

KÖYÜN GİRİŞİ VE UZAKTAN GÖRÜNÜMÜ

MÜLAKAT ESNASINDA

ANKET ESNASINDA

ULUPAMİR CAMİİ

ULUPAMİR KUR'AN KURSU

ANKET ESNASINDA

MENZİL CEMAATİNİN KÖYDEKİ BİNASI

BİNANIN İÇTEN GÖRÜNÜMÜ

ULUPAMİR İLKOKULU ÖĞRENCİLERİ

ULUPAMİRDE CUMA NAMAZI